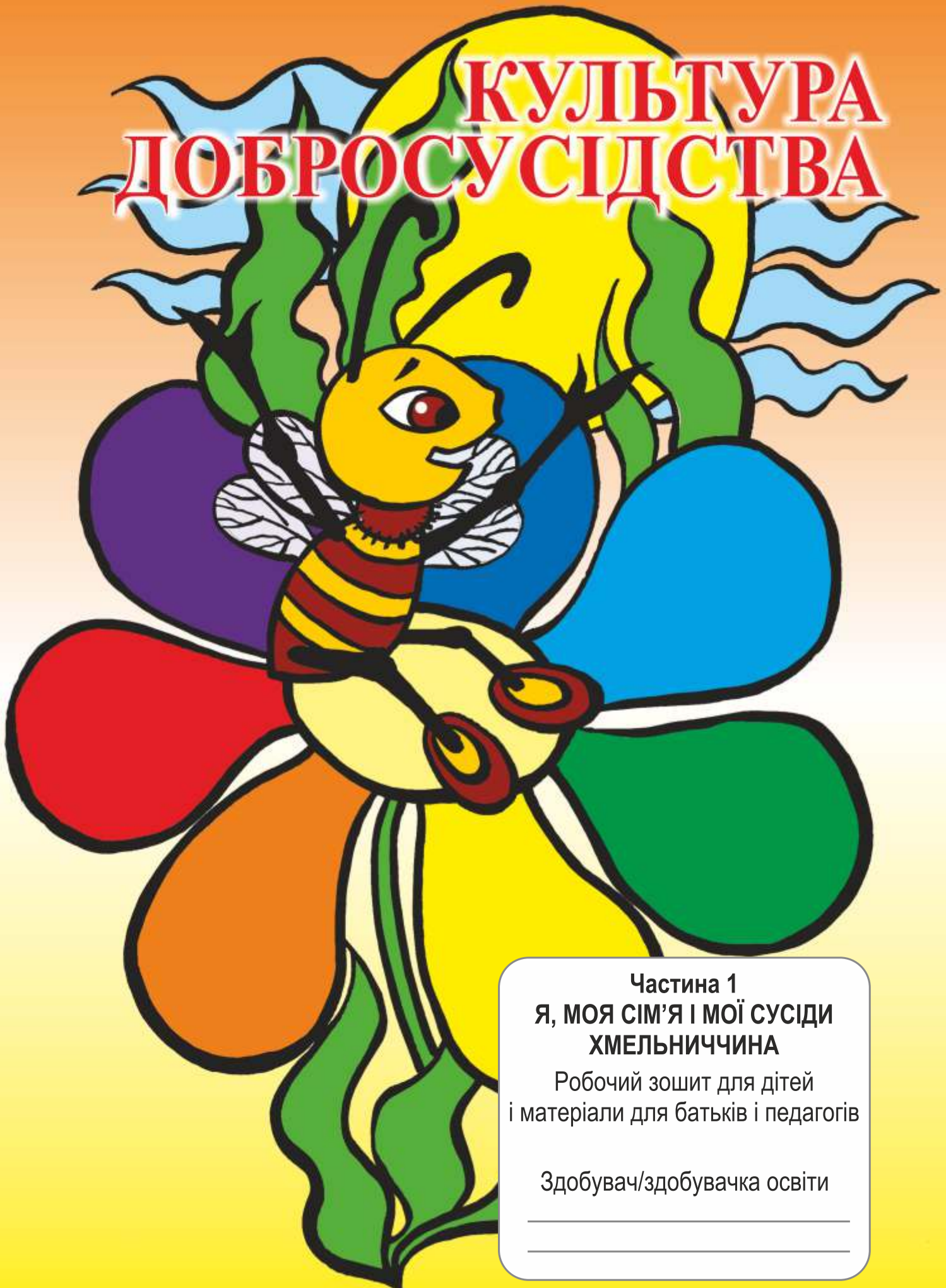

КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА

Частина 1
Я, МОЯ СІМ'Я І МОЇ СУСІДИ
ХМЕЛЬНИЧЧИНА

Робочий зошит для дітей
і матеріали для батьків і педагогів

Здобувач/здобувачка освіти

Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів до програми «Я, моя сім'я і мої сусіди» спеціального інтегрованого курсу «Культура добросусідства» були розроблені у 2006–2007 рр. і адаптовані у 2021 р. експертами Інформаційно-дослідного центру «Інтеграція та розвиток» за участю освітян Хмельницької області

Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів створені відповідно до програми спеціального курсу «Культура добросусідства», яка була схвалена до використання в освітніх закладах України (лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України № 22.1/12-Г-366 від 15.06.2018 р.), і надруковані для апробації та впровадження в ЗЗСО Хмельницької області

Навчальний посібник схвалений для використання у загальноосвітніх навчальних закладах України (лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України № 22.1/12-Г-336 від 07.06.2019 р.)

Авторський колектив:

Араджионі Маргарита Анатоліївна, кандидат історичних наук, провідна наукова співробітниця Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України;

Галас Антоніна Вікторівна, завідувачка науково-методичного центру дошкільної, початкової та спеціальної освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Гільберг Тетяна Георгіївна, кандидат географічних наук, завідувачка кафедри теорії та методик природничо-математичних дисциплін і технологій Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, заслужений працівник освіти України

Особлива подяка за надані матеріали і консультації:

К. В. Алмазниковій, О. І. Боярчук, О. Д. Вітковській, А. В. Вознюк, М. Я. Голуб, Р. І. Євтушенко, Н. В. Захаровій, Т. М. Захаровій, Ю. О. Іріюглу, Т. С. Карнасевич, В. О. Кіктенку, Ю. Г. Кононенку, Л. М. Корчевій, Л. Ф. Кравцовій, Л. В. Кравчук, М. М. Красикову, О. В. Крутенку, Л. І. Лещенку, Р. Г. Мартиросян, І. М. Мацієнко, Л. В. Микитюк, Н. Ю. Опенко, О. М. Петровському, О. К. Смірнову, О. Г. Тимохіній, К. О. Ткачук, Н. А. Умерову, Н. М. Чепурній, І. В. Чубарук, Т. М. Ячиній

Рецензенти:

Мудра Інна Іванівна, вчителька початкових класів Хмельницької спеціалізованої школи I ступеня № 30;
Шоробура Інна Михайлівна, доктор педагогічних наук, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук, академік Академії наук вищої освіти України, ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, заслужений діяч науки та техніки України

Культура добросусідства. Частина 1 : Я, моя сім'я і мої сусіди. Хмельниччина : Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів закладів загальної середньої освіти Хмельницької області / [автори-укладачі: М. А. Араджионі, А. В. Галас, Т. Г. Гільберг]. – К. : ТОВ «Прометей», 2021. – 84 + IV с. : іл. – Англ., білорус., кримськотат., нім., новогорецьк., польськ., рос., румунськ., турецьк., укр.

ISBN 978-617-7502-04-2

Посібник створений відповідно до програми «Я, моя сім'я і мої сусіди» спеціального курсу «Культура добросусідства». Він призначений для проведення системної роботи з розвитку громадянської і міжкультурної освіти, формування соціальних компетентностей, навичок конструктивної комунікації й успішної взаємодії у колективі. Він дає змогу урахувати регіональні особливості природного і культурного ландшафту Хмельниччини. Зошит може бути використаний також як методичний посібник для батьків і педагогів для організації роботи здобувачів/здобувачок освіти з 1 до 5 класу в загальноосвітніх навчальних закладах – на уроці, під час ранкових зустрічей і годин спілкування, на батьківських зборах, у гуртках і вдома.

© Араджионі М. А., ідея, автор-укладач базової версії зошита, 2021

© Араджионі М. А., Галас А. В., Гільберг Т. Г., укладання регіонального компонента, 2021

© ІДЦ «Інтеграція та розвиток», макет, 2021

ISBN 978-617-7502-04-2

Я ЩИРО ВІТАЮ ТЕБЕ!

Мене звати Меліса. Я весела й допитлива бджілка. Рада, що можу познайомитися з тобою. Перегорнувши цю сторінку зошита, ти розпочнеш захопливу подорож, у якій я буду тобі вірною супутницею й помічницею. Я розповім тобі про Україну – країну, у якій ми живемо, а також про один з найчарівніших її куточків – Хмельницьку область. Ти дізнаєшся про те, що головне багатство кожної держави – це люди. І хоча вони можуть відрізнятися одне від одного, мати свої звичаї, співати пісні різними мовами, усі мріють про одне – про добробут, мир і щастя в нашій країні.

Хмельниччина – наш спільний дім. Це дивовижний, чарівний і гостинний край! Ми разом із тобою будемо багато подорожувати. Я познайомлю тебе з чудовими людьми, які уславили наш край, допоможу ближче дізнатися про тих, хто поруч із тобою, розкрию важливі таємниці: як робити вчинки, гідні людини, як можна навчитися товаришувати, взаємодіяти і співпрацювати в колективі й бути добрими сусідами. Щоб допомогти тобі навчитися всього того, що вмію сама, я придумала для тебе різні цікаві завдання та вправи. Поруч із ними ти побачиш спеціальну позначку, яка допоможе зрозуміти, що пропоную тобі зробити.

виріж,
наклей

напиши,
закінчи
речення

розкажи,
поміркуй
уголос

з'єднай,
обери,
знайди

поміркуй,
дізнайся,
склади, відгадай

словничок

намалюй,
розфарбуй,
домалюй

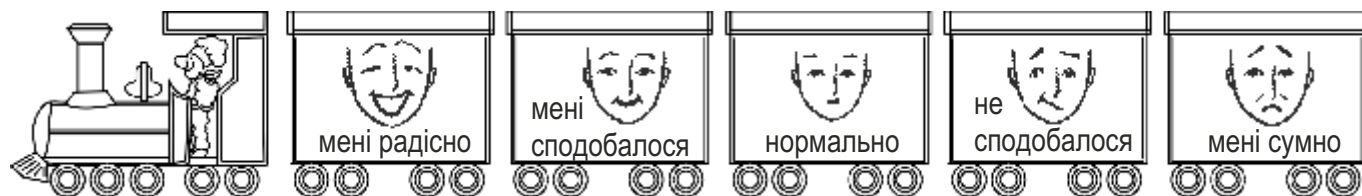

прочитай,
запам'ятай

це цікаво,
поради бджілки

Мені дуже хочеться дізнатися, чи сподобалися тобі наші зустрічі, тому в кінці кожної з них я попрошу тебе обрати таку маску, яка найбільше відповідає твоєму настрою. Виділи її та розфарбуй.

Будь уважним/уважною – і в тебе все вийде!

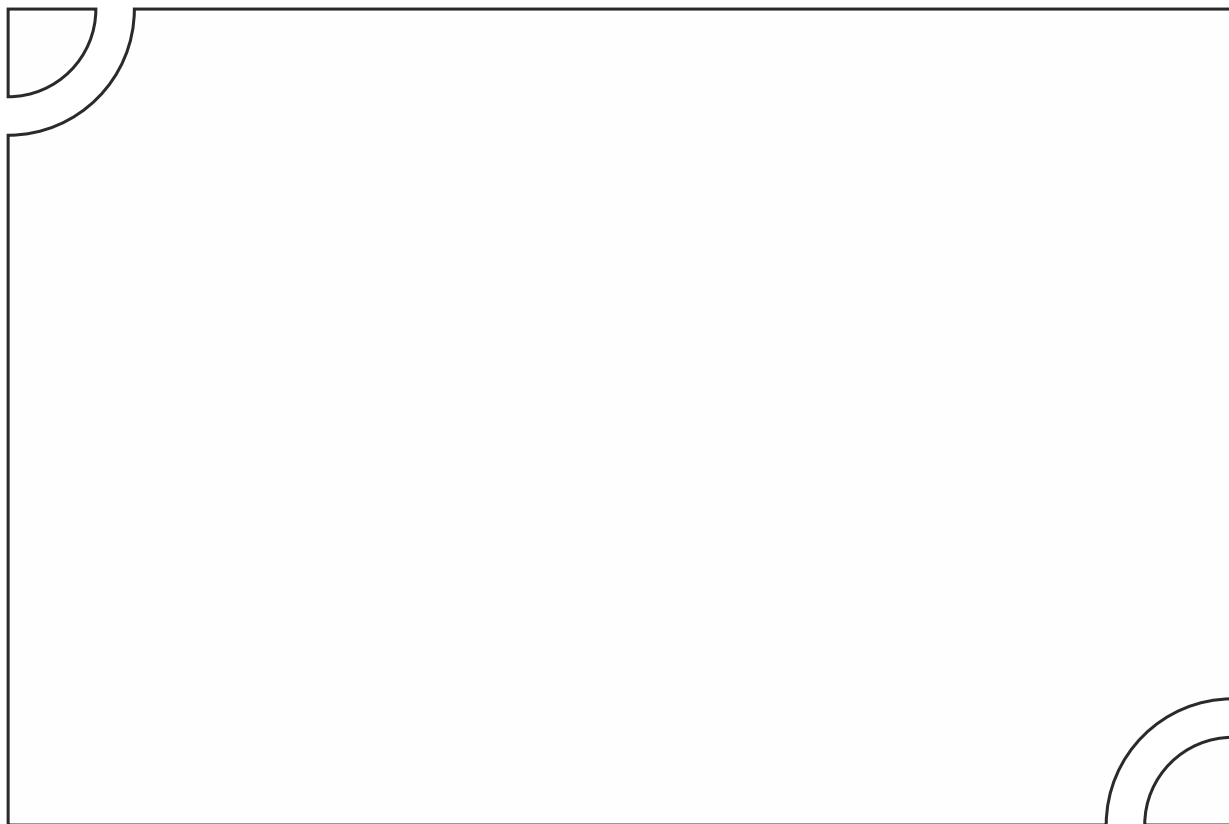

УЧИМОСЯ ЖИТИ В ДОБРОМУ СУСІДСТВІ

Я хочу познайомитися ближче з тобою та твоєю родиною.
Намалюй чи приклей фотографію своєї сім'ї.

Прочитай разом із учителем/вчителькою чи рідними вірш Володимира Орлова в поетичному перекладі Ольги Тимохіної й уяви себе сонечком, яке дарує теплі промінчики всім людям навколо себе.

СОНЕЧКО ДЛЯ ВСІХ

Щоб лунав дитячий сміх,
Дітлахи не плакали,
Сяє сонечко для всіх,
Для усіх однаково.

День відкриє на зорі,
Всім роздасть гостинчики,
Щоб одержав на Землі
Кожен по промінчику.

Сяйво сипле на діток
Золотими жменьками,
Йде з чорнявими в танок,
Грається з руденькими.

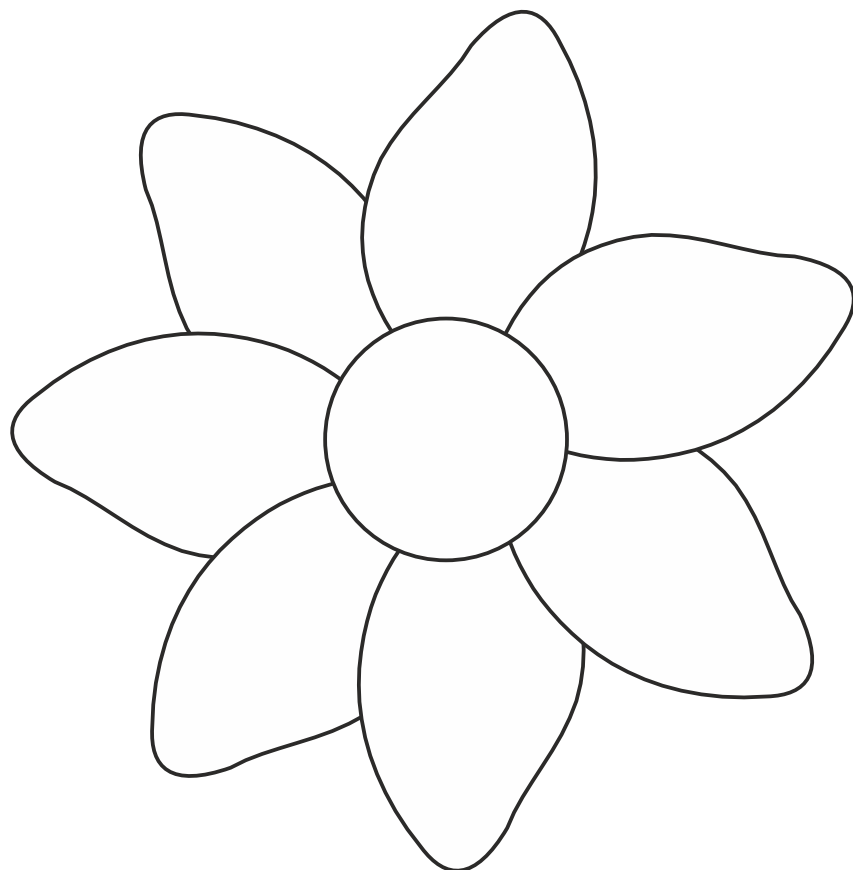
Обіймається оце
З Еміне, мов з донькою,
Пестить Петрику лице
Теплою долонькою.

Щоб завітчані гаї
Нас стрічали вітами,
Щоб співали солов'ї
На зорі над квітами,

Щоб лунав дитячий сміх,
Дітлахи не плакали,
Сяє сонечко для всіх,
Для усіх однаково!

Дитячий письменник Валентин Катаєв написав чудову казку про дівчинку Женю, якій чарівниця одного дня подарувала квіточку із сімома різнокольоровими пелюсточками, що виконували бажання. Женя забажала потрапити до Північного полюса, багато іграшок, солодощів, попросила склеїти розбиту нею вазу. Але лише одне із семи бажань, що здійснилися, порадувало дівчинку по-справжньому – це одужання її сусіда Віті. Як ти думаєш, чому?

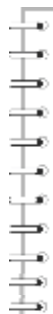
Загадай свої бажання та розфарбуй різними кольорами стільки пелюсток, скільки бажань ти придумав/придумала.

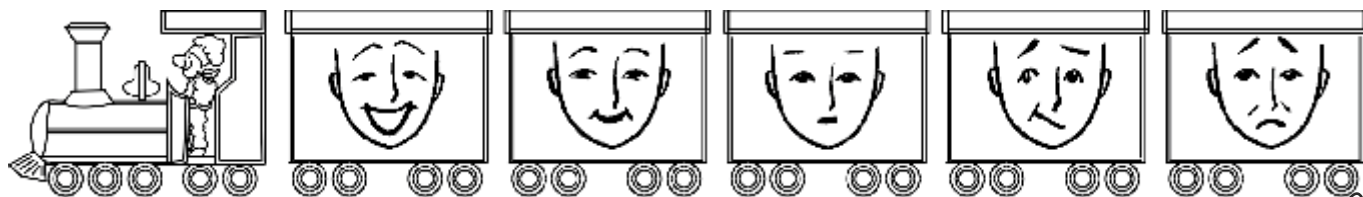
Разом із близькими загадайте головне бажання вашої родини. На сторінці 83 розфарбуй пелюстку з вашим бажанням.

Виріж пелюстку на стор. 83 та принеси до класу. Наклей її на спільну «Квітку бажань».

Поруч із тобою та твоєю родиною живуть інші люди. Їх називають сусідами. І в школі в тебе також з'явилися сусіди – це ті, з ким ти сидиш поруч; це діти, які вчать у сусідніх класах. Щоб ти почувався/почувалася затишно поруч з іншими людьми, необхідно навчитися бути добрим сусідом або доброю сусідкою. А це означає бути чемним/чемною, чуйним/чуйною і допомагати людям навколо тебе.

УЧИМОСЯ ЗНАЙОМИТИСЯ ТА ПРИЯТЕЛЮВАТИ З ОДНОКЛАСНИКАМИ, СУСІДАМИ ТА ІНШИМИ ЛЮДЬМИ

Намалюй, яким/якою ти є зараз і яким/якою ти хочеш стати.

Знайди спільне в малюнках, які ти створив/створила. Порівняй їх із малюнками однокласників/однокласниць. Розкажи, чим схожі твої малюнки з їхніми.

Роздивись уважно завдання на стор. 82–83. Якщо тобі буде цікаво, виконай їх.

Прочитай разом із дорослими вірш Володимира Орлова в перекладі Ольги Тимохіної. Чи погоджуєшся ти зі словами Жука?

ЖУК

Каже Равликові Жук:
– Ти не бійся, я твій друг!
Чом це ти наставив роги?
Чи не для перестороги?
Друзів не стрічай рогами,
Щоб не стали ворогами!

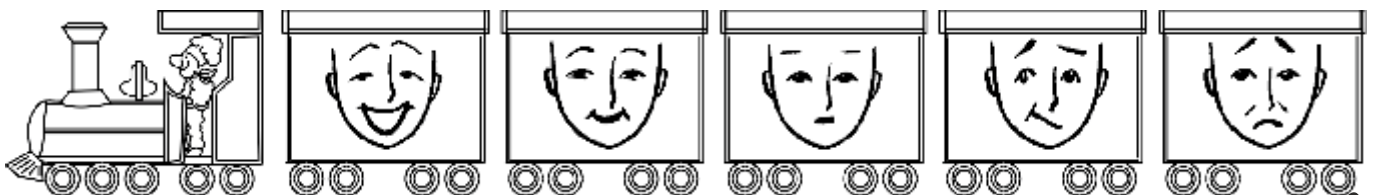

Поміркуй, чому Крихітці-Єноту вдалося потоваришувати з Тим, хто сидить у ставку.

Якщо ти хочеш познайомитися з людиною, пам'ятай:

- ☺ усміхайся, усмішка допомагає зробити крок назустріч. На усмішку люди зазвичай відповідають усмішкою;
- ☺ дивися на людину, із якою розмовляєш, не відвертайся від неї;
- ☺ коли вітаєшся, не треба тримати руки в кишенях, дуже розмахувати ними чи схрещувати на грудях;
- ☺ починай розмову з привітання та знайомства. Не забудь сказати, що нове знайомство тобі приємне. Далі можна перейти до обговорення якоїсь теми («Як ти гадаєш...», «Чи подобається тобі...»).

РІДНА МОВА, ДЕРЖАВНА МОВА, МОВИ НАШИХ СУСІДІВ

Розкажи, яка мова для тебе була першою. Попроси батьків написати її назву.

Рідна мо́ва – це перша мова кожної людини, яку вона засвоює в ранньому дитинстві від своїх рідних і людей, які її оточують

Раніше на Землі було багато різних мов, однак поступово вони почали зникати. Щоб зберегти свої мови та піклуватися про них, щороку 21 лютого всі люди святкують Міжнародний день рідної мови.

Поміркуй уголос, навіщо всім мешканцям країни потрібно вивчати державну мову.

Державна мо́ва – це головна мова країни. Вона об'єднує всіх громадян і допомагає людям, які розмовляють різними рідними мовами, зрозуміти одне одного

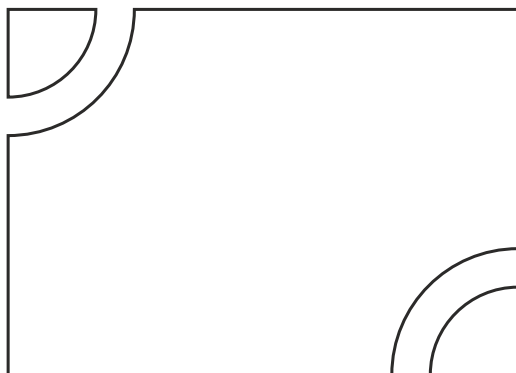

Прочитай разом із учителем/ учителькою чи батьками уривок із вірша «Любіть рідну мову» Федора Пантова і вірш Ганни Чубач «Українська мова». Намалюй яку-небудь букву української абетки, яка тобі найбільше подобається.

Мова – державна перлина,
Нею завжди дорожить:
Без мови немає країни –
Мову, як матір, любіть!

УКРАЇНСЬКА МОВА

Золоте курчатко	А дитина з літер
В золотій торбинці	Збудувала слово.
Принесло сьогодні	І звучить, як пісня,
Літери дитинці.	Українська мова.

Попроси батьків чи близьких написати, які мови вони знають.

У кожній мові слово «мова» вимовляється по-різному. Спробуй з'єднати правильно.

МОВА

ВІРМЕНСЬКА

ЛЄЗУ

ЄВРЕЙСЬКА (ІВРИТ)

СА́ФА

ПОЛЬСЬКА

ЙО́НЗИК

УКРАЇНСЬКА

Напиши слово «мова» рідною мовою.

Поспілкуйся з сусідами.
З'ясуй, якими мовами вони розмовляють.

Прочитай разом із учителем/вчителькою вірш Сидора Воробкевича «Рідна мова». Розкажи, про що просить дітей поет.

Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має.
Як ту мову нам забути,
Котрою учила
Нас всіх ненька говорити,
Ненька наша мила?

На тій мові нам співали,
Нам казки казали,
На тій мові нам минувшість
Нашу відкривали.
От тому плекайте, діти,
Рідну свою мову,
Вчіться складно говорити
Своїм рідним словом!

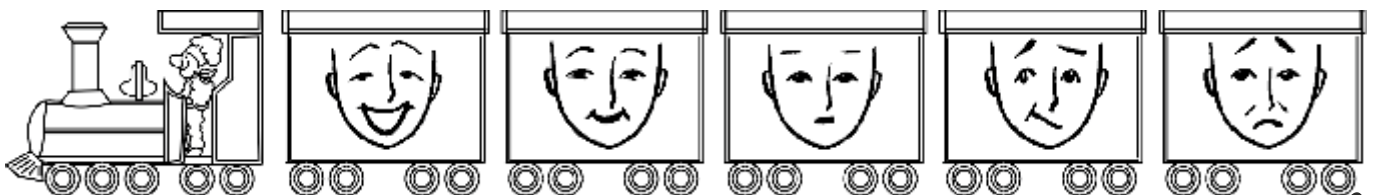

Як ти розумієш прислів'я?

Погане слово з поганих вуст виходить. (Болгарське)
Добре слово – квітка, погане – колючка. (Туркменське)
Недобре слово болючіше за вогонь пече. (Українське)
Слово – не горобець, вилетить – не зловиш. (Українське)

До мови слід ставитися з повагою, адже це багатство, яке передали тобі твої батьки. Її треба охороняти й оберігати, щоб потім передати своїм дітям. У кожній мові є добрі та недобрі (лайливі) слова. Якщо людина вживає багато недобрих слів, то її мова стає некрасивою, а людина – злою та негарною.

УЧИМОСЯ СПІЛКУВАТИСЯ РІЗНИМИ МОВАМИ

Прочитай разом із учителем(-лькою) або рідними вірш Надії Красоткіної. Розкажи, що ти зрозумів/зрозуміла. Поміркуй, чи потрібно людині знати ще якусь мову, крім рідної.

Поліглót –
людина,
яка знає
багато мов

УСЯКА МОВА ЦІКАВА

У світі ми – люди,
і розумієте, діти,
Людям без мови
не можна прожити.
Ще повідомити хочу вам я:
В кожній країні є мова своя.
Кожна людина свою мову знає.

Любить безмежно її й поважає.
Рідна одним мова східна –
японська,
Іншим найкраща – китайська,
єстонська.
Мова у світі панує англійська,
Нам найрідніша своя, українська.

Прочитай разом із учителем(-лькою) чи рідними уривок із поезії Сергія Цушка. Спробуй відтворити звуки, якими розмовляють між собою тварини та птахи. Розкажи про свої улюблені казки. Спитай у рідних, які перші слова ти сказав/сказала, коли вчився/вчилася розмовляти. Якою мовою розмовляють вдома твої рідні? Які мови ти хочеш вивчити й чому? Разом із батьками за допомогою смартфона розкодуйте QR-код та перегляньте 10 цікавих фактів про українську мову.

Кожен рідну мову має,
Всяк своєю розмовляє.
Чуєш – мукає телятко,
Весело ірже лошатко,
А кумкає – жабенятко.
Цуценятко гавкає,
Кошенятко нявкає,
Поросятко рохкає,
Соловейко тьохкає,

Гусочки гелґочуть,
Голуби туркочуть,
Горобчики цвірінчать,
А курочки сокорять.
Кожен рідну мову має
І своєю розмовляє.
Є і в тебе,
друже, мова –
Рідна мова барвінкова,

Мова батьківської
ласки
І улюбленої казки.

Дізнайся, якими мовами вміють розмовляти твої однокласники/однокласниці. Якщо можеш, напиши.

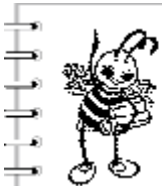

Люди на Землі розмовляють різними мовами, багато з яких тобі поки що невідомі. Спробуй без слів передати їм свої побажання за допомогою рухів чи малюнка.

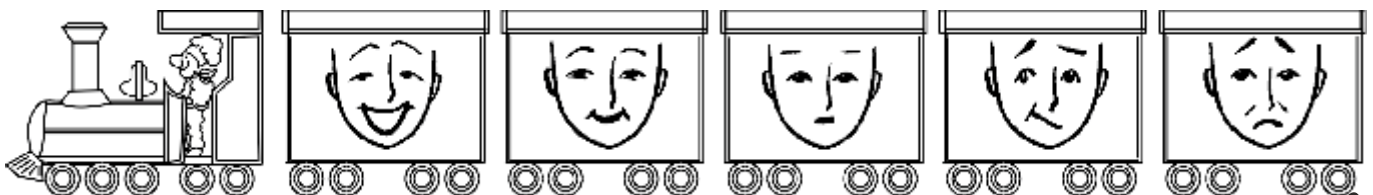

Попроси батьків написати ці слова рідною мовою. Вивчи їх разом із однокласниками й однокласницями.

Я –	ТИ –	МИ –
ТАК –	НІ –	ДРУГ –
МАМА –	ТАТО –	
БАБУСЯ –	ДІДУСЬ –	
РОДІНА –	СУСІД(-КА) –	
УЧИТЕЛЬ(-КА) –	ВИБАЧ –	
ДОБРЕ –	ДЯКУЮ –	
БУДЬ ЛАСКА! –		
НУМО ДРУЖИТИ! –		
ДОБРОГО ДНЯ! –		
ДО ПОБАЧЕННЯ! –		
СМАЧНОГО! –		
ЯК ТЕБЕ ЗВАТИ? –		
МЕНЕ ЗВУТЬ... –		

Знання інших мов дасть тобі змогу почуватися зручніше, коли знайомишся з різними дітьми. Тобі буде цікавіше гратися й спілкуватися з ними. Коли виростеш, у тебе буде більше можливостей дізнаватися про щось нове, подорожувати та знаходити друзів у різних країнах.

ХМЕЛЬНИЧЧИНА НА КАРТІ УКРАЇНИ

Прочитай разом із рідними або вчителем/вчителькою вірш Володимира Верховеня. Поміркуй, який колір пасує твоєму рідному населеному пункту.

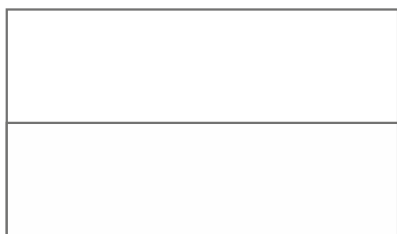
КОЛЬОРОВІ МІСТА

Мов дивна мапа олівці:
Червоний – місто Чернівці.
Оранжевий – Одеса-мама,
Хоч кольорів там – ціла гама!
Нас кличе жовтий без утоми
До себе в гості у Житомир!
Як на ланах зелене збіжжя,
Зелене місто Запоріжжя.

А старовинний Богуслав
Блакитну барву нам прислав.
По синій навіть важкодуми
Спішать мерщій – куди? У Суми.
Лиш фіолетовий і досі я
Ще не назвав. Це ж – Феодосія!
Всі кольори запам'ятати
Поможуть вам міста, малята!

Уважно роздивись карту України. Вона поділена на частинки. Це різні куточки нашої країни, які називаються «області» й Автономна Республіка Крим. Назва кожної області зазвичай походить від назви великого міста, навколо якого вона розташована. Ми живемо в Хмельницькій області. Вона є частиною давнього історико-культурного регіону Поділля, тому мешканців нашого краю іноді називають подолянами. Знайди на карті України Хмельницьку область. Замалюй її своїм улюбленим кольором. З якими областями вона межує? Роздивись карту за QR-кодом. Розфарбуй прапор України.

Прочитай або послухай фрагмент пісні «Хмельниччина моя – зоря ясна!» на слова Олександра Янцаловського. Розкажи, а що тобі особливо подобається в нашому краї? За QR-кодами можеш помилуватися мальовничими куточками України, і зокрема Хмельниччини. Розкажи про свої почуття та думки, які з'явилися після читання вірша та перегляду відеороликів.

Хмельниччино моя – зоре ясна!
Хмельниччино, до тебе серцем лину,
В душі моїй бринить весни струна,
Хмельниччина – перлина України!
В твоїх гаях співають солов'ї,
Шепочуть ніжно колоски пшеничні,
Живуть прекрасні люди на землі
Моєї незрівняної Хмельниччини.
Земле моя! Мій краю золотий –

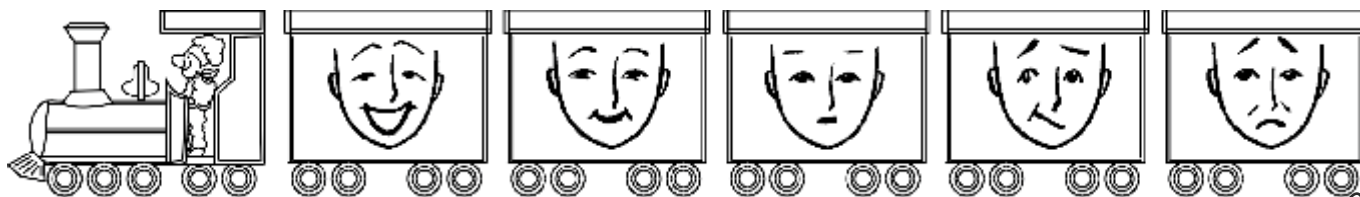
Життя й наснаги джерело
криничнеє.
Тобі уклін доземний щирий мій,
В моєму серці назавжди –
Хмельниччина.

Форма нашої області на карті мені нагадує ведмедика на задніх лапах, а тобі? Пофантазуй і розкажи про свої ідеї або намалюй їх на окремому аркуші. За допомогою дорослих знайди на карті Хмельницької області місто, громаду чи район, у якому ти живеш. Постав там позначку або розфарбуй чи заштрихуй його. Назви населені пункти чи громади, з якими вони межують. Порахуй, скільки районів у нашій області.

Людина має знати край, у якому живе. Інакше вона не зможе ставитися до нього з повагою, цінувати природні багатства та культуру краю, людей, які живуть поруч. І неважливо, народилася людина в тому місці, де вона зараз живе, чи приїхала сюди. Головне, щоб вона полюбила його по-справжньому, як свій рідний дім. Тоді вона буде турботливо ставитися до нього, берегти та примножувати все, що її оточує. Адже не місце прикрашає людину, а людина – місце!

ВОДОЙМИ. «ЗЕЛЕНІ ОСТРОВИ»

Джерелó – природний, вільний вихід на земну поверхню підземних вод

Водóйма – природне або зроблене людьми заглиблення в землі, у якому міститься вода

Річка – постійний водний потік великих розмірів

Прочитай вірш Івана Низового «Бужок» про одну із малих річок нашого краю. Спробуй на карті роздивитися «шлях» цієї річки. Чому річки бувають звивисті, можеш дізнатися за QR-кодом. Розкажи, які водойми є в тій місцевості, де ти живеш. Як вони називаються? Що ти про них знаєш? Що ти можеш зробити для того, щоб водойми милували око й не забруднювалися?

Поле, сад, лісок, лужок –
Гарні краєвиди...
Дзюркотить малий Бужок,
Зовсім незавидний.
Непомітний у траві
(Але ж є на карті!),
Різні квіти лугові
Здивування варті...
Мимо сіл тече,
А між ним самим і Бугом
Височіє Меджибіж
Баштами над лугом.
На Хмельниччині річок,
Скажемо, багато,

Але й цей малий струмок
Похвалити варто!

Пошукай загадки про водойми, джерело та струмок. Подумай: що може зробити одне джерельце? А якщо декілька джерельць або струмочків зіллються разом? Спробуй на перерві погратися з однолітками – відтворіть у грі, як біжить струмочок і що буває, коли маленькі струмочки об'єднуються між собою.

Водосховища, джерельця, море, озера, річки та ставки нас і поять, і годують смачною рибкою та морепродуктами. Але якщо недбало поводитися з водою – вона перестане бути нам корисною, а може й отруїти. Поговори з батьками чи вчителем(-лькою), у яких випадках це може статися.

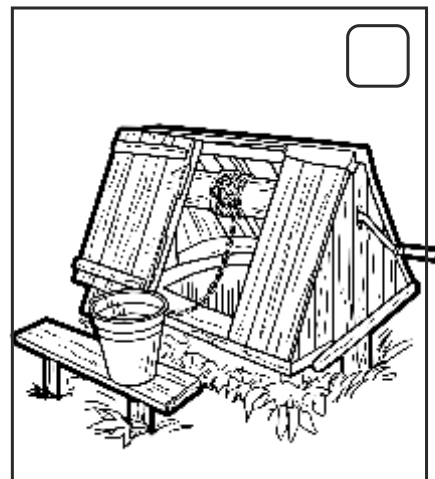
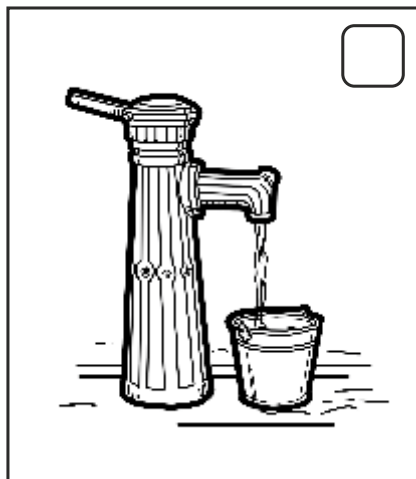
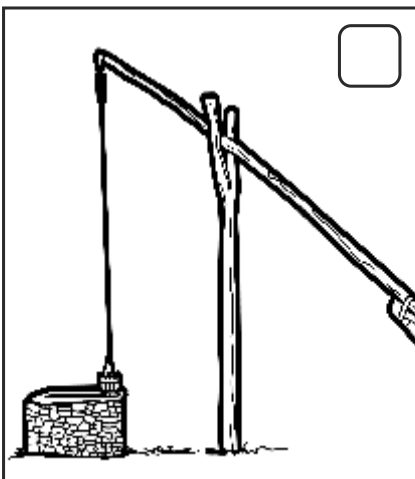
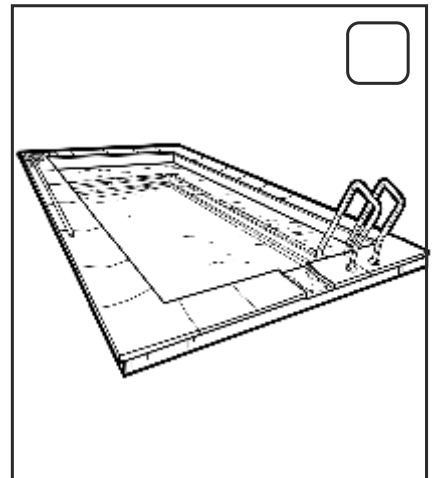
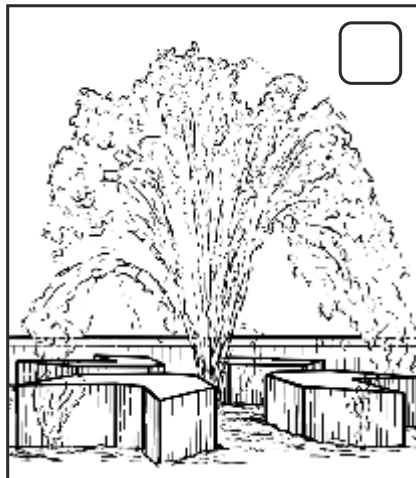
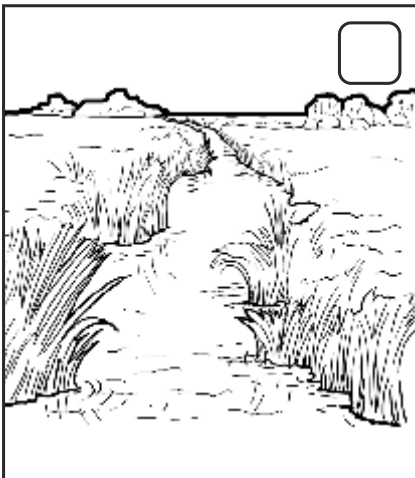
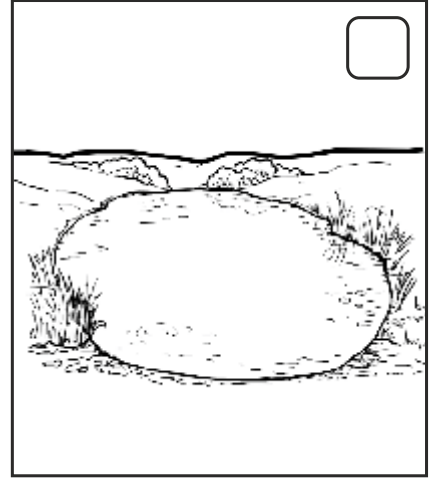
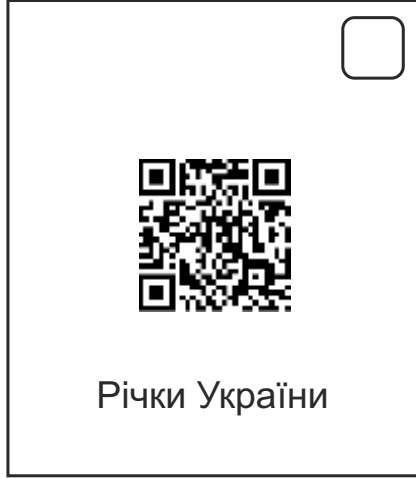
Обери малюнки водоймищ чи джерел постачання води, які ти бачив/бачила під час екскурсії чи які є у твоєму населеному пункті.

Озеро – замкнене в берегах велике природне водоймище

Став – штучне водоймище в природному чи викопаному заглибленні, а також загачене місце в річці

Сад – ділянка землі, засаджена переважно плодовими деревами, кущами, квітами

Парк – великий сад чи посаджений гай з алеями, квітниками

Сквер – невеликий громадський сад у місті

Але́я – дорога з рядами дерев, посаджених з обох її боків

Гай – невеликий, переважно листяний ліс, діброва

Бульва́р – широка алея посеред міської вулиці

Ву́лиця – смуга, дорога, яку залишають між рядами будинків

Спробуй відгадати загадки. Де можна зустріти ці дерева?

Чорно-біла одежина, зверху – листяна хустина. Як весна – дарує сік, – п'ємо радо цілий рік. (Бере́за)

Маленькі плоди, мов сережки, повисли. Червоні – солодкі, зелені – ще кислі. (Ви́шня)

Зелені їжачки почіплялись за гілки. Хто зірветься з деревини, той колючу шубу скине. (Кашта́н)

Рясно в липні зацвітає, дуже гарний запах має, цвітом від хвороб лікує, щедро медом нас частує. (Липа́)

Як дерево називається, що влітку в білий пух одягається? (Ві́шит)

На зеленії листочки одягли білі віночки. Усміхаючись весні, зацвітають...

У неї гарні, пишні віти і колючок не злічити. (Я́сниця)

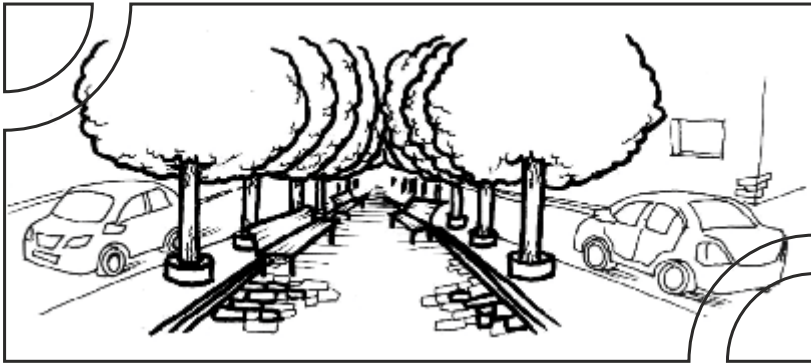
Яке дерево є найпоширенішим у твоєму населеному пункті або вважається його символом?

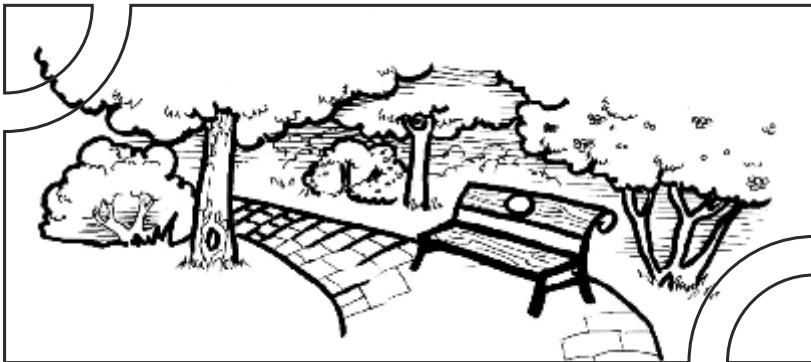
Хмельницький та інші міста краю запам'ятовуються своїм зеленим вбранням. Про це потурбувалися люди. Вони посадили дерева вздовж алей, бульварів, вулиць, площ, створили гарні парки і сквери – «зелені острови». Рослини очищують повітря, зменшують міський шум, створюють тінь, допомагають поновити сили. Вони багато дають людям, але й самі потребують постійного піклування.

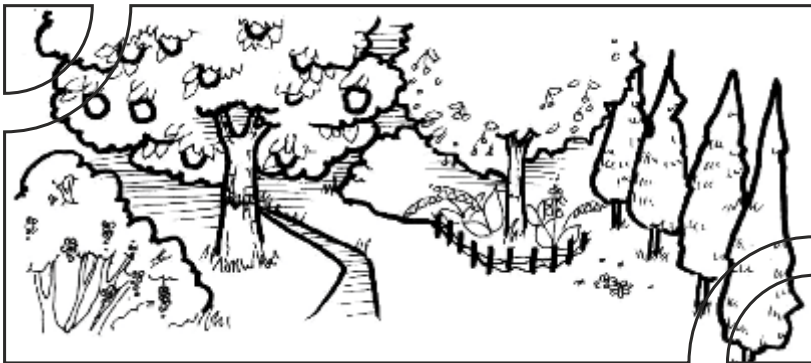
Художник переплутав підписи до малюнків. З'єднай стрілочкою малюнки й підписи до них. Розфарбуй картинки.

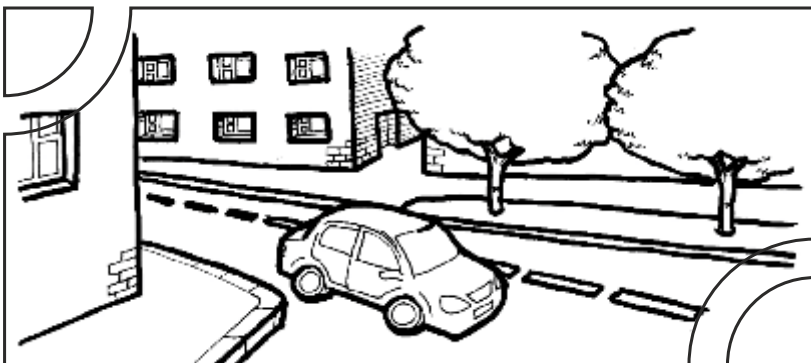
САД

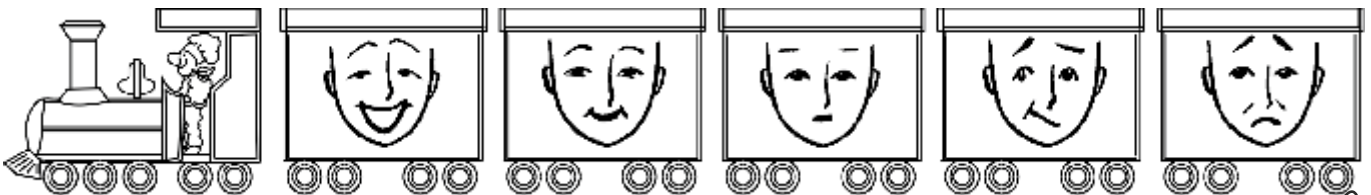
ВУЛИЦЯ

БУЛЬВАР

ПАРК

НАЗВИ ДОВКОЛА НАС. ІСТОРІЯ НАЗВИ МОГО НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ, ВУЛИЦІ

Населений пункт –
яке-небудь забудоване
місце, де мешкають люди.
Це може бути місто,
село, селище,
станція, хутір

Дорога, шосе –
велика, широка та пряма
вулиця, що виходить
за межі міста та веде
до іншого населеного
пункту

Усьому, що ми бачимо довкола себе, – машинам, кораблям, будинкам, вулицям, містам, – люди дають назви, а іноді й імена. Саме завдяки їм можна дізнатися про події, що відбулися колись, про особливості місця, де мешкають люди, про їхні мрії чи бажання, про імена відомих людей.

Прочитай або послухай текст. Розкажи, як називається населений пункт, у якому ти мешкаєш. Розпитай близьких, чому він має таку назву. Чи хотілося б тобі змінити назву, якщо так – на яку саме і чому? Які ще населені пункти Хмельниччини ти знаєш?

Міста й села, як і люди, мають свої імена. Зокрема, місто Хмельницький називається на честь гетьмана України Богдана Хмельницького, а колись воно мало назву Проскурів. Проскурів вважається перекрученою давньою назвою Пlosкирів, яка, ймовірно, походить від назв річок – Пlosка і Рів, між якими було створене перше поселення. На жаль, історія походження назв багатьох населених пунктів загубилася. А якщо вони достеменно не відомі, люди намагаються знайти якесь пояснення або складають легенди. Наприклад, дослідники вважають, що Нетішин – викривлена форма слова Нетечін, тому що місцевість була болотистою і тут не текла вода, або ж походить від власного імені засновника села – Нетіши. Легенди ж пояснюють назву тим, що ця територія була багнистою, з бідними землями та лісами, тому вона «не тішила» ні місцевих жителів, ні мандрівників. Інша версія – тому що тутешні люди начебто були не тихі, а бунтівливі.

Дізнайся, як називається вулиця, на якій ти мешкаєш. Напиши її та розпитай дорослих, звідки з'явилася така назва.

Тупік – вулиця, яку не можна пройти чи проїхати наскрізь, бо вона закінчується якоюсь перепорою, наприклад будівлею чи яром

Провулок, проїзд – невелика вузька вулиця, що з'єднує між собою дві інші

Площа, або майдан, – велике, рівне незабудоване місце різної форми

Квартал – частина міста, обмежена з усіх сторін вулицями або природними чи промисловими об'єктами

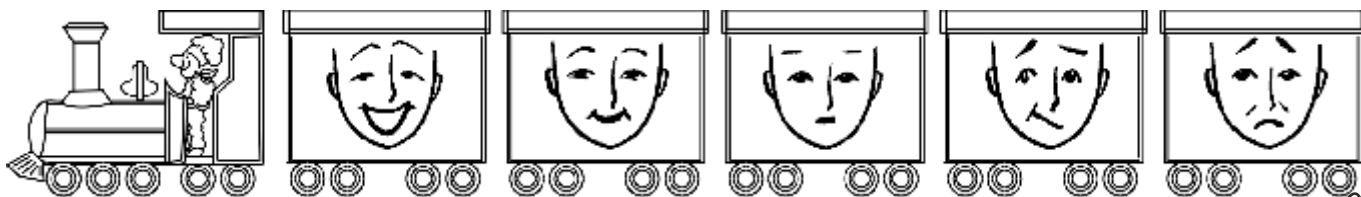
Проспект – довга, широка та пряма вулиця

Намалюй вулицю, на якій ти мешкаєш. Знайди серед однокласників і однокласниць своїх сусідів по вулиці.

Пофантазуй: якщо б тобі запропонували побудувати нову вулицю у твоєму місті, який би вигляд вона мала? Як би ти її назвав/назвала? Чому? Якщо хочеш, намалюй свою майбутню вулицю на окремому аркуші та розкажи про неї в класі.

НАЗВИ ДОВКОЛА НАС. ГРОШІ. СЕКРЕТИ ГРИВНІ: КИШЕНЬКОВІ ІСТОРІЇ

Товár –
будь-яка річ,
яку можна купити
чи продати

Гроші – це
особливий товар,
який є мірилом
вартості товарів і послуг.
Вони є засобами платежу
і накопичення

Споживáч –
людина, яка купує
будь-які товари
чи послуги

Прочитай вірш Л. Яковенко «Гроші – це особливий товар».

Колись товар міняли на товар:
На рибу – сир;
на ягоди – тканину;
На східні спеції – сальце й узвар –
Купці везли додому й на чужину.
Та що ж робити тому продавцю,
Що має сир, а риба не потрібна?
Бо хоче курочку придбати він оцю
Або ж каблучку
чи прикрасу срібну.
А той, що з куркою,
той сиру не бажав,
Сидів із нею на базарній площі,

За курку сорочину б він придбав...
Отак у світі й народились гроші.
Бо гроші – це такий собі товар,
Що поміняти можна
в будь-якій країні
На рибу, сир, ковбаску і узвар,
На книжку і на стрічку синю...
Так повелося в кожній стороні:
Без грошей ні продати, ні купити,
Та добре й вам відомо, і мені,
Що цей товар
потрібно заробити!

Чи знаєш ти, що слово «гроші» прийшло до нас від західних сусідів – німців, поляків і чехів, які карбували монети (зазвичай у вигляді металевих кружалець) із такою назвою. Найдавнішими монетами на українських землях були ті, що виготовлялися в давньогрецьких колоніях на північному узбережжі Чорного моря. Пізніше наші предки користувалися римськими, а потім арабськими монетами – дирхемами. У ролі грошей також використовували хутра звірів – вивірок та куниць – і срібні прикраси – «шийні гривни». У Давній Русі-Україні князь Володимир розпочав власне карбування – випускав златники та срібляники – золоті та срібні монети. Також використовувалися срібні злитки, які теж називалися «гривна». Саме тому сучасна українська грошова одиниця дістала назву «гривня». Гривні можуть бути у вигляді монет (гривні, копійки) або паперових білетів спеціального зразка – банкнот чи купюр.

Всього героїв нашої кишенькової історії десять, і, напевно, ти знайомий/знайома з більшістю з них. Вони живуть у спеціальній «домівці» – банку. «Домівки» для них є також у кожної дорослої людини, проте називають їх гаманцями. Можливо, таку «домівку» маєш і ти. Серед наших героїв є одна пані, всі інші – чоловіки. Народилися вони у 1996 р. І з тих пір змінили свій одяг, розмір і вигляд. Зростом вони невеликі, але цінні. Також кожен із них може розповісти цікаву історію про куточок України, тому що має певне зображення на собі. Та й самі вони великі мандрівники, подорожують усією нашою країною. Недарма про них загадку склали: «Без рук, без ніг, без голови, а всю країну обійшли». А ми вигадали іще одну: «Хто їх не рахує, тому їх бракує. Хто їх поважає, той достаток має». У наших паперових героїв є і «сестрички» – металеві гривні та копійки. Ти вже, напевно, здогадався/здогадалася, що мова йде про паперові гроші. Випускає їх спеціальна друкарня на замовлення Національного банку України. Про те, як це відбувається, дивись за QR-кодом.

Роздивись уважно монети і купюри нашої країни. Опиши, кого або що на них зображено. Спитай дорослих про людей на портретах або про інші малюнки, які тобі ще не знайомі. Візьми в руки монету або купюру, яка тобі подобається найбільше, й розкажи, чому саме. Спробуй придумати невеличку розповідь про те, як вона подорожувала, допоки не опинилася у твоїй руці.

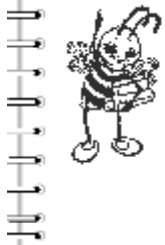

Завваж, на купюрах немає жодного зайвого знака чи символу. Друкують гроші на спеціальному папері особливими фарбами. На них розміщують секретні системи захисту грошей, щоб захистити від підробок. Роздивись уважно справжні купюри й порівняй їх із демонстраційними зразками. Спробуй віднайти різні способи захисту грошей.

Як ми вже казали, гроші – великі «мандрівники», сьогодні вони живуть в одній «домівці» – гаманці, а завтра їдуть до іншого міста чи села і з новим господарем. Намалюй уявну подорож гривні від місця, де їх карбують, до твого гаманця.

Гроші, які отримують твої батьки, можуть називатися заробітною платнею, гонораром (оплатою за виконану роботу), частиною прибутку тощо. Гроші, які отримують за навчання студенти, називають стипендією. Твій дідусь чи бабуся, мабуть, отримують гроші у вигляді пенсії. А ті копійки чи гривні, які дають тобі батьки для твого власного користування, називають кишеньковими грошима.

Чи виділяють тобі батьки кишенькові гроші? Як ти їх зазвичай використовуєш? Чи намагаєшся ти заощаджувати гроші, які тобі виділяють батьки, чи збирати їх на певну покупку або розвагу?

Чи є в тебе мрія, на втілення якої ти хотів/хотіла би збирати гроші? Напиши, яка це мрія (річ, розвага тощо), або намалюй її на окремому аркуші паперу та розташуй зображення на видному місці у своїй кімнаті.

Аби переконати близьких, що ти вже досить дорослий/доросла, щоб вчитися розпоряджатися власними грошима, спробуй продемонструвати їм, як вправно ти вже вмєєш розрізняти монети та купюри і рахувати їх. Адже тепер ти будеш розраховуватися за деякі покупки і маєш правильно порахувати, чи вистачить тобі коштів. Також ти маєш правильно розраховувати решту з кожної покупки. Домовся з рідними про те, як ти можеш отримувати від них гроші у власне розпорядження. Можливо, вони порадять тобі збирати у скарбничку монети, які тобі дадуть як решту в магазині чи в їдальні, або будуть виділяти тобі щодня чи щотижня невеличку суму грошей, які ти можеш використати на свій власний розсуд. Щоб все було «по-дорослому», пропоную тобі з рідними обговорити правила отримання кишенькових грошей і записати їх у відповідний договір, який ви разом підпишете. Наприклад, такий, як наведено нижче.

Договір про кишенькові гроші

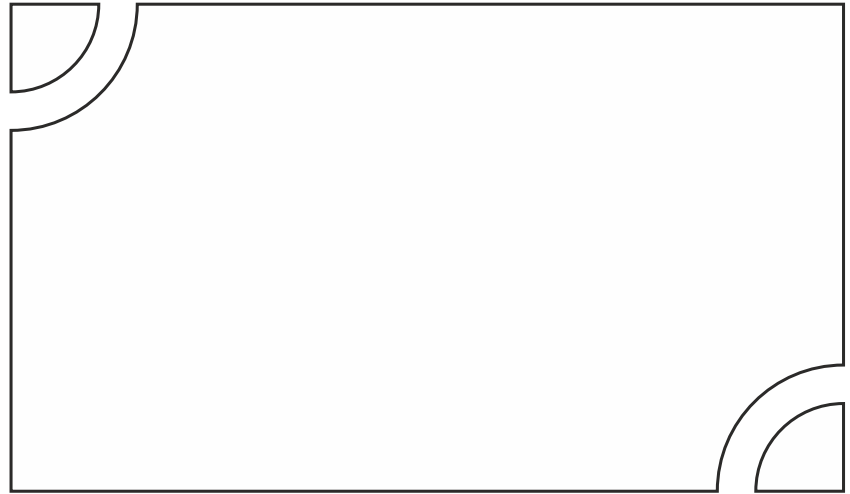
Я, _____ (твоє прізвище, ім'я та по батькові), і мої батьки (бабусі, дідусі – їхнє прізвище, ім'я, по батькові) _____ домовилися про таке: я буду отримувати кишенькові гроші з «__» _____ 20__ року в розмірі _____ гривень на тиждень. І буду їх витратити або накопичувати на такі потреби чи цілі: 1. _____; 2. _____.

Всю відповідальність за збереження кишенькових коштів я беру на себе, і в разі втрати батьки не будуть їх відшкодовувати. Я маю право радитися з батьками, просити про допомогу в розрахунках. Але остаточне рішення про витрати буду ухвалювати сам/сама. Я не буду просити про дострокову виплату кишенькових грошей у разі, якщо вже витратив/витратила тижневий запас.

Підписи сторін: (твій підпис) (підпис батьків)

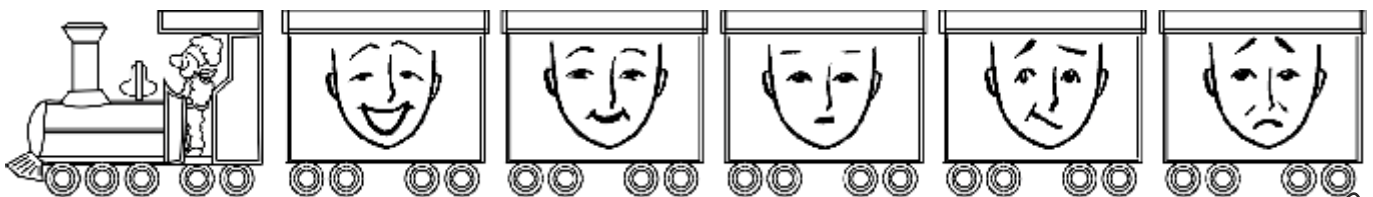
Намалюй, на що зазвичай ти витрачаєш гроші, які дають тобі батьки, або власні заощадження зі скарбнички. Поміркуй над своїми витратами. Наскільки необхідними чи корисними для тебе є речі, які ти купуєш?

Чи потрібно витратити кошти, які довго збираєш на свою мрію, якщо однокласники чи друзі просять піти погуляти чи подарувати їм? Чи можна брати чуже? Заради яких випадків ти готовий/готова витратити всі свої кишенькові гроші не на свою мету, а на іншу справу чи потребу? Якщо батьки або хтось із близьких терміново просять у тебе заощаджені тобою кошти, чи готовий/готова ти їх віддати? Чи мають дорослі згодом повернути тобі кошти, які взяли?

У нашій країні прийнятий Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який захищає дітей та дорослих від фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи там, де людина проживає. У ньому визначено, що економічне насильство – це форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру. Якщо ти чи хтось із членів твоєї родини піддається такому насильству з боку інших дорослих родичів, ти завжди можеш звернутися по допомогу до вчителя/вчительки чи поліцейського. Також не можна мовчати, якщо старші школярі/школярки намагаються відібрати чи пошкодити твої власні речі або гроші. Розкажи про це вчителям та рідним.

ІСТОРІЯ НАШИХ ІМЕН І ПРИЗВИЩ

Поміркуй, із яких казок прийшли ці герої.

Художник переплутав імена казкових героїв. Проведи стрілочку від казкового героя до його імені.

ДІВЧИНКА

АЙБОЛІТЬ

ЧОЛОВІК

КОТИГОРÓШКО

ХЛОПЧИК

ЧЕРВÓНА ША́ПОЧКА

ЛІКАР

ВЕРНІ́ГОРА

Поміркуй уголос, чому в цих героїв такі імена.

Чи знаєш ти, що є імена, які в різних мовах звучать по-різному, але мають одне й те ж значення? Наприклад, поширене в Україні жіноче ім'я Світлана в англійській мові звучить як Клер, у грецькій – Фотіні. Чоловіче давньоєврейське ім'я Іоанн англійською вимовляється як Джон, вірменською – Ованес, грецькою – Яніс, грузинською – Вано, іспанською – Хуан, італійською – Джіованні, молдовською – Іон, німецькою – Іоганн (Ганс), польською – Ян, українською – Іван, угорською – Янош, французькою – Жан. Існують також імена, які мають пари: Василь – Василина, Віктор – Вікторія, Євген – Євгенія, Нурі – Нуріє, Олександр – Олександра, Олег – Ольга, Олесь – Олесья, Султан – Султана, Штефан – Штефанія та інші. А ще є «квіткові» імена, наприклад Роза. Разом із батьками продовж список парних чи «квіткових» імен.

Прочитай або послухай вірменську народну казку і поділися своїми думками та відчуттями з однолітками та дорослими. Розпитай дорослих – чому тобі дали таке ім'я? За QR-кодом ти зможеш знайти одне з тлумачень твого імені. Розмалюй ілюстрацію до казки або намалюй власну на окремому аркуші.

КАЗКА ПРО БЕЗІМЕННЕ МАЛЯТКО

У лісі під кущем жило собі одне Малятко. Воно було таким маленьким, що саме не знало, хто воно таке. Таким маленьким, що важко й розгледіти його. Можу лише сказати, що воно було дуже ввічливе. Сидячи на лісовій стежинці, Малятко з повагою віталосся з усіма подорожніми, але ніхто не відповідав, тому що його ніхто не бачив.

Та ось одного разу його помітив Промінчик Сонця. Промінчик пробрався через листя під кущик і у травичці знайшов Малятко, яке плакало.

– Чому ти плачеш? – спитав Промінчик Сонця.

– Тому що я дуже маленьке й не знаю, хто я, – сказало безіменне Малятко.

– А ще чому ти плачеш?

– Тому що мене ніхто не бачить.

Промінчику Сонця дуже сподобалося безіменне Малятко. Коли Сонце пішло спати, Промінчик, перш ніж сховатися за горою, подарував Маляткові маленького ліхтарика.

– Візьми, – сказав він, – й освітлюй лісову стежинку, щоб ніхто не заблукав у лісі.

З того часу Промінчик ніколи не забував перед заходом Сонця подарувати Маляткові маленький ліхтарик. І кожен, хто вночі заходить до лісу, розуміє, що це безіменне Малятко сидить під кущиком і освітлює своїм ліхтариком лісову стежинку.

Допомагаючи всім знайти дорогу, безіменне Малятко почувується дуже щасливим. І, звичайно, воно вже не безіменне – тепер його називають Світлячком. Чому саме так, напевне не знаю, але, мабуть, тому, що воно всю ніч сидить під кущиком і освітлює лісову стежину.

Прочитай або послухай фрагмент вірша про те, як з'явилися де-які українські прізвища. За QR-кодом спробуй знайти своє прізвище та ім'я у переліку тих, які є найпоширенішими в Україні. Обговори з дорослими історію походження власного прізвища.

Ким наші прадіди були,
Нам прізвища розповіли:
Хто краяв сукні, став Кравець,
Хто шив взуття, прозвали Швець.
Котли виготовляв Котляр,
А ківшик для води – Ківшар.

Горшки виліплював Гончар,
Хто вікна склив, назвали Скляр.
Для суден линви чи канати
Робили Линники, мій брате.
Трудились з ранньої зорі
Землі своєї трударі.

Прочитай разом із учителем(-лькою) чи батьками уривок з вірша Алли Свашенко «Наталка-питалка». Дізнайся, що означають твоє ім'я та прізвище.

Допитлива дівчинка наша Наталка –
Її називають Наталка-питалка.
Питає Наталка: «Чому я так звуся?
І чому Мариною зветься мамуся?
А подружка найкраща – Катерина,
А в класі у нас і Оксана, й Ірина».
«Імення ці давні, – учителька каже, –
І кожне багато всього нам розкаже.
Із Греції й Риму, із Заходу й Сходу
Вони нам дістались від різних народів.
А що вони значать – послухай, дитино:
Галина – спокійна, міцна – Валентина,
Наталія – рідна, морська – то Марина,
А Зоя – життя, чистота – Катерина...
Софія – премудра, а Клара – ясна –
Про це нам говорять дівчат імена.
А Костя – це значить «постійний», «міцний»,
А Петрик – то камінь, хоробрий – Андрій,
Степан – це вінок, а бадьорий – Гришко,
Кирило – господар, і мужній – Сашко...»

Прізвище –
родове чи сімейне
найменування, яке
дістається в спадок
і додається до імені
людини

Прéдок,
пра́щур –
той, хто
старший за
діда, прадіда; той,
від кого пішли рід
і прізвище

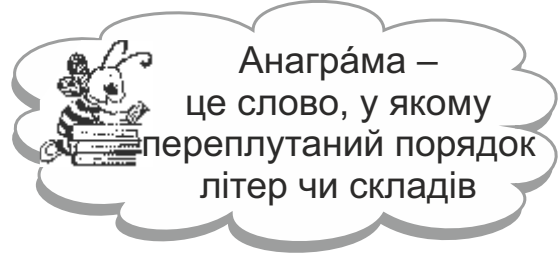

Прізвища багатьох мешканців Хмельниччини походять від назв населених пунктів краю (Базалійський, Капустинський), імен або прізвищ чи зовнішніх ознак предків (Давидович, Іваненко, Кульгавець, Рудий), назви за професійною діяльністю (Мисливець, Рибак, Рибалко, Слюсар, Стельмах тощо). Часто прізвища мають закінчення -енко, що означає «син» (Василенко – син Василя), або -ук, тобто «учень» чи «місце проживання» (Кравчук – учень кравця; Слободянюк – мешканець слободи). За QR-кодом можна подивитися поширення твого прізвища, кількість носіїв тощо.

Розкажи, як дорослі тлумачать твоє ім'я та прізвище. Склади анаграму до свого імені.

Прочитай разом із учителем/учителькою вірш Володимира Орлова «Коріння» в перекладі Данила Кононенка. Розкажи, про що йде мова у віршику.

Із коріння спільного
Ми квітнемо ростками:
Ми близькі за мовами
Чи за іменами.

Глянь: ідуть знайомі нам,
Оповіті мрією,
Тут – Іо́на з Мари́ам,
Там – Іва́н з Мари́єю.

Пограйся разом із однокласниками та однокласницями на перерві: спробуй назвати всі імена учнів або учениць твого класу. Для цього станьте в коло. Кидаючи одне одному до рук маленького м'ячика, називайте імена тих, кому ви його кидаєте. Але пам'ятайте, що звертатися одне до одного треба гарно і ввічливо. Тоді ця гра всім принесе радість і задоволення.

В іменах хлопчиків і дівчаток літери помінялися місцями. Згадайте, які імена заховалися в анаграмах.

ДИМО́РТ

Д

АА́ГНН

Г

АІМРЯ

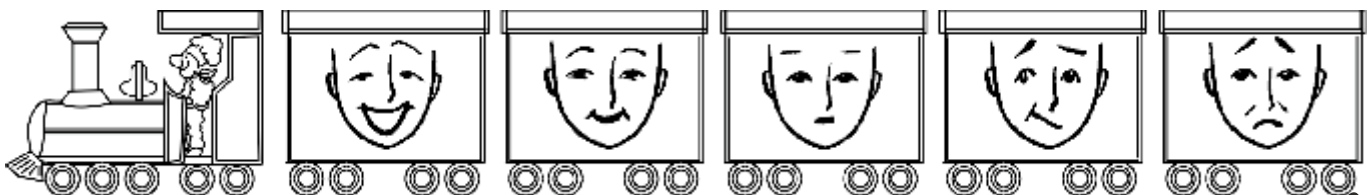
М

АДІ́ЙНР

А

Зазвичай людині приємно чути своє ім'я. Намагайся частіше звертатися до людей на ім'я. Якщо ж якесь ім'я людини, з якою ти знайомишся, здається тобі дивним, незрозумілим або немилозвучним – це не привід глузувати, сміятися чи ображати її.

СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВ І ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ

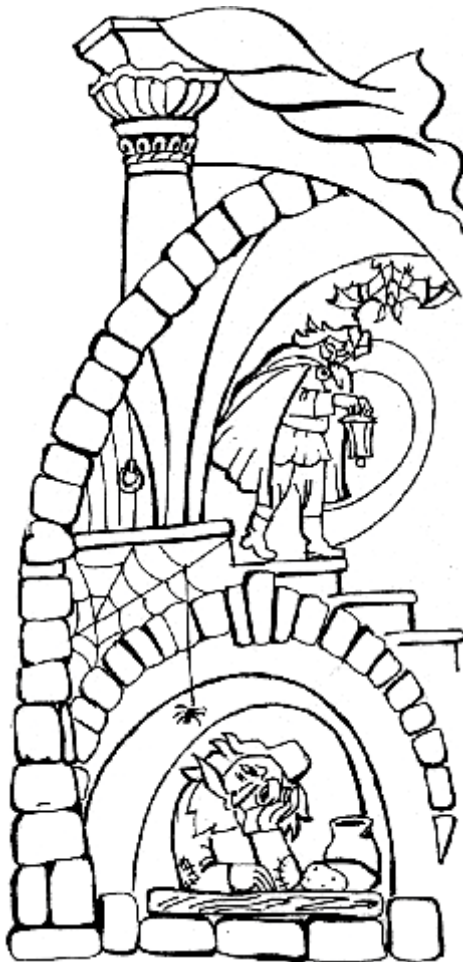

Прочитай разом із учителем(-лькою) чи рідними болгарську народну казку «Літні люди» і українську легенду, записану на Поділлі. Що у них є спільного та відмінного? До яких роздумів вони спонукають?

ЛІТНІ ЛЮДИ

Один цар вигадав закон: вигнати з країни всіх літніх людей, бо не бачив від них жодної користі – не орють, не жнуть, тільки хліб їдять і заважають у будинку. Проте один боярин надто любив свого батька, тому не виконав наказу – сховав його і таємно годував. Цього ж літа був поганий врожай, і на весну не залишилося збіжжя на посіви. Цар скликав бояр і дав наказ віднайти спосіб роздобути зерно, інакше він їх покарає.

Побачив старий, що син повернувся від царя сумний, і порадив: «Завтра скажи царю, що треба розкрити всі мурашники – там є пшениця». І справді, як тільки селяни розкопали мурашники, у кожному знайшлося по торбочці добірного зерна. Цар запитав у боярина, хто йому дав цю мудру пораду. Той довго вагався, проте потім зізнався, що то був його старий. Незабаром вийшов новий закон царя: ніхто не має права ображати літніх людей, а коли вони йдуть вулицею, треба на знак пошани звільняти їм дорогу.

ПОДІЛЬСЬКА ЛЕГЕНДА

У минулому був звичай: коли людина старіла, її скидали у прірву, щоб не їла задарма харчів. Та один син надто любив батька, щоб це вчинити. Отож він сховав його на горищі, куди завжди приносив їжу. Та настав неврожай і запанував голод. Бачить батько, що син чимось заклопотаний. От він і питає: «Що ж ти, любий сину, такий засмучений?» Розповів тоді син, що нічим засіяти поле. А батько порадив: «Зніми снопи з хати, якими вона накрита, та й обмолоти ще раз. Зібраним зерном засій землю». Послухався син і зробив саме так, як велів батько. І вродило збіжжя у них як у нікого. Дійшли чутки про це до царя. Покликав він ту людину до себе та питає: «Хто навчив тебе такої мудрості?» – «Батько», – відповів чоловік. З того часу старі батьки доживали зі своїми дітьми до старості в шані та любові.

Поміркуй уголос, чому треба з повагою ставитися до старших.

Прочитай разом із учителем/вчителькою або з рідними.

ГҀУДЗИК

Прийшла Надійка зі школи й попросила бабусю пришити гҀудзик. Бабуся погодилася й попросила Надійку принести голку з ниткою. Потім бабуся поскаржилася на свій поганий зір і попросила онуку просилити нитку в голку. Надійка це зробила. Ще бабуся запропонувала дівчинці прикласти гҀудзик до пальта, уколоти в одну дірочку, потім в іншу. Надійка зробила так, як казала бабуся, і не помітила, як гҀудзик пришила. Вона подякувала бабусі.

(За В. Хомченком)

За що Надійка подякувала бабусі? Який досвід твоїх бабусі та дідуся тобі вже знадобився?

Поруч із тобою є близькі люди, які передають тобі свій життєвий досвід і допомагають порадами. З'єднай стрілочками, хто тебе навчив:

ГРАТИ В ШАШКИ (ШАХИ)

БАБУСЯ

ДОГЛЯДАТИ ЗА ТВАРИНАМИ

БРАТ

ЗАБИВАТИ ЦВЯХИ

ДІДУСЬ

ЗБИРАТИ ГРИБИ ТА ЯГОДИ

ДЯДЬКО

КАТАТИСЯ НА ВЕЛОСИПЕДІ

МАМА

ЛОВИТИ РИБУ

СЕСТРА

МИТИ ПОСУД

ТАТО

ОДЯГАТИ ЛЯЛЬКУ

ТІТКА

ЧИТАТИ

Чого б ще ти хотів/хотіла навчитися у своїх близьких? Напиши про це або розкажи вчителю/вчительці чи рідним.

Прочитай разом із учителем(-лькою) або рідними вірш українського єврейського поета Лева Квітка «Бабусині руки». Згадай, що вміють робити руки бабусі чи дідуся. Спробуй розповісти про це сусідові чи сусідці по парті.

Я з бабусею своєю
Дружу давно-давно.
І ми, скажу вам, з нею
В усьому заодно.
Така моя бабуся –
Найкраща у житті.
А руки ж у бабусі –
Ну просто золоті!
Вони що хочеш вміють,
Скрізь роблять чудеса:
То місять щось, то шиють,
Подивишся – краса!
Так товсто мажуть пінку.
Так щедро сиплють мак.

Працюють без спочинку,
А пестять ніжно так.
І в хаті, і надворі
Пороблять все як слід.
То чистять щось в коморі,
То варять нам обід.
Як смеркне – тіні дивні
Сплітають на стіні:
Казки такі чарівні
Розказують мені.
А там нічник засвітять,
Щоб спав міцніш онук.
Мабуть, немає в світі
Таких хороших рук!

Поміркуй уголос, як ти розумієш українські прислів'я.

Бабусине слівце – плідне деревце.
Шануй батька й неньку, буде тобі скрізь гладенько.
Материн гнів як весняний сніг: рясно впаде, та скоро розтане.

Попроси батьків написати рідною мовою чи мовою, якою вони володіють, які-небудь прислів'я або приказки про рідних, про ставлення до дорослих. Запам'ятай їх і розкажи однокласникам та однокласницям.

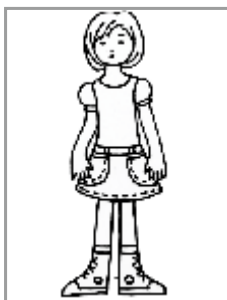
Прочитай разом із учителем(-лькою) вірш Іванни Блажкевич «Чи є в світі що світліше?». Подумай, за що ти хотів/хотіла би сказати своїм батькам «Дякую».

Чи є в світі що світліше,
Як мамині очі,
Що все зорять за дітками
Вдень і серед ночі?
Чи є в світі що миліше,
Як мамині руки,
Що працюють для дитини
Щиро, без принуки?

Чи є в світі що щиріше,
Як серденько мами,
Яке б'ється для дитини
Днями і ночами?
Чи є в світі що дорожче,
Як мама кохана,
Що трудиться для дитини
До ночі від рана?

Укажи стрілочкою, до кого б ти звернувся/звернулася, якщо:

СЕСТРА

НЕ ЗМІГ/ЗМОГЛА ВИКОНАТИ ВПРАВУ

ТИ ПОРІЗАВ(-ЛА) ПАЛЬЧИК

ТИ ХОТІВ(-ЛА) ДІЗНАТИСЯ, ЯК ПОМИРИТИСЯ З ДРУГОМ/ПОДРУГОЮ

ТОБІ РАПТОМ СТАЛО СУМНО

У ТЕБЕ ЗЛАМАЛАСЯ ІГРАШКА

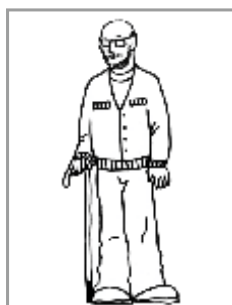
БРАТ

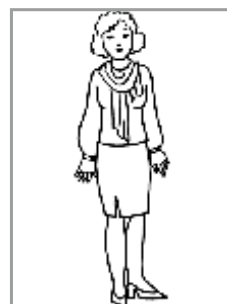
ТАТО

БАБУСЯ

ДІДУСЬ

МАМА

Прочитай вірш Марійки Підгірянки «Родина».

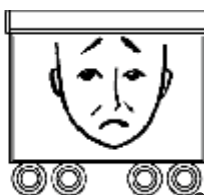
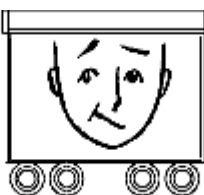
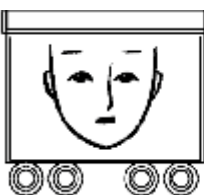
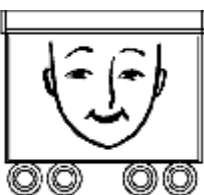
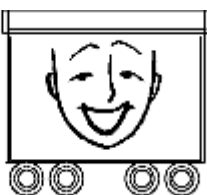
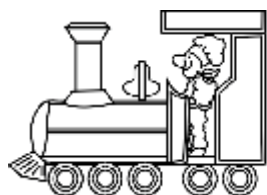
Батько, мати, браття, сестри –
Це моя родина!
Коли всі здорові в хаті,
То добра година.

Батько, мати клопочуться,
Щоб нас приодіти.
Ми пильненько учимося,
Аби щось уміти.

Розкажи про те, як ви в сім'ї допомагаєте одне одному. Як ти піклуєшся про своїх близьких?

- ☺ Дружна сім'я – це коли всі піклуються одне про одного.
- ☺ Не смійся над літніми людьми, адже коли-небудь і ти постарієш...
- ☺ Слова літніх людей дорогі, як коштовності.

МІЙ РОДОВІД. ЗВІДКИ РОДОМ МОЇ ПРЕДКИ

Відгадай, що батьки, бабусі та дідусі передали тобі у спадок з моменту народження?
(члїнїпїнївоє, әпївїзїрїпї 'ў,її)

Укажи стрілочкою свій варіант відповіді на питання.

БАБУСЯ

На кого ти схожий/схожа?

БРАТ

ДІДУСЬ

Хто дав тобі ім'я?

ДЯДЬКО

МАМА

Чиє прізвище ти маєш?

СЕСТРА

ТАТО

ТІТКА

Сім'я, родина – група близьких родичів або люди, що живуть разом чи згуртовані спільною справою

Покоління – люди, близькі за віком, що живуть в один час

Прочитай разом із рідними та зроби гімнастику для пальчиків.

Ось цей пальчик – мій дідусик.
Ось цей пальчик – мій татусик.
Ось цей пальчик – моя бабусенька.
Ось цей пальчик – моя матусенька.
Ось цей пальчик – точно я.
Ось і вся моя сім'я!

Рід – кілька родин, що походять від одного предка

Родовідне дерево – це зображення історії роду у вигляді дерева з багатьма гілочками

Річки немає без джерела. Дерев – без коріння, людини – без свого роду. Як дерево тримається на корінні, так і кожен рід тримається на найстарших його членах, бо саме вони мають великий життєвий досвід. Тому історію роду можна намалювати у вигляді дерева. Коріння – це ваші предки, стовбур – дідусі та бабусі, міцні гілки – ваші батьки, їхні брати і сестри, пагони – це ви, їхні діти. Так «ведеться рід» від найстарших до найменших – це і є родовід. Люди завжди берегли пам'ять про своїх прадідів. Дехто міг нарахувати сім або більше поколінь свого роду.

Прочитай разом із учителем/учителькою чи батьками вірш. Як ти розумієш, про що йдеться в ньому? Поясни.

«Родина», «рід» – які слова святі. На дереві, що вже стоїть віки.
Вони потрібні кожному в житті, Це дерево – наш славний родовід,
Бо всі ми з вами ніжні гілочки Це – батько й мати, прадід твій і дід.

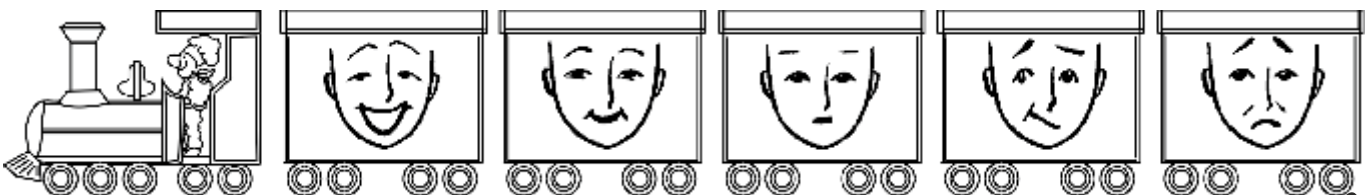
Намалюй на окремому аркуші своїх предків такими, якими ти їх уявляєш. Якщо хочеш, разом з рідними спробуйте скласти своє родовідне дерево й проведіть його презентацію в класі на «Святі нашої родини».

Розпитай близьких – батьків, бабусь, дідусів, – де вони народилися. Як давно вони живуть у своєму місті чи селі?

Попроси батьків допомогти тобі накреслити стрілочки від Хмельниччини до тих місць, де, можливо, народилися або мешкали колись твої батьки або дідусі чи бабусі. Іншим кольором накресліть стрілочки до інших регіонів України або до інших країн, де зараз мешкають або працюють твої родичі.

МОЇ СУСІДИ. ЯК МИ СТАЛИ СУСІДАМИ. НАЦІОНАЛЬНІ БАРВИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Розкажи про своїх сусідів і сусідок. Як ви стали сусідами?

Чого б ти хотів/хотіла навчитися в сусідів/сусідок?

Чого б ти сам/сама міг/могла навчити своїх сусідів і сусідок?

Сусід(-ка) – людина, яка мешкає або перебуває поруч із тобою

Добросусідство – вміння жити в мирі та дружбі з людьми, що тебе оточують

Мешканці Хмельницького називають себе хмельничанами. А як називають себе жителі твого населеного пункту?

Поміркуй уголос, як ти розумієш прислів'я.

Краще близький сусід, ніж далекий родич. (Азербайджанське)

Перш ніж купувати хату, придивись до сусідів. (Єврейське)

Не радій біді сусіда, вона й до тебе дійде. (Туркменське)

З сусідом дружи, а тин городи. (Українське)

В анаграмах зашифровані назви представників деяких етнічних спільнот, які проживають на Хмельниччині. Утвори пари слів, з'єднавши їх стрілочками.

НИЗІГРУ

БАШКІРИ

РИАТТА

ЛИТОВЦІ

ЕХІЧ

ГРУЗІНИ

ЦІТОЛИВ

РУМУНИ

АКИРІБШ

ЧЕХИ

МУІНУР

ТАТАРИ

☺ Не розглядай людину впритул, не критикуй її зовнішність.

☺ Будь доброзичливим/доброзичливою, це може зробити людей навколо більш приязними до тебе.

Прочитай разом із учителем/вчителькою чи рідними віршик «Різнобарв'я Хмельниччини». Що тобі сподобалося в цьому віршику? Які картини ти уявив/уявила? Що тебе зацікавило? Спробуй намалювати золоте колосся під синім небом. Де ще ти бачив/бачила поєднання цих кольорів?

У нашій краї квітне різнобарв'я національностей усіх,
 Неначе в лузі різнотрав'я – сплелись культури, лине дружній сміх.
 І білорусів, і поляків, болгар, євреїв, ромів, росіян,
 Українців і азербайджанців, вірменів, німців й молдован –
 Яке чудове суголосся єднає працьовитий, щирий край!
 Яскраве золоте колосся під синім небом всіх єдна нехай!

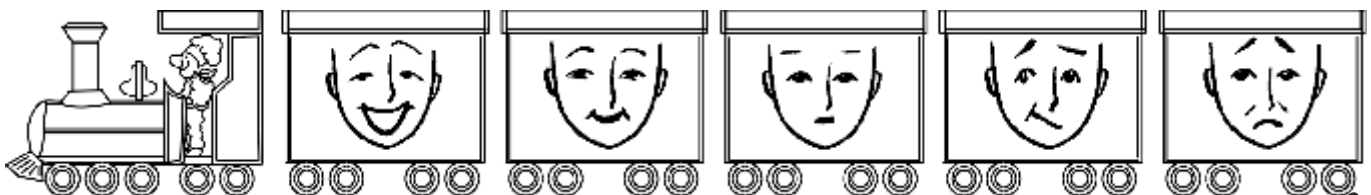

Розфарбуй вбрання діточок, які танцюють у колі (дивися зразок на обкладинці зошита). Якщо хочеш, намалюй себе в цьому танку. Представників яких етнічних культур ти побачив/побачила в цьому колі?

На лузку танцюють діти –
 Вбрані мов барвисті квіти.
 Любо нам у рідній краї –

Всі ми разом, всіх ми знаєм...
 Завжди будем в мирі жити –
 Шануватися й дружити!

(Д. Кононенко)

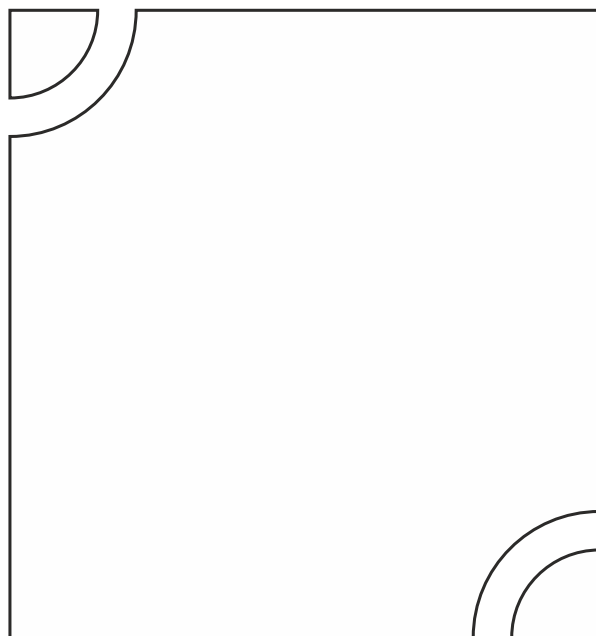
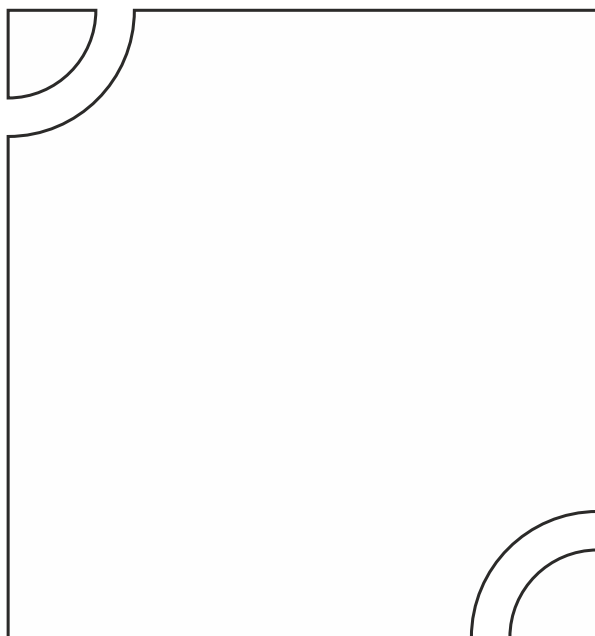

УЧИМОСЯ РОЗВ'ЯЗУВАТИ СУПЕРЕЧЛИВІ ПИТАННЯ

Намалюй дружбу і сварку.

Поміркуй, про що мама-білка розмовляє зі своїм малям. Допоможи малюкові знайти вихід із цієї ситуації.

Прочитай із батьками вірш Лідії Повх. Порадь, як порозумітися горщикам? Придумай гарний кінець цієї історії. Розкажи історію з твого життя про сварку з другом чи подругою. Як ви зазвичай миритесь?

Горщик на горщика розсердився,
Горщик із горщиком розсварився.
– Ти мене вчора обпik,
Стукнув мій круглий бік,
Не вибачився – утік!
Я з тобою не розмовляю. –
...Скажіть, лиш між
посудом так буває?

☺ Перш ніж розпочинати суперечку, поміркуй, може, варто уникнути її, адже мир завжди кращий за сварку.
☺ Якщо уникнути суперечки неможливо, пам'ятай, що частіше в ній виграє той/та, кому вдається зберегти спокій.

УЧИМОСЯ ГРАТИ В ІГРИ НАШИХ БАБУСЬ І ДІДУСІВ. ІГРИ, СПРЯМОВАНІ НА ЗНАЙОМСТВО І ВЗАЄМОДІЮ

Назви свою улюблену гру. Розкажи,
у які ігри грали твої рідні.

Напиши разом зі своєю родиною знайомі
вам назви ігор, у яких використовують такі предмети:

Взаємодія –
спільна дія,
підтримка

КАБЛУЧКА

КАМІННЯ

М'ЯЧ

ПАЛИЧКА

ХУСТИНКА

Ігри бувають різні: рухливі, настільні, спортивні тощо. Ігри допомагають стати кмітливими, спритними та швидкими. А ще познайомитися та заприятелювати з іншими людьми. У грі важливо навчитися взаємодіяти, радіти успіху не тільки своєму, а й чужому. Не забувай співчувати тому, хто зазнав поразки, і не розчаровуйся, якщо ти не зміг/змогла виграти. У такому випадку не сумуй, а вияви наполегливість, кмітливість, працелюбність – і ти обов'язково переможеш.

Як твоєю рідною мовою вимовляється слово «гра»? Як називається ведучий гри? Запиши відповіді самостійно або за допомогою батьків.

Обери, у які спортивні ігри ти любиш грати, або допиши їхні назви.

БАДМІНТОН

ФУТБОЛ

ШАХИ

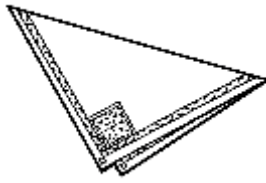
ТЕНІС

ХОКЕЙ

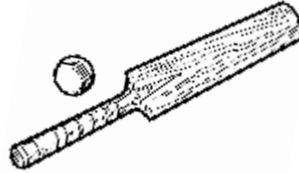
ШАШКИ

Художник переплутав підписи з назвами ігор, у яких використовуються ці предмети. Обери ті предмети, які можуть знадобитися для кожної з цих ігор.

ЛАПТА́

БАБКИ (АШІ́КИ)

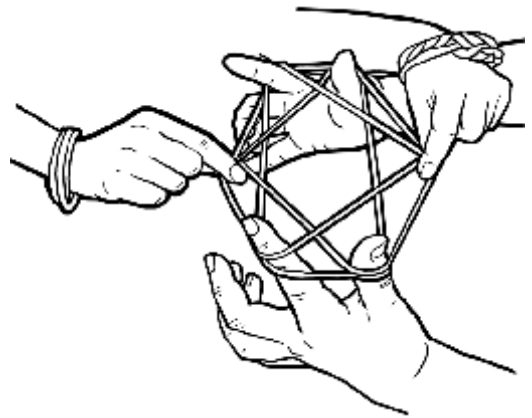

ПАНА́С

Придумай гру, у яку можна грати всім класом.

Гра з мотузкою, або «гра в мотузку», «мотузочка», «ниточка», «плетиво», «килимчик», «павутиннячко», «фігурки з мотузки», – поширена гра, у якій за допомогою нитки (мотузки, шнурка), почепленої на пальці, утворюють різноманітні візерунки (фігурки). Іноді допомагають собі зубами, зап'ястям і ступнями. У Хмельницькій області був поширений варіант гри, коли гравці по черзі знімали одне в одного з рук зав'язану в кільце і натягнуту на пальці нитку (мотузку, шнурок) так, щоб вийшов який-небудь симетричний візерунок. Мета гри – не перемога над суперником, а вправне плетіння візерунків разом.

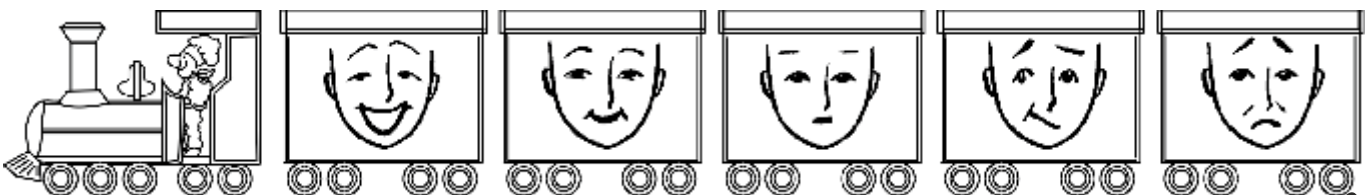
Послухай українську, а також німецьку лічилки в перекладі Ольги Тимохіної. Згадай, які ти знаєш лічилки. Спробуй розказати будь-яку лічилочку нерідною для тебе мовою.

Pítsche, pítsche, pátsche,
Bei Régen gibt es Mátsche,
Matsch, mátsche, das machy Dreck –
Hánde wáschen! Du bist weg.

Піче, піче, паче!
Коли дощик плаче,
Скрізь грязюка – не пройти,
Мач, маче! Після дачі вимий руки!
Вийдеш ти!

За горами, за лісами
Стоїть бочка з пирогами.

Раз, два, три –
То жмурити будеш ти!

ЩО ТАКЕ ЕКОЛОГІЯ. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ

Усе, що нас оточує і не зроблене руками людини, – це природа. Людина теж є її частиною. У природі немає нічого зайвого і все взаємопов'язане. Їй потрібні й хижаки, й отруйні рослини, і красиві птахи, і дощ, і чисте повітря, і багато чого іншого. Аби не завдавати шкоди природі, людина придумала науку про те, як жити з нею в злагоді, не порушуючи її законів. Ця наука дістала назву ЕКОЛОГІЯ, що в перекладі з грецької мови означає «наука про дім».

Прочитай у ролях діалог короля-лева Муфаси зі своїм сином Сімбою. Згадай, з якого мультфільму або кінофільму взятий цей уривок.

– Дивися, Сімбо, усе, на що падає світло, – це наші володіння...

– І все це буде моїм?

– Усе-усе...

– А король може робити все, що схоче?

– О! Бути королем – це дещо більше, ніж робити все, що хочеш. Усе, що ти бачиш, пов'язане між собою й перебуває в рівновазі. Як король ти повинен підтримувати цю рівновагу й ставитися з повагою до всього живого – від крихітних мурах до швидких антилоп.

– Але хіба ми не їмо антилоп?

– Їмо, Сімбо, зараз я поясню: ми вмираємо, і з нашого тіла росте трава, а антилопи їдять траву. Так що всі ми пов'язані в цьому вічному колі життя.

Деякі люди вважають себе господарями природи, її королями. Які поради лева Муфаси їм би знадобилися?

Поміркуй уголос, які дії людини шкодять природі.

Розглянь малюнок на сторінках II–III кольорової вкладки й назви тварин і рослини, які ти знаєш. Як вони пов'язані між собою у «вічному колі життя»?

Прочитай разом із батьками вірш
Володимира Орлова «Лісова квітка»
в перекладі Ольги Тимохіної.

Якось весною
Пішов я у ліс
І пролісок звідти
Замерзлий приніс.
Він ріс там самотньо
В холодній землі.
Тепер він зігрівся
У хатнім теплі.
Але незабаром
Ця квітонька синя

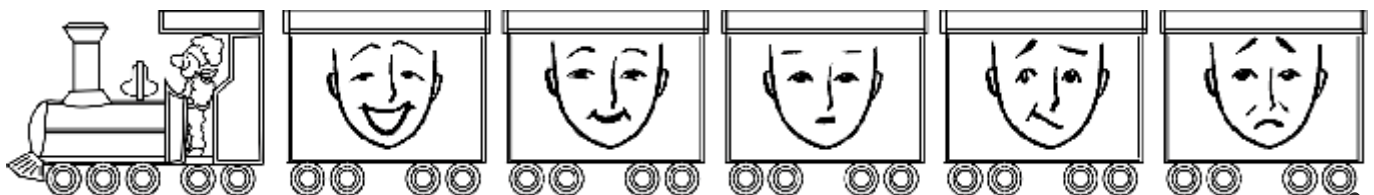
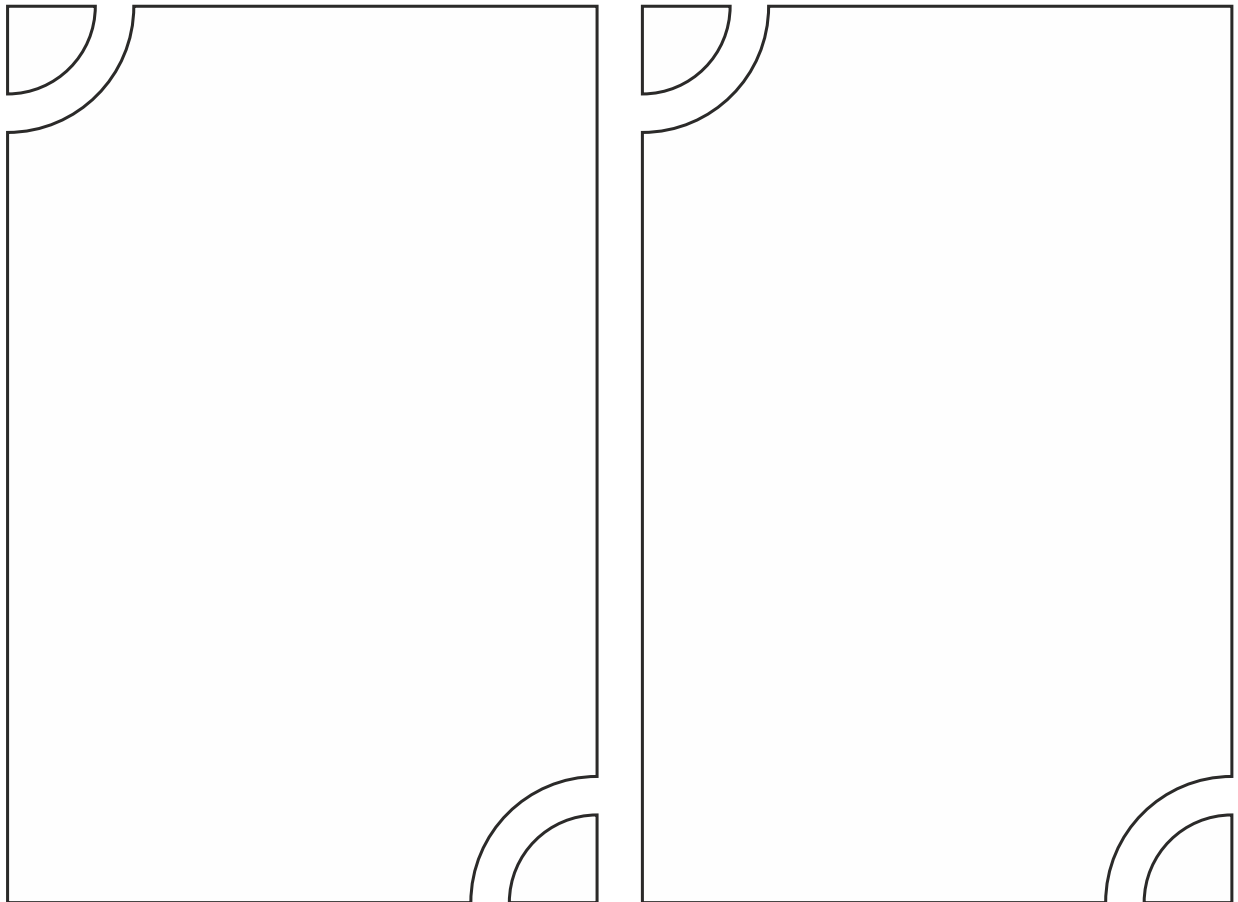
Тужливо схилилась,
Прив'яла, змарніла.
Хоч зараз у лісі
Холодна земля,
Даремно я квітку
Приніс звідтіля,
Бо рідна земля
Їй миліша була
Від хати чужої
Й чужого тепла.

Екологія – наука
про те, як жити
у злагоді
з природою,
не порушуючи
її законів

Намалюй лісову квіточку, яку ти знаєш, у вазі й на галявині. Розфарбуй ту квіточку, яка буде почуватися краще.

ЧОМУ ТРЕБА БЕРЕГТИ ПРИРОДУ

Прочитай разом із батьками вірш Володимира Орлова «Живий буквар» у перекладі Данила Кононенка. Розкажи, чого, на думку автора, нас учить природа.

Нас за всякої погоди
Учить МУДРОСТІ природа:
Вчать птахи нас СПІВУ,
Павучок – ТЕРПІННЯ.
Бджілки в полі повсякчас
ПРАЦЮВАТЬ навчають нас.
І у їхньому труді
Все по СПРАВЕДЛИВОСТІ.
Відображення в воді
Учить нас ПРАВДИВОСТІ.
Сніг навчає ЧИСТОТИ,

Ну а сонце – ДОБРОТИ,
Бо щодня, узимку й літом,
Нам тепло дарує й світло.
І за це не просить плати –
Навзамін йому щось дати.
Нам за всякої погоди
Треба вчитися в природи!
Нас дерева всіх порід –
Лісовий міцний нарід, –
Що гіллям увись сягають,
Жити в ДРУЖБІ навчають!

Роздивись уважно малюнок. Розкажи, чому з кожним роком на землі зникає багато рослин і тварин.

Прочитай вірш Степана Жупанина «Будемо природу берегти». Розкажи, як ти оберігаєш природу.

Я метелика не скривджу,
хай летить.
І ялинку не зрубаю, хай стоїть.
Не затопчу мурашинку,
хай повзе.
Не зламаю з дуба гілку,
хай росте.
Не впущу сміття у річку,
хай бурлить.
Із гнізда яйце не скину,
хай лежить.

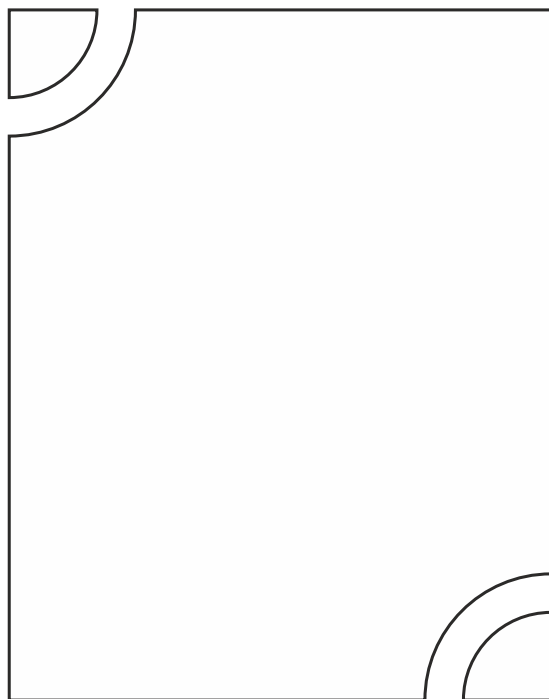
В джерело не пущу камінь,
нехай б'є.
В полі жито не столочу – це святе.
Верби посаджу в долині,
хай шумлять.
Зерен птахам кину взимку,
хай їдять.
Їсти дам прибуді-кішці.
А як ти?
Нумо будемо природу берегти!

За малюнками склади правила поведінки в природі. Намагайся їх дотримуватися під час екскурсій та відпочинку в парку чи в лісі.

Вигадай інші знаки, які нагадають людям про необхідність захисту й збереження природи. Намалюй їх.

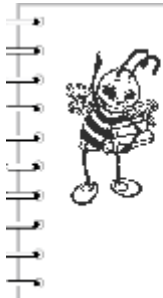

Прочитай уривок із вірша Богдана Лепкого. Розкажи, чи погоджуєшся ти з автором вірша. Ким ти відчуваєш себе в природі?

Все на землі, все треба
берегти –
І птаха, й звіра, і оту рослину.
Не чванься тим, що цар
природи ти,
Бо, врешті, ти її частина.

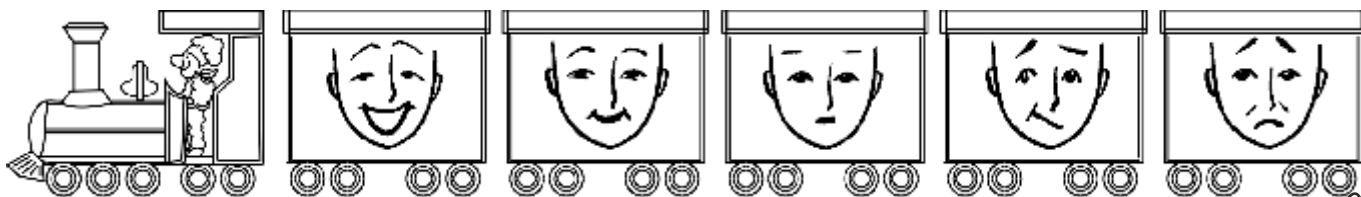
Природа – це
вода, повітря,
сонце, каміння,
рослини, тварини,
людина

Людина – частина природи. Для нашого здоров'я важливо, яку воду ми п'ємо, яким повітрям дихаємо, на якому ґрунті вирощуємо рослини, як користуємося природою для зміцнення здоров'я. У хворій природі не можна залишатися здоровим!

Візьми олівці таких кольорів, які ти найчастіше бачив/бачила у природі. Що б ти міг/могла намалювати кожним із них?

ДОПОМОГА ТВАРИНАМ УЗИМКУ

Прочитай вірш Анатолія Качана «Крихта хліба». Розкажи, чому треба піклуватися про звірів і птахів. Чим ти зазвичай підгодовуєш пташок зимою?

З лісосмуг, де свищуть сніговиці,
Де не стало корму і тепла,
Перебрались лагідні синиці
У садки до нашого села.
В завірюху, ожеледь, морози
Стукають синиці у вікно,

З горобцями ділять на дорозі
Крихту хліба мерзлу і зерно.
Пригощав пташок я з годівниці
І почав нарешті відчувать,
Що для когось крихта – це дрібниця,
А для пташки – жить чи замерзать.

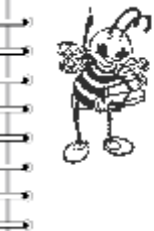
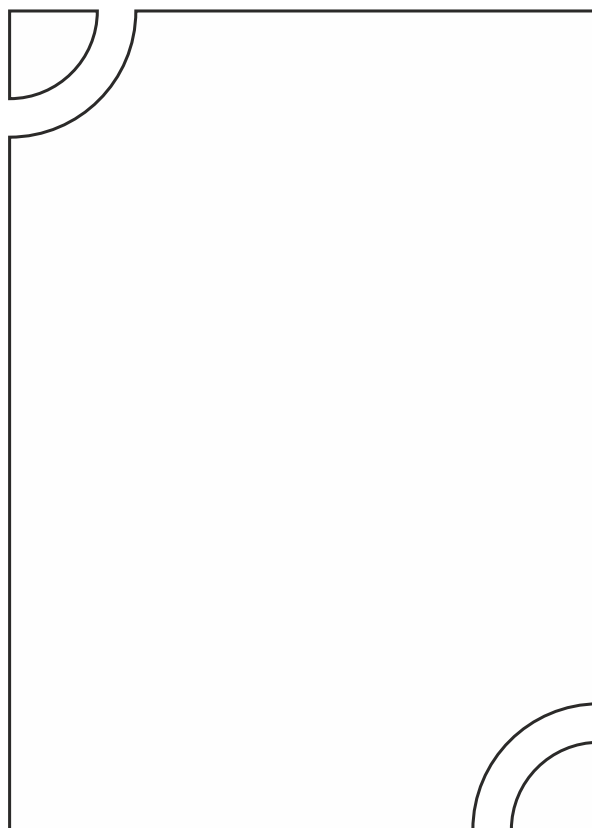

Прочитай вірш Петра Сиченка «Годівниця».

По селу мете сніжниця.
Розгулялася зима.
У сусідів – годівниця,
А у нас її нема.
А навколо – наче вати
Хто накидав на дахи.
«Нумо, брате, працювати,
Щоб не гинули птахи!»
Узялися ми до діла, –
Праця нам не новина!
Аж рубанки засвистіли,
Аж запахла смолина!
Хай сніжниця, хай пороша –
Ми радіємо з Сашком:
Скоро буде в нас хороша
Годівниця під дашком.

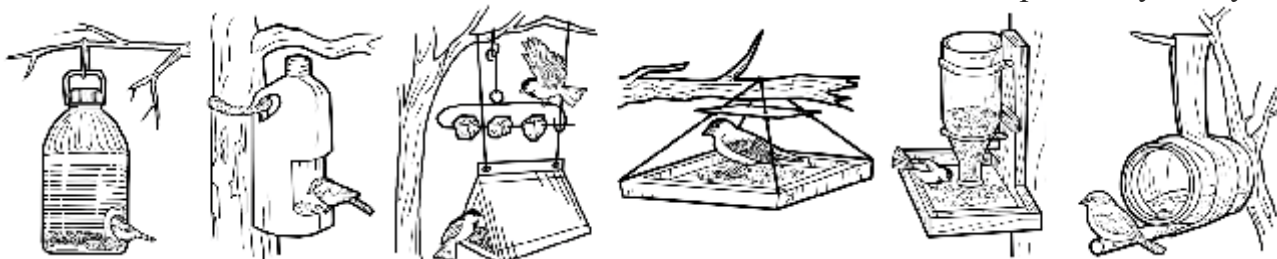
Намалюй, які зимові будиночки, годівниці для звірів чи птахів ти бачив/бачила або робив/робила власноруч.

Диких тварин узимку підгодовують різними овочами, гілочками та листям дерев, сіном, сіллю, які запасують заздалегідь. Допомога потрібна також у містах і селах тим тваринам, які не мають домівки. Для них створюються спеціальні ветеринарні пункти, приватні «готелі» та інше.

Розглянь, які годівниці ти можеш зробити власноруч або за допомогою дорослих. Можливо, ти сам/сама вигадась ще яку-небудь годівницю чи поїлку для птахів, використовуючи ті предмети, що зазвичай викидаєш у смітник, наприклад пластикові пляшки, картонні коробки тощо. Розкажи, яку годівницю ти хотів/хотіла би виготовити. Яким чином ти можеш ще допомогти тваринам узимку?

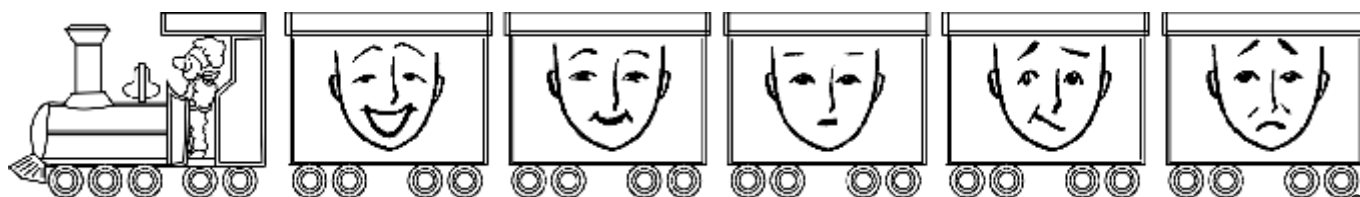

Прочитай разом із батьками вірш Лариси Левченко «Якщо допоможемо». Якщо вірш тобі сподобався, вивчи його напам'ять.

Холодно взимку зайчатам і білці,
Песику – в будці, в сараї – корівці.
Мерзнуть у котика лапки і вуха,
Мерзне ворона в лиху завірюху.
Горю зарадити можемо ми –
В будку Шаркові настелим соломи,
Зайчикові покладемо під кущик
Кілька морквинок, листочок капусти,
Теплу корівці поставим водичку,
Птицям насиплемо крихт в годівничку.
Як допоможемо дружно, малята, –
Виживуть взимку птахи і звірята.

- ☺ Допомагаючи взимку звірам і птахам, не забувай, що вони можуть бути небезпечними. Не підходь до них близько, особливо коли вони їдять, і не бери їх до рук. Якщо ти побачиш мертвого птаха, не намагайся його поховати, поклич дорослих.
- ☺ Із пізньої осені й до весни підгодовуй птахів зернятками, насінням, крихтами білого хліба, шматочками несолоного сала. Інший корм може їм нашкодити.
- ☺ Твого піклування й уваги потребують також тварини в зоопарку. Не забувай приходити взимку до них у гості і з дозволу працівників зоопарку їх підгодовувати.

ОДЯГ, ЯКИЙ НОСИЛИ НАШІ ПРАЩУРИ. НАЦІОНАЛЬНЕ ВБРАННЯ

Прочитай разом із учителем/учителькою текст. Згадай, у яких мультфільмах або кінофільмах ти бачив/бачила, як одягалися люди у прадавні часи.

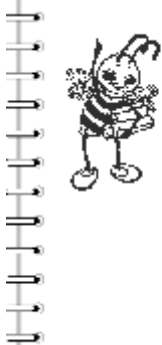
У давні часи люди почали носити одяг, аби зберегти тепло в холодну пору року й захиститися від палючого сонця, колючих рослин чи комах. Як одяг перші люди використовували шкури тварин, які просто напинали на плечі. З часом почали їх зшивати й навіть придумали ґудзики, а також різні прикраси, щоб виділитися й бути несхожими на інших. Потім вони навчилися виготовляти тканини. Одяг став вишуканішим, з'явилася мода носити те чи інше вбрання. За одягом люди могли більше дізнатися одне про одного та справити враження. Адже одяг підкреслював належність людини до якоїсь групи, її становище в ній, був віддзеркаленням звичаїв і вірувань народу.

Візьми клаптик тканини і роздивись його через збільшувальне скло. Поміркуй, хто переплів нитки на тканині.

Народ – мешканці країни чи велика група людей, об'єднаних загальним місцем проживання, мовою, культурою та назвою

Одяг буває верхнім і спіднім, літнім і зимовим, чоловічим і жіночим, дорослим і дитячим, повсякденним і святковим. Існує також спеціальний одяг – уніформа. Її носять для того, щоб було зручно виконувати певну роботу та щоб не забруднити своє власне вбрання (наприклад, одяг будівельників, пожежників), чи для того, щоб працівників легко було впізнати серед інших людей (наприклад, лікарів, поліцейських) тощо.

Розкажи, працівників яких професій ти бачив/бачила в уніформі.

Поміркуй уголос: як ти розумієш народну мудрість?

Не буває краси там, де нема чистоти.
Зустрічають за одягом, проводжають за розумом.
Не одяг прикрашає людину, а добрі справи.

Мода – поєднання смаків і поглядів, які поширені серед людей протягом певного часу, манера поведінки

Костюм – верхній одяг, який складається з декількох речей: спідниця чи штани, піджак чи жакет, жилетка тощо

Одяг – сукупність речей, якими покривають тіло

Культура – це все, що створено людиною

З'єднай стрілочкою питання з правильною відповіддю.

1. Який зимовий верхній одяг ти носиш?

БЛУЗКА
СОРОЧКА
КОФТА

ПАЛЬТО
ШУБА
КУРТКА

БЕЗРУКАВКА
ФУТБОЛКА
МАЙКА

2. Як відрізнити одяг для дорослих від дитячого?

ЗА РОЗМІРОМ

ЗА КОЛЬОРОМ

ЗА МАТЕРІАЛОМ

3. Як відрізнити чоловічий піджак від жіночого?

ЗА РОЗМІРОМ

ЗА КОЛЬОРОМ

ЗА РОЗТАШУВАННЯМ ҐУДЗИКІВ

Відгадай загадки.

Удень з ногами, а вночі без ніг. (шорти)

Не вдягають їх хлоп'ята, мов принцеси в них дівчата. (сукня)

Плету хлівець на четверо овець, а на п'яту – окремо. (рукавця)

Підемо однією дорогою – знайдемо дві дороги. Підемо двома – потрапимо на одну. (сорочку одягати)

☺ Одяг має відповідати своєму призначенню, тому порадься з дорослими, що й коли одягати.

☺ Доведи батькам, що ти вже дорослий/доросла, – сам/сама наведи лад у своїй шафі. Склади речі так, щоб тобі зручно було ними користуватися й ти швидко міг/могла знаходити одяг, який хочеш одягнути.

☺ Чистити своє взуття варто після повернення з вулиці.

У різні часи в тій самій країні люди носили різний одяг. Однак національне вбрання, створене багатьма поколіннями людей, не змінилося й до сьогодні. Будь-яке національне вбрання – цінна пам'ятка історії й культури. Воно розповідає про те, з яких груп людей або племен складався народ, хто були його сусіди, чим займалися люди, у що вірили. Сьогодні його одягають дуже рідко, здебільшого під час національних чи фольклорних свят. Якщо тобі це цікаво – за допомогою смартфона розкодуй QR-код та переглянь короткі відеоролики про те, яке вбрання носили українки та українці Поділля і Середньої Наддніпрянщини більш ніж 100 років тому.

Пам'ятка – якась річ, будова, вітвір мистецтва та інше, що збереглися з давніх часів

Національне вбрання показує культурну та релігійну належність, стать, вік і добробут людини, іноді може відобразити її професію й особливості місця проживання

З'ясуй, чи збереглося у твоїх близьких яке-небудь національне вбрання чи окремі його частини.

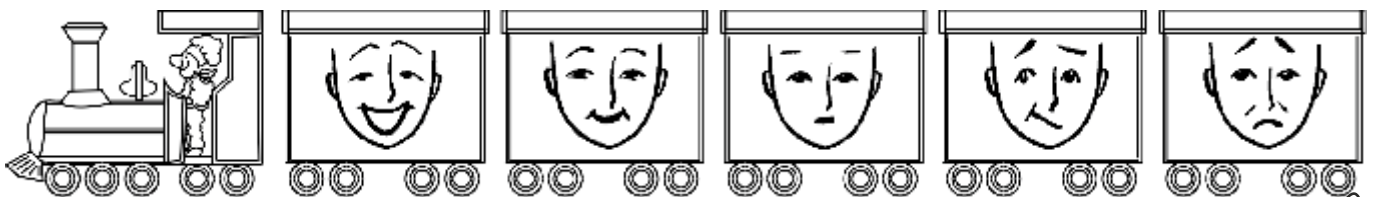
Намалюй головні убори, які носили твої бабусі й дідусі.

Розглянь малюнки на сторінках I і IV кольорової вкладки. Розфарбуй національне вбрання українців Поділля та вірменів.

Розглянь на обкладинці зошита зображення дітей у національних костюмах. Напиши самостійно або за допомогою батьків назви деталей їхнього одягу.

РОЗМАЇТТЯ КУЛЬТУР КРАЮ. СВЯТА

Прочитай разом із дорослими.

Життя було б нудним і нецікавим, якби люди не вигадали свята. Саме у святах найкраще віддзеркалюються традиції кожного народу, те, у що вірять люди, чим пишаються й захоплюються. Якісь свята люди почали святкувати дуже давно, деякі – нещодавно. Свята бувають різні:

- родинні – це ті, що святкуються членами тільки твоєї родини, родичами і близькими друзями;
- календарні – ті, що пов'язані із сезонними змінами у природі і господарською діяльністю людини;
- релігійні – ті, що пов'язані із вшануванням подій чи відомих людей, яких ще називають святими; у давнину – якихось сил чи об'єктів природи;
- державні – ті, що святкують усі мешканці країни.

У різних куточках землі зовсім не схожі між собою люди можуть святкувати однакові свята, наприклад: початок календарного року – Новий рік, День матері та інші. Але є й такі дати, які святкуються тільки однією групою людей чи мешканцями тільки однієї країни, наприклад: твій день народження, Різдво Христове або День Незалежності.

Напиши назви свят, які ти знаєш. Укажи стрілочками, до якої групи належить кожне з них.

ДЕРЖАВНІ

КАЛЕНДАРНІ

РЕЛІГІЙНІ

СІМЕЙНІ

Свято – особливий, радісний день, що святкується на честь чи в пам'ять кого-небудь, чого-небудь

Релігія – погляди та уявлення, засновані на вірі в Бога; у давнину – віра в незрозуміле, у чудодійні сили природи та істот

Обряд, ритуал – суворо визначений порядок відзначення яких-небудь подій чи свят

Звічай – загальноприйнятий порядок, правила поведінки, які здавна існують у громадському житті й побуті якого-небудь народу чи групи людей

Традиція – те, що успадковане від попередніх поколінь (ідеї, погляди, смаки, звичаї тощо) і передається нащадкам

З'єднай кольоровим олівцем чи ручкою назву свята й малюнок, що відповідає їй. Для цього тобі потрібно пройти заплутаними доріжками.

ВАРДАВАР

ВЕЛІКДЕНЬ

ВЕСАК

КУРБАН-БАЙРАМ

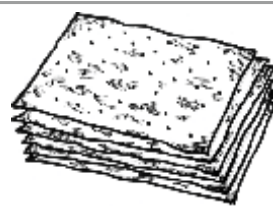
НОВРЇЗ

ПЕСАХ

РІЗДВО

ХАНУКА

ЧЮНЬ ЦЗЕ

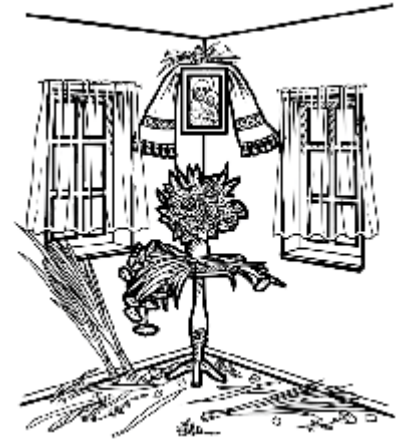

Прочитай вірш Степана Жупанина «На Зелені свята». Розкажи, чи бачив/бачила ти коли-небудь це свято. Як ще називають це свято християни? Що під час нього відбувається? Розпитай батьків чи вчителя/вчительку.

Запашного гілля
І букетів квітів
Наносили в дім свій
Невгамовні діти.
Зелені всілякій
Тут немає ліку,
Нею в світлій хаті
Встеляєм долівку.
Пахне цвітом липи,
Листям руті-м'яти...

Зеленню-красою
Край наш весь багатий.
З зеленню веселі
Йдуть шляхами люди.
Вірять: осінь щедра,
Урожайна буде,
Бо навколо літо
Сонячно розквітло.
Гарно скрізь по хатах
На Зелені свята.

Для жителів Хмельниччини – українців, білорусів, вірмен, греків, молдован, німців, поляків, росіян, більшість із яких вірують в Ісуса Христа, тобто є християнами, – найбільшими святами є Різдво Христове та Великдень. У Великдень зазвичай дарують друзям, рідним і навіть незнайомим людям пасхальні яйця (крашанки, писанки) і паски. Різдво особливо люблять діти, тому що на це свято їм дарують подарунки. В українських селах у давнину діти та дорослі ходили по домівках та співали особливі пісні – колядки, славлячи народження Христа і бажаючи щастя та добробуту господарям. У мешканців краю, які сповідують релігію іудаїзм (євреїв, караїмів), головними святами є Песах (Пасха – свято звільнення євреїв від рабства та виходу з Єгипту) та Йом-Кіпур – свято очищення, під час якого всі постяться, згадують померлих, просять пробачення у близьких, роздають бідним їжу та гроші. У мусульман, до яких належать більшість азербайджанців, кримських татар, татар та ін., найважливішими релігійними святами є Ураза-Байрам (свято закінчення посту) та Курбан-Байрам (свято жертвоприношення). У цей час згадують померлих, допомагають бідним, пригощають гостей та сусідів м'ясними стравами та солодощами.

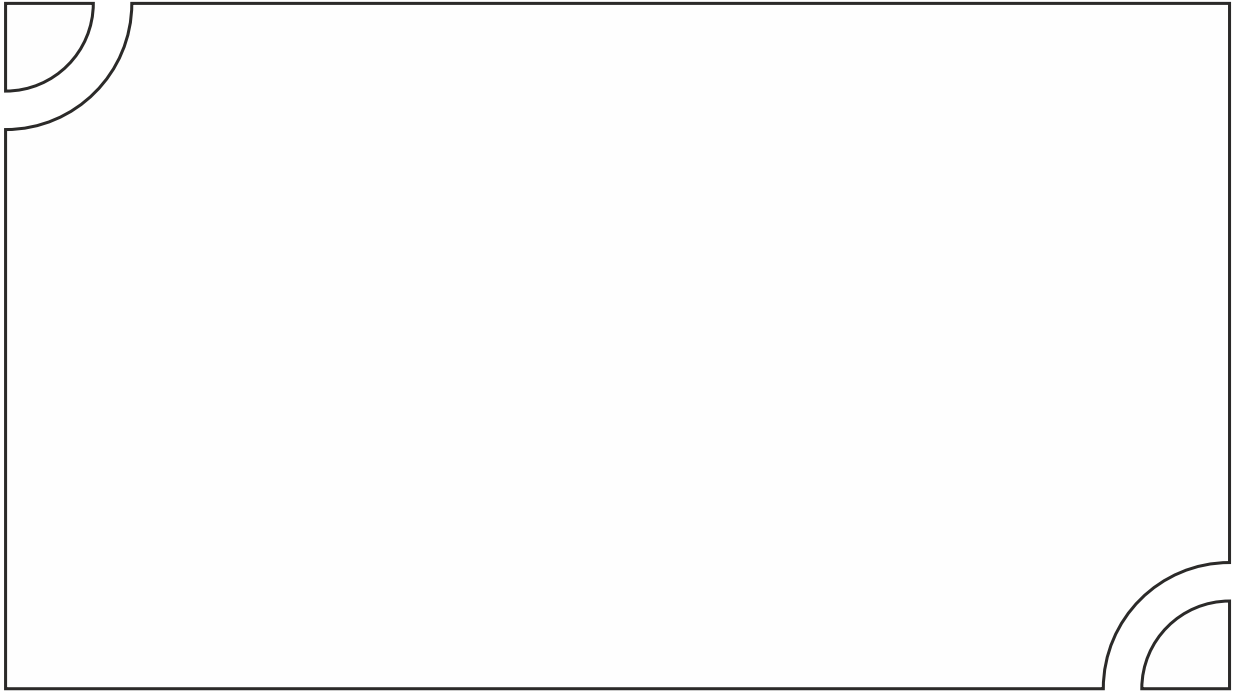
Поміркуй, чи є щось спільне в традиціях святкування релігійних свят у різних людей.

Напиши за допомогою дорослих, які релігійні чи календарні свята відзначаються у твоїй родині. Розкажи про те, як це відбувається.

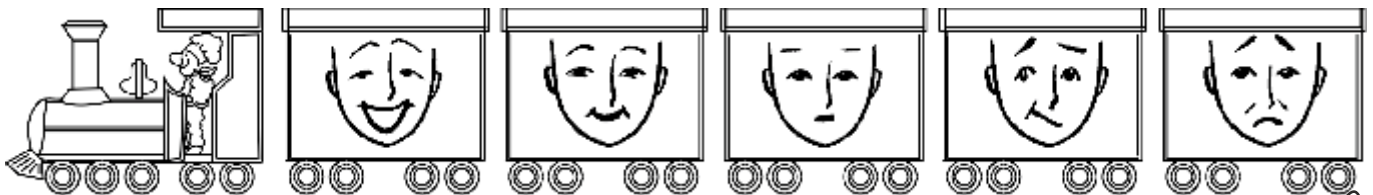

Намалюй чи приклей фотокартку будь-якого фрагмента релігійного свята, яке ти бачив/бачила, і розкажи про нього.

Якщо хтось із твоїх друзів чи сусідів запросив тебе в гості, щоб разом відсвяткувати яке-небудь релігійне свято, чемно подякуй і зроби таке:

- ☺ запитай у своїх батьків, а також у батьків чи близьких твого друга або подруги, чи згодні вони, щоб ти був/була присутній/присутня на цьому святі;
- ☺ поцікався, який одяг буде доречним, як вітають господарів чи інших гостей і що в цей день заведено приносити в дім – які подарунки або частування;
- ☺ заздалегідь розпитай, як зазвичай відбувається свято в родині твого/твоєї друга/подруги, які ритуали виконують господарі й гості, бо тобі треба знати, як правильно поводитися, щоб не образити людей навколо;
- ☺ якими б незрозумілими чи навіть дивними не здавалися тобі релігійні традиції твоїх друзів/подруг і сусідів, у жодному разі не смійся й не висловлюйся про них нешанобливо, адже цим ти можеш дуже образити людей, які відкрили перед тобою не тільки двері свого дому, а й своє серце.

КАЛЕНДАРНИЙ ФОЛЬКЛОР ЛЮДЕЙ, ЯКІ ЖИВУТЬ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

Календарний фольклор – усна народна творчість, у якій віддзеркалилися різні види господарської діяльності людини й знання людей про сезонні зміни в природі

Колядка – обрядова пісня, яку співають на Різдвяні свята

Щедрівка – обрядова пісня, яку співають напередодні Нового року

Прочитай чи послухай колядки та щедрівки. Згадай, під час яких свят діти ходять по домівках і співають їх. Розкажи, чи є в тебе власний досвід колядування чи щедрювання. Якщо твої батьки коли-небудь колядували чи щедрювали, попроси їх записати вірш чи пісню, які вони виконували. Як твоя родина святкує новорічні свята? За допомогою смартфона розкодуй QR-коди та послухай виконання традиційних різдвяних і новорічних пісень англійською, німецькою, польською, ромською, румунською, словацькою, угорською та українською мовами й українську колядку з Хмельниччини.

Steaua sus răsare
Ca o taină mare,
Steaua strălucește
Și lumii vestește
Că astăzi curata
Prea nevinovata
Fecioara Maria
Naște pe Mesia.

(Молдовський
фольклор)

Зірка в небі сяє,
Велич-тайну знає,
Зірка ясно сяє,
Всім повідомляє,
Що Діва Пречиста,
Душа золотиста,
Дівонька Марія
Родила Месю.

(Переклад
з румунської)

Сійся, родися, жито, пшениця,
Горох, сочевиця

і всяка пашниця.

Щоб на майбутній рік
Було більше, ніж торік.
Щоб всього було доволі
І в коморі, і на полі.

Сію, вію, посіваю,
З Новим роком вас вітаю!

(Український фольклор)

Добры вечар таму, хто ў етым даму.

Добры вечар добрым людзям!

А ў етым даму сам пан гаспадар,
Сам пан гаспадар да й на покуце,
Да й на покуце ўвесь у золаце,
Ой каля яго да й жана яго,

Ой каля яе дзетачкі яе,

Шчодры вечар добрым людзям!

(Білоруський фольклор)

Прочитай разом із учителем/учителькою фрагмент «Колядки дзвонів» («Carol of the Bells») Пітера Вільховського – англomовний варіант відомого українського «Щедрика» Миколи Леонтовича, а також його переклад польською мовою. Порівняй ці тексти з оригінальним українським.

Shchedryk, shchedryk,
a shchedrivka,

A little swallow flew
And started to twitter,
To summon the master:
"Come out, come out, o master
Look at the sheep pen,
There the ewes are nestling
And the lambkin have been born".

Szczedryk, szczedryk,
szczedriweczka

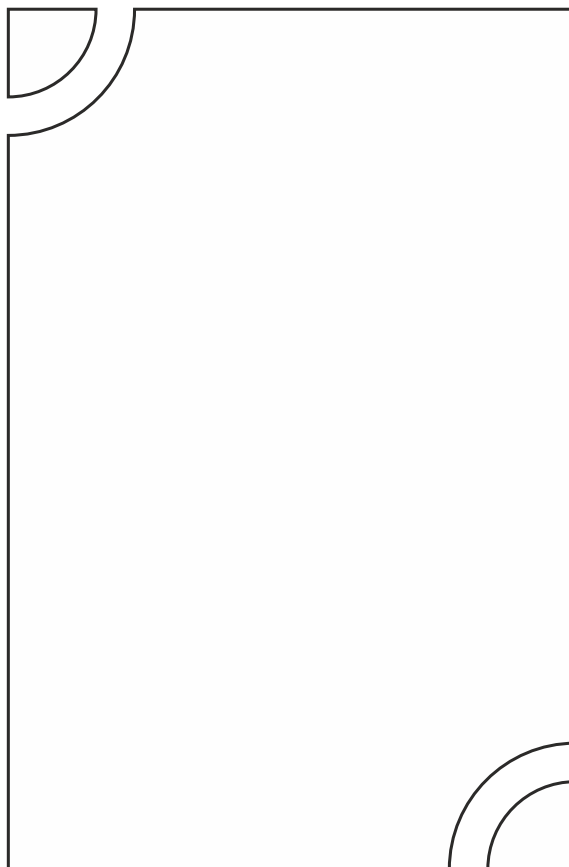
Przyleciała jaskółeczka,
Zaczęła sobie szczebiotać,
Gospodarza wołać:
«Wyjdź, wyjdź, gospodarzu,
popatrz na owczarnię,
tam owieczki się potoczyły,
a jagnięta się urodziły».

Люди завжди з нетерпінням очікували пробудження природи від зимового сну й приходу весни. Наші предки вважали, що весна – це красива, дуже багата й щедра на дарунки дівчина. Щоб вона скоріше прийшла, люди спалювали зображення зими, випікали млинці – символи сонця, робили з тіста пташечок – жайворонків чи куликів. З ними люди піднімалися на пагорби, дахи будинків і запрошували, закликали весну піснями – веснянками. У різних куточках нашої країни їх називають по-своєму: гаїлки, гаївки, маївки, магівки, риндзівки, рогульки.

Намалюй, якою у твоїй уяві постає дівчина-Весна.

Відгадай загадки. Якщо хочеш, разом із батьками склади і запиши свою загадку про весну.

Де вона проходить – там травиця сходить, квіти розцвітають, пташечки співають. (Весна)

Старий дід мости помостив, прийшла молода – мости рознесла. (Мороз і весна)

Прочитай весняні народні прикмети. Які ще прикмети ти знаєш?

Високо і швидко плывуть у небі хмари – на гарну погоду.
Побачив шпака у дворі – знай: весна на порі.

Послухай за QR-кодом веснянки або прочитай разом із дорослими білоруську та українську місцеву старовинну веснянку з Шепетівського району. Спитай про незнайомі слова. Які предмети Весна приносила членам родини і навіщо? Що ти зрозумів/зрозуміла з веснянки, яку почув/почула білоруською мовою?

Ты, пчо́лачка я́рая, ды вьілець за мора́,
Ты вьінеси ключы́ки, ключы́ки залаты́я,
Адамкні лёцечка, лёта цёплае,
Замкні зіманьку, зіму сцюдзёную,
Ой ля́ло, ля́ло, зиму сцюдзёную.

(Білоруський фольклор)

– Весна наша, красна,
Що ж ти нам принесла?
*Чи яблучко? Чи кисличку?
Чи на руку рукавичку? (2 р.)*
Ні яблучка, ні кислички,
Ні на руки рукавички.
*Чоловікам по плужечку,
А хлопчикам по батіжечку. (2 р.)*

Молодицям по серпочку,
А дівчатам по віночку.
*Старим дідам по палочці,
Старим бабам
по кружалочці. (2 р.)*
Старим бабам по гребінику,
Малим дітям по варенику.
*Старим бабам кужель прясти,
Малим дітям
гусятка пасти. (2 р.)*

Запитай у близьких, як вони святкували прихід весни. Які пісні співали твої бабусі під час весняних свят? Чи випікали на весняні свята який-небудь незвичайний хліб або печиво?

За старих часів молодь навесні грала у хороводні ігри – горюдуба, голубку, подоляночку та інші. Прочитай деякі приспиви до цих ігор і подивись за QR-кодом, як це відбувалося.

ПОДОЛЯНОЧКА

Десь тут була подоляночка,
Десь тут була молодесенька.
Тут вона стала, до землі припала,
Три дні не вставала, бо води не мала.
Ах устань, ах устань, подоляночко,
Умий личко, як ту шкляночку,
Іди до Дунаю, бери пару скраю.
(Записана на півдні Хмельниччини)

ГОЛУБКА

Ми голубку ізловили,
Всі довкола обступили.
Ти, голубко, чого тужиш,
Вибирай си, кого любиш.
Летів голуб попід хмари,
Шукаючи собі пари.
Ти, голубе, не жартуй же,
Кого любиш, поцілуй же!

Зроби пташечку з паперу за допомогою ножиць чи без них.

Прочитай або послухай вірш «Весняне прибирання» польського письменника єврейського походження, уродженця України, Яна Бжехви (Лесмана) польською мовою або українською, у перекладі Наталі Забіли. Знайди у вірші та назви або підкресли помічники Весни. Намалюй на окремому аркуші помічника/помічницю Весни, що сподобався/сподобалася тобі найбільше.

WIOSENNE PORZĄDKI

Wiosna w kwietniu zbudziła
 się z rana,
 Wyszła wprawdzie troszeczkę
 zaspana,
 Lecz zajrzała we
 wszystkie zakątki:
 – Zaczynamy wiosenne porządki.
 Skoczył wietrzyk zamaszyście,
 Pookurzał mchy i liście.
 Z bocznych drózek,
 z polnych ścieżek
 Powymiatął brudny śnieżek.
 Krasnoludki wiadra niosą,
 Myją ziemię ranną rosą.
 Chmury, płynąc po błękiecie,
 Urządziły wielkie mycie,
 A obłoki miękką szmatką
 Polerują słońce gładko,
 Aż się dziwią wszystkie dzieci,
 Że tak w niebie ładnie świeci.
 Bocian w górę poszybował,
 Tęczę barwnie wymalował,
 A żurawie i skowronki
 Posypały kwieciami łąki,
 Posypały klomby, grządki
 I skończyły się porządki.

ВЕСНЯНЕ ПРИБИРАННЯ

Весна у квітні встала зрання:
 – Ану, почнімо прибирання! –
 Пішла вона в ліси й садки,
 Заглянула в усі кутки.
 Тут вітерець прибіг поспішно,
 Здмухнув вже листячко
 торішнє.
 З усіх доріжок і стежок
 Повимітав брудний сніжок.
 Лісовики, узявши щітку,
 Росю землю миють швидко,
 А хмари, линучи в блакить,
 Дощами землю хочуть мить.
 Дрібні хмаринки враз набігли
 І так протерти сонце встигли,
 Що аж дивуються усі
 Весняній сонячній красі!
 Лелека в небі побував,
 Веселку там намалював,
 А жайворонки й журавлі
 Вже сіють квіти по землі.
 Все зацвіло, засяло зрання –
 І тим скінчилось прибирання!

Діти і навіть деякі дорослі люблять гратися з сонечком (божою корівкою, або зозулькою чи бедриком, як кажуть на Хмельниччині) – комахою з яскравими червоними крильцями в маленькі чорні цяточки. Для багатьох людей вона є символом тепла, сонця, вісником гарних подій, добробуту чи успіху у справах. Зазвичай її беруть на долоньку і співають їй так довго, поки не полетить. У цю гру грають всі діти України, незалежно від того, якою мовою вони співають пісеньки сонечку.

Лети, лети, сонечко,
 на дідове полечко,
 на бабине зіллячко,
 на наше подвір'ячко!

Бедрик-ветрик,
 здійми крилонька,
 полети до сонечка,
 куди моя доленька.

Вигадай і розкажи яку-небудь весняну закличку своєю рідною мовою.

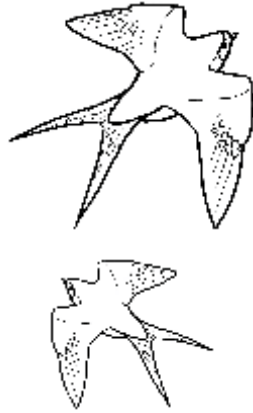
Напиши, що ти сам/сама очікуєш від приходу весни.

Прочитай вірш В. Волос «Ластівка».
Що дарує літо природі навколо тебе?
Чи подобається тобі літо? Чому?

ЛАСТІВКА

В небі ластівка літає,
Всім про літо сповіщає:
Бджілкам-трудівницям –
Що розквітла медуниця,
Сойці і синиці –
В лісі визріли суниці!
Жабкам-скрекотушкам,
Гарним чепурушкам, –
Що з листків латаття
Можна шити плаття,
А з зеленої травички
Можна плести черевички.
В небі ластівка літає,
Всім про літо сповіщає!

Прочитай із учителем(-лькою)
чи рідними вірш Марії Чепурної
«Прикмети літа». Які з
прикмет тобі вже знайомі?

ПРИКМЕТИ ЛІТА

Ластівки літають
Над водою низько,
Хвилі розбивають –
Значить, дощик близько.
Мов червоні квіти
Хмари в небі синім,
Значить, завтра, діти,
Буде вітер сильний.
А як льону річка
В полі засиніла,
Знайте, що суничка
У гаю дозріла.

Розпитай близьких і запиши з їхньою допомогою прислів'я чи прикмету про літо своєю рідною мовою.

Прочитай разом із дорослими про свято Купала і тексти пісень, які співали під час народних обрядів. Спробуй сплести віночок із природних або штучних матеріалів. Поміркуй: чим небезпечне відкрите вогнище?

Улітку, у ніч із 6 на 7 липня, білоруси, росіяни та українці раніше відзначали народне свято Купала, яке збігається із християнським святом Різдва Святого Іоанна (Івана) Хрестителя. Через це народне свято часто називають ще Івана Купала. У це свято на світанку купалися в росі, збирали лікарські рослини, плели вінки з квітів, а ввечері запалювали вогнища, співали купальські пісні, водили хороводи,

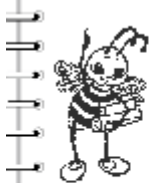

стрибали через вогонь, танцювали і жартували. Дівчата ввечері кидали вінки в річку – ворожили на свою долю. Цікаво, що на Хмельниччині за старих часів також було заведено, щоб на Купала дівчата та жінки встановлювали в центрі села, немов новорічну ялинку, високу зрубану вербу та прикрашали її квітами. Вербу пильно охороняли, щоб її не поламали чи не поцупили хлопці. По закінченні свята жінки спалювали або розбирали дерево по гілочках, які приносили додому і встромляли в землю – на гарний врожай.

Ой на Івана на Купала
Там ластівонька купалася.
Там ластівонька купалася,
На беріжечку сушилася.
На беріжечку сушилася,
Дівка Ганнуся журилася,
Що ще рушників не напряла,
А вже Іванка вподобала,
Що ще рушнички на верстаті,
А Іванко вже сидить в хаті.
(Записано на півночі Хмельниччини)

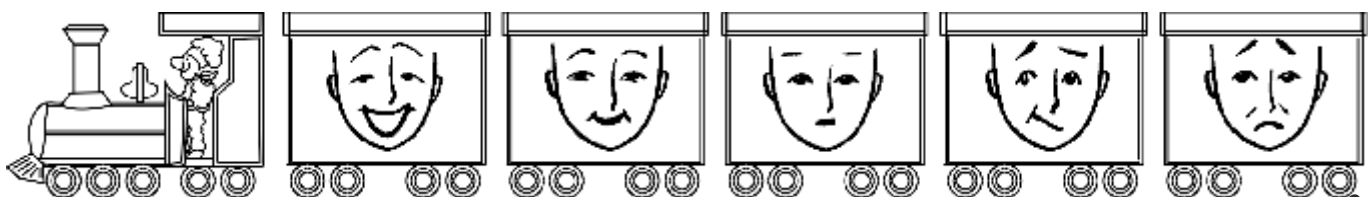
– Купайло, Купайло!
Де ти зимувало?
– Зимувало в лісі,
Ночувало в стрісі,
Зимувало в пір'ячку,
Літувало в зіллячку. –
Наше Купайло
З верби, з верби,
А ти, Іване, прийди, прийди.
А як не прийдеш доріжкою,
То привезем теліжкою.

Греки та болгари також святкували день Святого Іоанна, тільки називали його «Ай-Янь». У це свято всі жінки та дівчата робили букетики, складали їх увечері в діжку з водою і залишали під місяцем на всю ніч. Вранці вони вчисто відкривали діжку та співали особливі коротенькі пісеньки «мане», або «манедес», у яких начебто містилося пророкування майбутнього. Потім усі занурювали свої букетики у воду і бризкали одна на одну, бажаючи щастя та благополуччя. Традиція співати подібні пісні під час весняно-літніх свят існує і в кримських татар. А от традиція оббризкувати одне одного водою є у вірмен, які теж здавна мешкають на Хмельниччині.

Яким ти уявляєш Купайла? Намалюй на окремому аркуші.

РОЗМАЇТТЯ СТРАВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ. ВЧИМОСЯ ГОТУВАТИ УЛЮБЛЕНУ СТРАВУ

Кухня –

- 1) приміщення з вогнищем, плитою чи піччю, де готують їжу;
- 2) харчування, набір страв, заведених у якійсь родині, спільноті, країні

Страва –

- яка-небудь готова їжа, наприклад, суп – перша страва обіду, плов – друга страва тощо

Рецепт –

- 1) склад продуктів і спосіб приготування з них якої-небудь страви;
- 2) рекомендації лікаря щодо складу ліків і способу їхнього вживання хворим

- Меню – набір різноманітних страв, а також аркуш з їхнім переліком

Відгадай загадку.

Холодильник похвалився, що на дім перетворився, де смачна і свіжа проживає... (еж!)

Для чого ми харчуємося? Для того, щоб жити й одержувати необхідну енергію. Колись людей задовольняли вирите із землі коріння, різноманітні плоди і спечений у попелі шматок м'яса. Поступово харчування людей ставало різноманітнішим завдяки новим продуктам, їхньому поєднанню та засобам обробки. З'явився кухонний посуд, різноманітні печі. З покоління в покоління передавалися навички приготування їжі, накопичувались і зберігались рецепти улюблених страв. Так формувалися традиції національної кухні. Але жодна кухня не може розвиватися окремо, сама по собі. Спілкуючись зі своїми сусідами, люди знайомилися з рецептами їхніх смачних страв, збагачували свою кухню новими ідеями. Тому в різних національних кухнях можна зустріти схожі страви. Наприклад, картопляні млинці, які в українців називаються дерунами, у білорусів – драніками, у чехів – брамборáками. Часто у приготування страв своїх сусідів люди привносять щось своє, особливе. Так, готуючи усім відомі голубці, білоруси, євреї, росіяни, українці загортають м'ясний фарш у листя свіжої капусти, а поляки – кислої. Болгари, вірмени, греки, кримські татари і молдовани взагалі використовують для цього виноградне листя. Цікаво, що болгарська страва «зелеві сарми», єврейська – «холішкес», польська – «голабкі», румунська – «сармале», словацька і чеська – «голубки» в українців називається

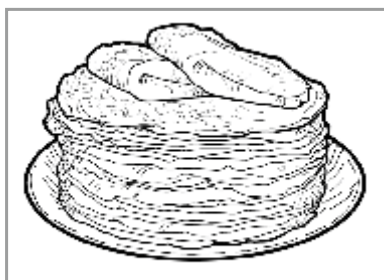
Серед улюблених страв жителів Хмельниччини найчастіше згадуються борщ, голубці, гречаники, вареники з різними начинками, різноманітні страви з риби, тушкована капуста, курка, м'ясні і картопляні ковбаси, сало, рулети, або завиванці, тушковане і в'ялене м'ясо, холодець, шашлик. А які страви подобаються тобі та чому?

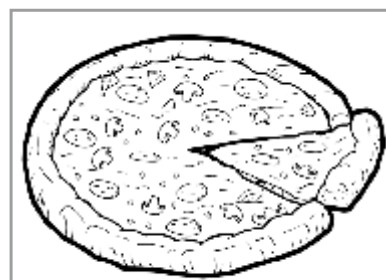
Постав позначку поряд із тією стравою, яку ти вже куштував/куштувала. Виділи або розфарбуй ту страву, яка тобі дуже сподобалася. Розкажи про неї.

Каша з маслом

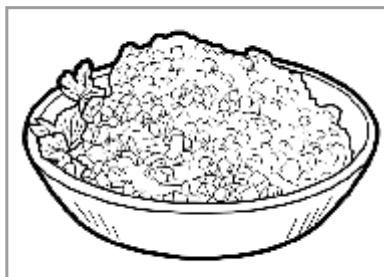
Млинці

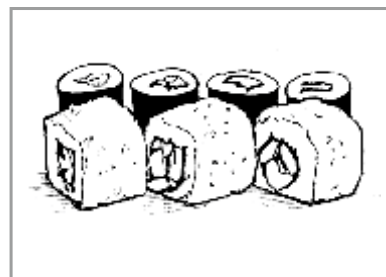
Піца

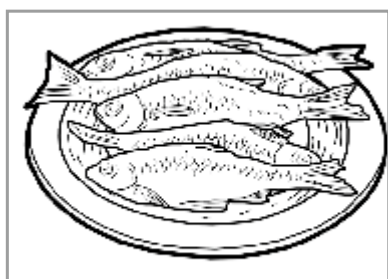
Плов

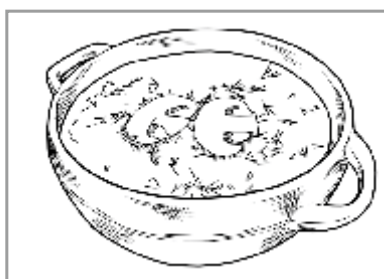
Салат «Вінегрет»

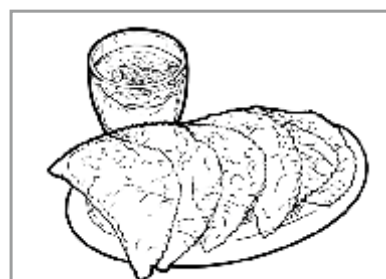
Суші

Смажена риба

Грибна юшка

Чебуреки

Відгадай загадки Галини Демченко та Юлі Турчиної.

Місили-місили, ліпили-ліпили,
А тоді – щип та в окріп!
А вже наостанку –
В масло та в сметанку.
Хто зуміє відгадати,
Того будем частувати.

(Вареники)

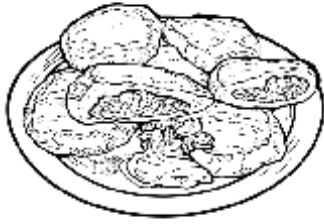
На сметану, масло, сир
Нам воно згодиться.
І корисне, і смачне,
Тече, як водиця.
Колір в нього наче сніг,
Пригощу ним вас усіх!

(Молоко)

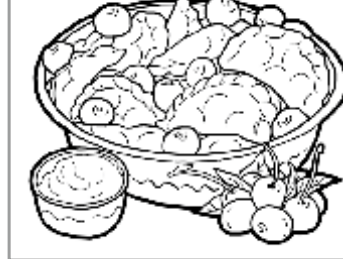

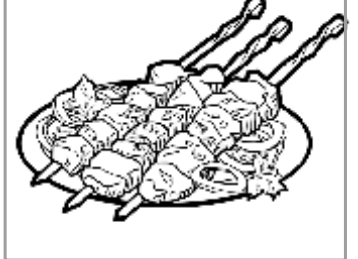
Візьми кольорові олівці та з'єднай малюнок національної страви з відповідною назвою кухні.

Колдуні (драники з начинкою)

Вареники з вишнями та сметаною

Хоровáц (шашлик)

Хачапурі

АЗЕРБАЙДЖА́НСЬКА

БІЛОРУ́СЬКА КУХНЯ

ВІРМЕ́НСЬКА КУХНЯ

ГРУЗІ́НСЬКА КУХНЯ

ЄВРЕ́ЙСЬКА КУХНЯ

МОЛДОВСЬКА КУХНЯ

НІМЕ́ЦЬКА КУХНЯ

ПО́ЛЬСЬКА КУХНЯ

РОСІ́ЙСЬКА КУХНЯ

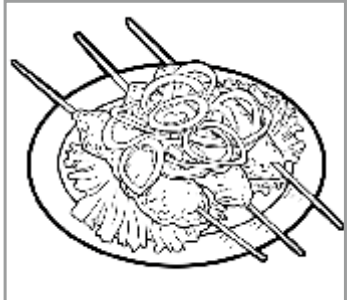
УКРАЇ́НСЬКА КУХНЯ

Сосиски з тушко-ваною капостою

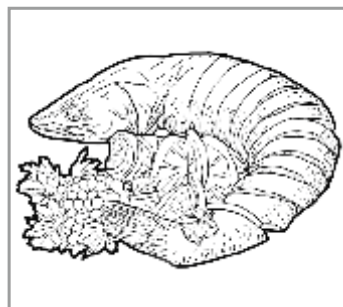
Мамалига

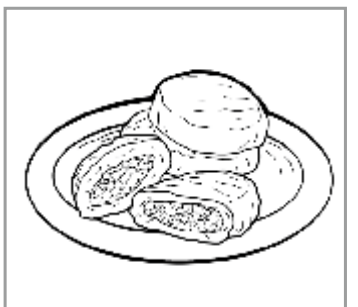
Люля-кеба́б (м'ясна котлета на грилі)

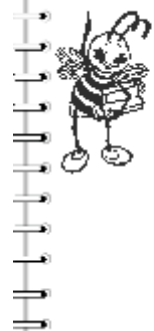
Пельме́ні

Фарширована риба

Зра́зи

Борщ – одна з найпопулярніших страв. У давнину в Україні існувало три різновиди борщу: червоний (з капустою, морквою, буряком, петрушкою, пізніше – з картоплею), зелений, або весняний (з молодим щавлем, кропивою, листям буряка, яйцем), холодник, або літній борщ (зварений молодий буряк нарізали й заправляли квасом, сироваткою, додавали зелень петрушки, кропу, цибулі, часнику).

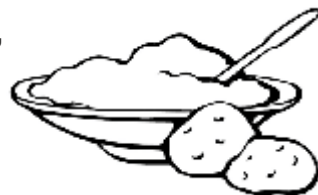

Напиши друкованими літерами, які страви люблять готувати у твоїй родині. З'ясуй, які страви люблять готувати в родині однокласників/однокласниць. Познач серед написаних тобою страв ті, які зустрічаються й у них.

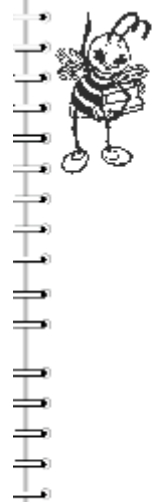

Прочитай вірш, у якому картопля вихваляється, що є незамінним продуктом. Спробуй їй заперечити. Розкажи, які овочі, фрукти, ягоди та зелень найчастіше вживає твоя родина. Який овоч у тебе є найулюбленішим і чому? Що ти чув/чула про здорове харчування?

Мене смажать, мене варять,
Мене тушать і печуть.
На вогні великим шкварять,
Чистять, ріжуть і товчуть.
Страва ситна і відмінна,
В кожній хаті незамінна.
І смачна для всіх осіб –
Я, картопля, – другий хліб!
З мене можна готувати

І млинці, і деруни.
І до столу подавати
Пампушки і вергуни.
І вареники в сметані,
Зрази, бабки і пюре.
Різні страви, дуже гарні,
Апетит уже бере!
Без картоплі й без води –
Ні туди і ні сюди!

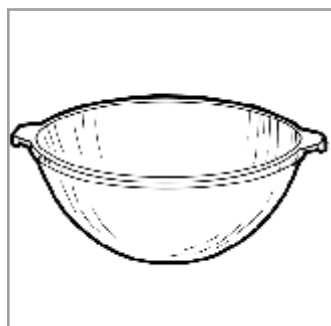
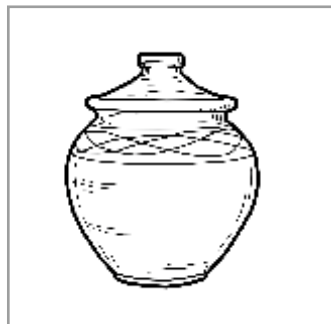
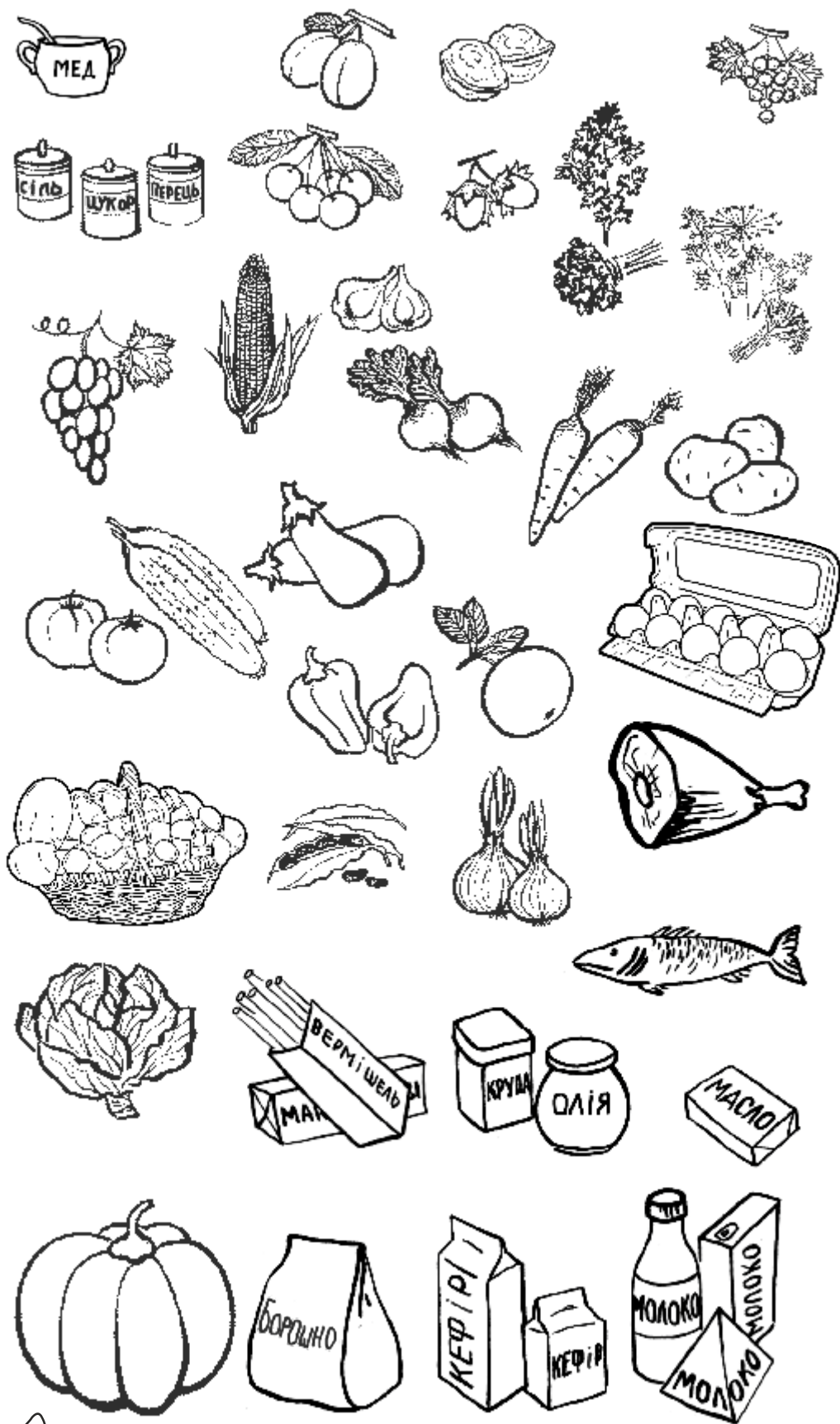

Хмельниччина багата на смачні страви, оскільки кожен народ, що оселявся тут, ділився ними із сусідами. Уже давно відомі нам не лише борщ та куліш, а й грецький салат, єврейський форшмак, італійські піца та спагеті, литовська картопляна ковбаса ведерей, польський бігос, російські пельмені, татарська ачма, узбецький плов, японські суші та ін. У меню мешканців краю є молдовська мамалиґа, німецькі ковбаски та австрійський яблучний штрудель. Сьогодні ми смакуємо страви різних культур, насолоджуючись їхнім різнобарв'ям та вишуканістю.

Обери праворуч посуд, який тобі знадобиться для приготування улюбленої страви, і розфарбуй його. Знайди ліворуч потрібні продукти. З'єднай їх стрілочками з розмальованим посудом. Якщо для приготування страви тобі не вистачає яких-небудь продуктів, домалюй їх.

Дізнайся у дорослих рецепт твоєї улюбленої страви. Щоб ти нічого не забув/забула, постав такі запитання:

- 1) Яка назва страви? 2) Які продукти необхідні для її приготування?
- 3) Який посуд використовують? 4) Як готують твою улюблену страву?

Розкажи рецепт твоєї улюбленої страви однокласникам і однокласницям.

Склади меню святкового столу, щоб відзначити свій день народження з друзями та подругами.

Салати

Друга страв

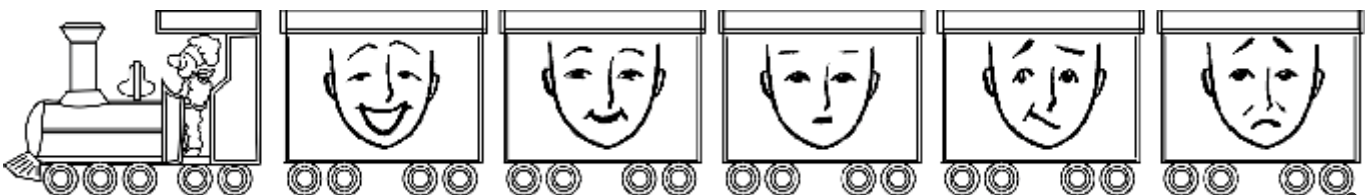
Напої

Десерт

Запрошуючи в гості друзів і подруг, обов'язково поміркуй про те, чим ти збираєшся їх пригощати. Можливо, не всі ті страви, які подобаються тобі, сподобаються й твоїм гостям. Наприклад, деякі люди не вживають м'ясні страви, а тільки овочеві. Є діти, які не вживають мед, шоколад чи інші солодощі – адже іноді ці продукти можуть викликати алергію.

Тактовно дізнайся, які продукти, страви не їдять твої гості. Заздалегідь склади меню свого святкового столу так, щоб ти сам/сама і кожен/кожна із запрошених змогли знайти собі страву за смаком і почувалися комфортно.

РЕМЕСЛА ТА РІЗНІ ВИДИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

Прочитай вірш «Хочу навчитися» кримськотатарського поета Нузета Умерова в поетичному перекладі Ольги Тимохіної.

Я різних ремесел бажаю навчитися:
 Як стану дорослим – усе знадобиться.
 Кладе муляр цеглу щільно й рівненько –
 Помалу зростає будинок гарненький.
 А пекар із тіста в гарячій печі
 Пече корова́й і смачні калачі.
 Майстрів на Землі поважають усюди.
 В руках гончаря́ глина глечиком буде.
 Гуляє коса в косаря́ на покосі,
 Комбайнер пшеницю стриже, мов волосся.
 Коваль із вогню здобуває секрети –
 Сокири кує, лемеші та браслети.
 Кравець кроїть-шиє цілісінькі дні,
 Щоб я шикував у новому вбранні...
 Я різних ремесел бажаю навчитися:
 Як стану дорослим – усе знадобиться.

Ремесло –
 праця,
 яка потребує
 спеціальних навичок
 для виготовлення
 яких-небудь виробів
 уручну; заняття,
 професія

Орна́мент –
 візерунок,
 прикраса
 на будь-якому
 предметі

Відгадай, хто з ремісників виготовляв і продавав ці вироби.

БО́НДАР

Хліб, булки

ГО́НЧА́Р

Прикраси

КОВА́ЛЬ

Хутрянні вироби

КУШНІ́Р

Одяг

ПЕ́КАР

Дерев'яні бочки й діжки

КРАВЕ́ЦЬ

Залізні цвяхи, серпі

СТО́ЛЯР

Горщики, тарілки, черепицю

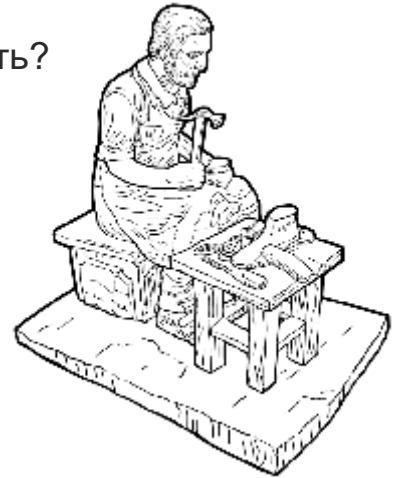
ЮВЕЛІ́Р

Паркет, гарні меблі

Прочитай приспів до народної гри «Шевчик». Подивись на себе: який ще одяг та взуття ти носиш? Як ти гадаєш, робітники яких професій його виготовляють?

А чи бачив ти, як шевчик шкуру у воді мочить?
Ой так, братику, так, шкуру у воді мочить.
А чи бачив ти, як шевчик шкуру натягає?
Ой так, братику, так, шкуру натягає.
А чи бачив ти, як шевчик черевики шиє?
Ой так, братику, так, черевики шиє.
А чи бачив ти, як шевчик гвіздки забиває?
Ой так, братику, так, гвіздки забиває.
А чи бачив ти, як шевчик у свято танцює?
Ой так, братику, так, у свято танцює.

Запам'ятай приспів і пограй з однокласниками та однокласницями в народні ігри «Бондар» і «Шевчик».

Бондарю, бондарю,
Що ти робиш?
Стружу, стружу дошку
На дубову бочку.
Дощечки збираю,
Бочку складаю.
Бочку я складаю,
Обруч набиваю.

Вистругую чопочки
Затикати дірочки.
Бочку вже кінчаю,
Води наливаю.
Бондарю, бондарю,
В боки візьмися
І в таночку, бондарю,
Хоч раз обкрутися.

Здавна на Хмельниччині були добре розвинені різноманітні ремесла, і про талановитих майстрів знали далеко за межами краю. Таємниці майстерності передавалися від батьків до дітей – так утворювалися династії ремісників. Поступово виникали групи людей, які були найкращими в певному ремеслі, створювалися ремісничі центри. Селяни завжди потребували допомоги теслярів та ковалів. Серед них було багато українців, ромів, білорусів. Євреї славилися як вправні кравці, кожум'яки, кушніри, чоботарі та ювеліри. Особливим попитом користувалися килими, повсть, тканини, мережива, які українки, польки та німкені виробляли вдома.

Давні народні традиції на Хмельниччині мають вишивання, гончарство, деревообробка, килимарство, писанкарство, плетіння з рослинних матеріалів, різьблення по дереву й каменю, ткацтво, художня обробка металу тощо. Здавна в с. Самчиках розмальовували оселі рослинними візерунками, які вважались оберегами. Самчиківський розпис було включено до Всесвітнього переліку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

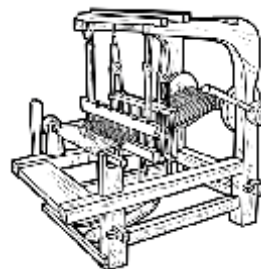
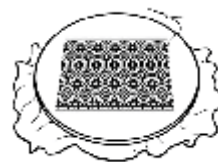
З'єднай малюнки з відповідною назвою ремесла.

Вишивка

Гончарство

Плетіння з лози

Прядіння й ткацтво

Прочитай разом із батьками. Підкресли ті види декоративно-ужиткового мистецтва, з якими ти вже був/була знайомий/знайома.

Декоративно-ужиткове мистецтво – створення художніх виробів, необхідних у житті людини, чи художня обробка різноманітних предметів: посуду, меблів, знарядь праці, засобів пересування, одягу, іграшок тощо. Започатковане в сиву давнину, декоративно-ужиткове мистецтво стало однією з важливих галузей народної творчості. Його історія пов'язана з художнім ремеслом, художньою промисловістю, з діяльністю художників і народних майстрів. Існують такі основні види декоративно-ужиткового мистецтва: батик, гобелен, мереживо, вишивка, в'язання, макраме, художнє різьблення (по каменю, по дереву, по кістці), кераміка, ювелірне мистецтво (виготовлення прикрас), художня обробка шкіри, художнє кування, пірографія (випалювання по дереву, шкірі, тканині). При обробці матеріалів (метал, дерево, вироби з глини, скло, тканина тощо) в декоративно-ужитковому мистецтві використовуються лиття, кування, карбування, різьблення, розпис, інкрустація, вишивка тощо. Вироби декоративно-ужиткового мистецтва оточують людину з народження. Вони прикрашають її життя й роблять його затишнішим.

Напиши, які вироби декоративно-ужиткового мистецтва можуть створювати твої близькі або ти сам.

Поміркуй уголос, як ти розумієш ці прислів'я.

Όποιος έχει τέχνη – έχει περιουσία. У кого ремесло – у того і хліб у кишені. (Грецьке)

Ремесло пити-їсти не просить, а само годує. (Російське)

Праця людину годує, а лінь – марнує. (Українське)

Лиття – виготовлення виробів шляхом виливання розплавленого матеріалу (металу, пластику, скла) в різноманітні форми

Інкрустація – прикраси з коштовного матеріалу, врізані в дерев'яні, кістяні, металеві чи кам'яні вироби

Карбування – зображення, візерунки, вибиті на металевих виробах

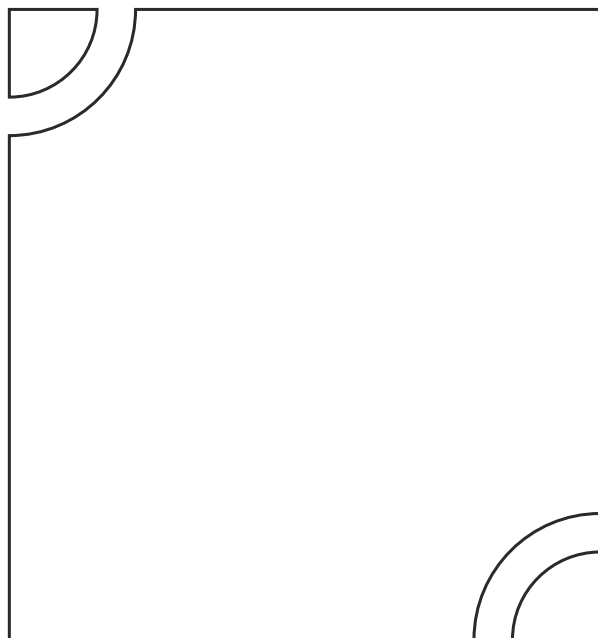

Прочитай уривок із вірша відомого українського письменника Павла Глазового «Як цей майстер зветься?».

Земля наша чудесними майстрами багата.
Всіх одразу полічити не можна, малята.
Майстром зветься той, у кого руки дуже вмілі.
Є у нас майстри чудові у кожному ділі.
Підростете і ви колись, вивчите науки –
І будете також мати золоті руки.
Пишатися буде вами Україна кохана.
Розумному та вмілому – від людей пошана.

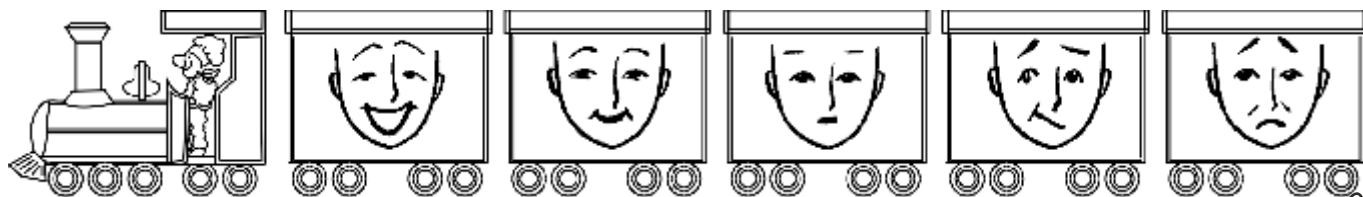

Намалюй кухоль, рушник чи інший виріб і прикрась його візерунком.

Прочитай разом із батьками вірш Петра Осадчука «Я навчаюся у тата». Розкажи, чого ти навчився/навчилася від рідних.

Мої руки незупинні
То у фарбі, то у глині.
Що не вміють руки нині,
Переїнять скоріш повинні.
Я навчаюся у тата
Молоток в руках тримати.
Скоро буду майструвати,
Бо навчаюся у тата.

ТВОРИ НАЦІОНАЛЬНИХ ЛІТЕРАТУР ПРО РОДИНУ, ДРУЗІВ ТА СУСІДІВ

Розкажи, чи знаєш ти своїх сусідів за іменами.

Намалюй свого/свою сусіда/сусідку чи сусідів.

Поміркуй уголос, як ти розумієш ці прислів'я.

Не дивися на те, що сусід має, а дивися на те, що він робить. (Грецьке)
Коншынынъ тавугъы конъшыгъа къаз кориныр. Заздрісному сусідові
курка сусіда завжди гускою здається. (Караїмське)

Къомшунъа яманлыкъ истегендже, озюнье яхшылыкъ исте. Не бажай
сусідові зла – побажай собі благополуччя. (Кримськотатарське)

Bardziej boli zły sąsiad niż rany. Поганий сусід сильніше дошкуляє,
ніж рани. (Польське)

Запиши разом із батьками яке-небудь прислів'я про сусідів своєю рідною мовою.

Прочитай разом із дорослими вірш Олекси Терена «Сусіди».

Добре, як добрі сусіди, –
Не страшні тоді нам біди.
Більше сусід, як рідня,
Бо зустрічаємось щодня.
Треба солі чи олії
Чи обговорить події,

Що відбулись нещодавно...
Переходять вони плавно
У тривалі посиденьки,
Бо хтось спік вже солоденьке:
«А гайда поп'ємо чаю?
Я сьогодні пригощаю!»

Продовж розповідь про те, як би ти провів/провела час зі своїми сусідами.

«Одного весняного ранку я постукав(-ла) у двері до моїх сусідів...»

Прочитай разом із учителем(-лькою) чи рідними вірші відомих українських поетів – «Друзьки» Платона Воронька й «Секрет» Анатолія Костецького. Про що йдеться в цих віршах? Поміркуй, що в них спільного й відмінного. Чи були справжніми друзями Рябко й кіт? Чому? Чи може бути вірною дружба «за цукерки»? Розкажи, яким/якою, на твою думку, має бути друг/подруга.

СЕКРЕТ

Що зробити, щоб удвічі
торт здавався вам смачнішим?
Що зробити, щоб удвічі
кожний день для вас побільшав?
Щоб і радості, і щастя
вам було – аж ніде діти?
Тут – ніякого секрету!
Треба з другом все ділити!

ДРУЗЬКИ

Кіт з Рябком були друзьки.
Котик нишком у собаки
Брав щоразу м'ясо, сало,
Бо котові завжди мало.
А Рябко зітхав у тузі:
«Хай бере, на те ми друзі».
Діти, ви скажіть мені:
«Кіт був друг Рябкові?» ...

Попроси близьких згадати будь-яку пісню, вірш, казку чи легенду про родину або сусідів. Запам'ятай її та розкажи однокласникам і однокласницям.

Відгадай загадку, впиши відповідь.

Ось стоїть біленька хата –
Там твої матуся й тато,
Твої сестри та брати
І, звичайно, там є ти.
Ще бабусі, дідусі,
Зібралися геть усі!
Бути в кожного повинна
Дружна та міцна

Як ти розумієш ці українські прислів'я?

Де любов та злагода, там
горя нема.
У своїй хаті і кути помагають.
Не носи сміття під чужу хату.
Добрі діти – батькам вінець,
а злі діти – батькам кінець.
У дитини заболить пальчик,
а в матері – серце.

Прочитай вірш Валентина Берестова в перекладі Данила Кононенка.

Ми любим тебе без всіляких причин
За те, що ти – внук, за те, що ти – син.
За те, що малюк, і за те, що ростеш,
Що схожий на тата і маму. Авжеж!
І хай ця любов в твоїй долі-судьбі
Опорою буде довіку тобі!

У віршику розповідається про те, за що батьки люблять свого малюка. А за що люблять тебе твої рідні? За що ти любиш їх? Напиши.

Прочитай вірш Варвари Гродської «Вчуся у бабусі». Розкажи, а як ти ставишся до своєї бабусі чи дідуся. Чи допомагаєш їм виконувати хатню роботу?

З ранку і до ночі
Трудиться бабуся,
В неї я охоче
Працювати вчуся.
Я бабусю прошу:
Хоч на півгодини
Хай моя хороша
Ляже, відпочине.

Годі їй, старенькій,
Мити, підмитати,
Я сама швиденько
Приберу кімнати.
Застелю я ліжка,
Підмету підлогу,
Килимок-доріжку
Покладу під ноги.

Я сама усюди
Пил повитираю,
Квітів не забуду
Принести із гаю.
Вже, як і годиться,
Все зробить я зможу.
Я ж бо трудівниця,
На бабусю схожа.

Прочитай вірш Агнії Барто мовою оригіналу чи в перекладі Данила Кононенка.

РАЗГОВОР С ДОЧКОЙ

– Мне не хватает теплоты, –
Она сказала дочке.
Дочь удивилась: – Мёрзнешь ты
И в летние денёчки?
– Ты не поймёшь, ещё мала, –
Вздохнула мать устало...
А дочь кричит: – Я поняла! –
И тащит одеяло.

РОЗМОВА З ДОНЬКОЮ

– Мені так мало теплоты, –
Сказала мама доньці.
Та здивувалась: – Мерзнеш ти?!
Так літо ж, гріє сонце!..
– Не зрозуміла, ще мала, –
Зітхнула тяжко мати...
А доня ковдру притягла
Матусю зігрівати.

Поміркуй, чи можна назвати дівчинку турботливою донькою. Чи правильно донька зрозуміла слова своєї матері? Розкажи, як ти турбуєшся про своїх батьків та інших членів родини.

Обери, що, на твою думку, робить будь-яку родину дружною й міцною.

ВЗАЄМОДОПОМОГА

ЗЛАГОДА

ПОВАГА

ГУМОР, СМІХ

ЗЛІСТЬ

СТРАХ

ЖАДІБНІСТЬ

ЛЮБОВ

ТУРБОТА

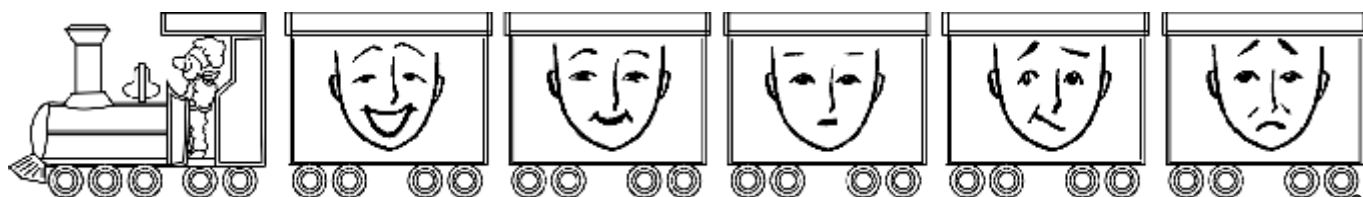
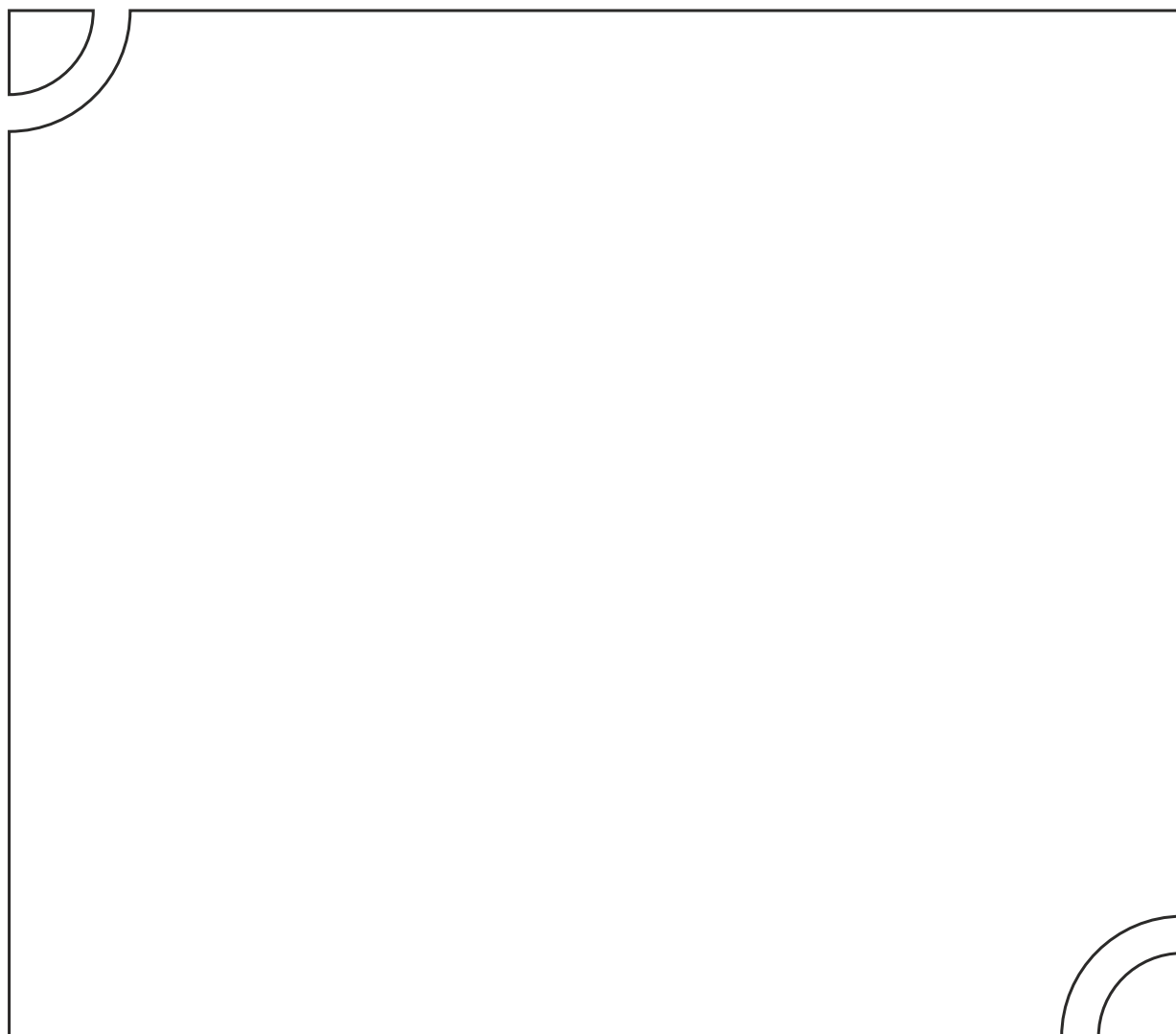
ЗАЗДРОЩІ

НАСМІШКА

УМІННЯ ПРОБАЧАТИ

Намалюй, якою ти уявляєш щасливу й міцну родину.

ПОНЯТТЯ «СВЯТИНЯ». ЦІННОСТІ МОЄЇ СІМ'Ї. НАШІ РОДИННІ СВЯТИНИ

Цінність –
те, що дороге,
важливе, значуще.
Це може бути слово,
предмет, якість

Святи́ня – те,
що особливо цінне,
дороге, зберігається
з любов'ю
і пошаною

Обері́г – предмет,
що оберігає,
охороняє від чогось
людину, тварину,
будинок

Тали́сман –
предмет, що, на думку
власника, дарує йому
щастя, успіх,
надає силу

Прочитай вірш Василя Латанського про бабусину скриню. Скажи, про які сімейні святині та реліквії розповідає поет.

Є в бабусі Галі скриня,
Як шматочок неба, синя.
В дерев'яній синій скрині
Дивні речі старовинні.
Ось прада́вня скатертина,
А на ній – жива калина.
Ось рушник із солов'ями,
Дві хустини з васильками.

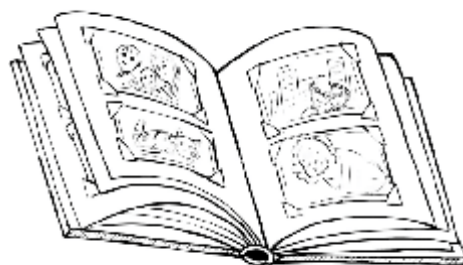
Ще прабабця Василина
Вишивала ці хустини.
То колись бабусі Галі
На весілля дарували.
Нам бабуся неодмінно
Передасть у спадок скриню.
Будем спадок шанувати
В українській рідній хаті.

У багатьох родинах турботливо зберігаються родинні святині, реліквії. Вони можуть бути старі ікони, книги, фотокартки, прикраси чи нагороди бабусь і дідусів, вишита сорочка чи рушник, улюблений кухоль або іграшка. Поміркуй, що у твоїй родині зберігається з особливою турботою та любов'ю.

Напиши, яка річ для тебе є дуже дорогою й пам'ятною. Розкажи, як ти піклуєшся про неї.

Реліквія – річ,
яку турботливо
зберігають як пам'ять
про минуле

Сімвол – умовний
знак якогось
поняття, явища,
ідеї

Прочитай слова «Пісні про рушник» Андрія Малишка і, якщо вони тобі сподобалися, можеш заспівати разом зі своїми однокласниками та однокласницями.

Рідна мати моя, ти ночей недоспала,
Ти водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя дала.

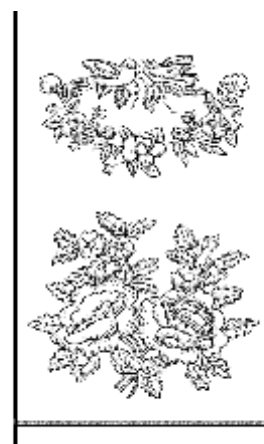
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.

Хай на ньому цвіте росяниста доріжка,
І зелені луги, й солов'їні гаї,
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші твої.

І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші, блакитні твої.

Я візьму той рушник, простелю, наче долю,
В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров.
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:
І дитинство, й розлука, і вірна любов.

І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:
І дитинство, й розлука, й твоя материнська любов.

Здавна люди вірили в те, що є якісь невідомі сили, які можуть не тільки нашкодити людині, а й уберегти її від нещастя. Такими ж властивостями почали наділяти й деякі предмети, якими люди користувалися в повсякденному житті. У більшості народів, що живуть на Землі, символом і оберегом будинку, дружної родини є вогнище або піч. З особливою повагою, як до святині й оберегу, багато людей ставилися до води, до хліба, до солі. І до сьогодні деякі люди вірять: якщо прив'язати до коліски малюка торбинку із сіллю, часником і вугіллям, то він не буде хворіти.

Поміркуй, чому всі люди з особливою повагою ставляться до вогнища, до хліба, до води й до солі.

У сиву давнину, коли ще не було науки, люди не могли пояснити багато явищ природи і тому відчували себе беззахисними перед її силами. Іноді наші предки помічали, що якісь предмети начебто допомагали їм «захиститися» від «злих сил». Наприклад, коли люди ще не знали про існування мікробів, які спричинюють хвороби, вони помітили, що в домі, де є часник, рідше хворіють. Люди спочатку повірили, що часник може захистити їх від хвороби, а пізніше почали вважати, що він захищає й від інших «злих сил», різних неприємностей. Так часник став оберегом – предметом, який оберігає, захищає людину в різних ситуаціях. Щоб відчувати себе сильнішими, люди наділяли «силою» й деякі інші предмети. Так з'явилися обереги, талісмани та амулети.

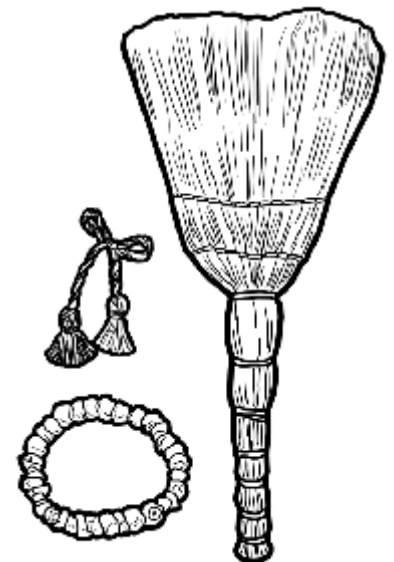

Прочитай або послухай. Розкажи, чи є якісь речі в домі, які твої рідні вважають оберегами чи талісманами.

Є обереги й талісмани, відомі у багатьох народів, а є характерні лише для одного або такі, які визнають окремі люди. Вишитий рушник не тільки у нас в Україні, а й у деяких інших країнах вважається символом життєвого шляху людини та одним з найголовніших оберегів оселі. Популярним на Хмельниччині оберегом вважається натільний хрестик, а талісманом – підкова. Але, за народними віруваннями українців та інших європейських народів, щастя приносить не будь-яка, а тільки випадково знайдена підкова. Її вішають на хвіртку, на двері будинку (частіше кінцями вгору, щоб хата була «повною чашею»), «щоб люди ходили, одвідували», прибивають на порозі або закопують біля нього, причому кінцями до дверей, щоб щастя, добро йшли в дім. Вішають підкову й у хліві, де тримають корів, – «щоб худоба водилася».

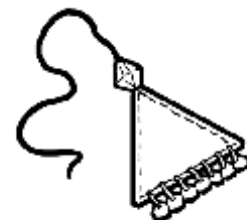

Наші предки здавна вірили, що віник, який стоїть біля порога широкою частиною вгору, не пропустить у дім крадіїв та «нечисту силу», а пучечок часнику, що висить біля входних дверей, відгонить від помешкання «злих духів». Вірмени, греки, татари, щоб захистити дітей від «вроків» («лихого ока»), пов'язують на ручки малюкам браслетики або намистинки з чорними та блакитними камінцями – «очками». Болгари, молдовани й румуни теж для «захисту» надають дітям «мартеничку», чи «мерцішор», – шнурок із червоної та білої нитки. Її робить найстарша в родині жінка і дарує першого березня з побажаннями здоров'я, добробуту та найшвидшого приходу весни. Кримські татарки вплітали в косу оберіг – трикутний

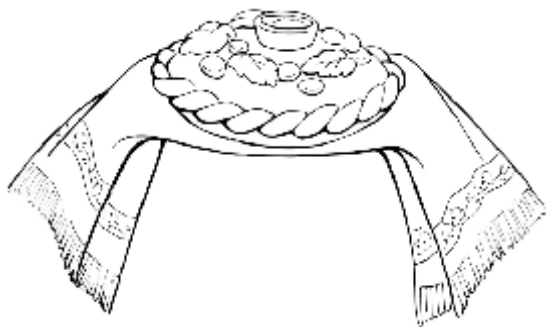

шкіряний мішечок на шнурку, у цей мішечок зашивали написані молитви – «дуа». Схожий оберіг – ладанку – часто носять на шиї християни, серед яких є люди різних національностей. А дівчата-українки ще сто років тому для захисту від русалок вплітали в коси полин та часник, а сіллю та маком відганяли злих духів і наврочення.

Прочитай вірш відомого українського поета Максима Рильського «Не кидайсь хлібом». Розкажи, про які цінності та святі для кожної людини речі розповідає автор. Як у твоїй родині ставляться до хліба?

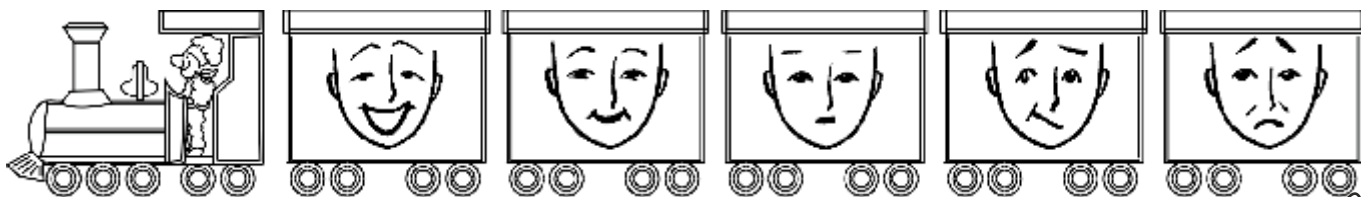
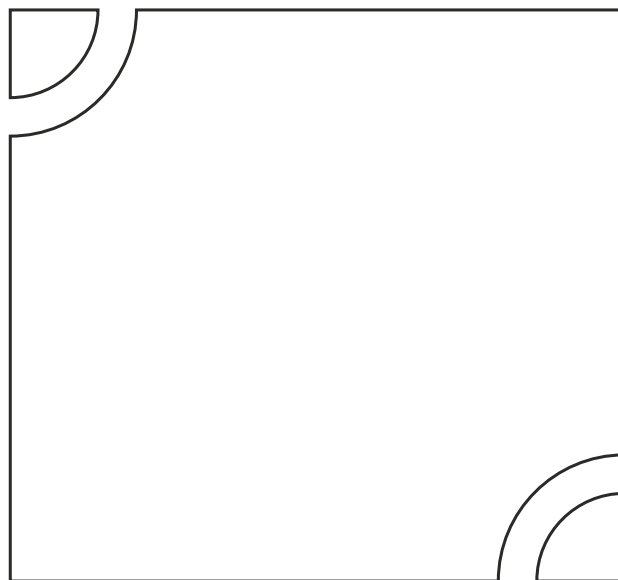
– Не кидайсь хлібом, він святий! –
В суворості ласкавій,
Бувало, каже дід старий
Малечі кучерявій.
– Не грайся хлібом, то ж бо гріх! –
Іще до немовляти,
Щасливий стримуючи сміх,
Бувало, каже мати.
Бо красен труд, хоч рясен піт,
Бо жита дух медовий
Життя несе у людський світ
І людські родить мови.
Хто зерно сіє золоте
В землі палку невтому,
Той сам пшеницею зросте
На полі вселюдському.

Ладанка – маленька торбочка, яку носили на шиї. У неї вкладали папірці з молитвами або який-небудь предмет – запашну смолу (ладан), грудку рідної землі або інший предмет, якому приписували магічну силу, що оберігає від лиха

Намалюй який-небудь оберіг, святиню або реліквію твоєї родини. Розкажи про неї.

СВЯТА НАШОЇ РОДИНИ

Іменини – особисте свято в християн у день, коли церква вшановує пам'ять святого або янгола, який має це ім'я

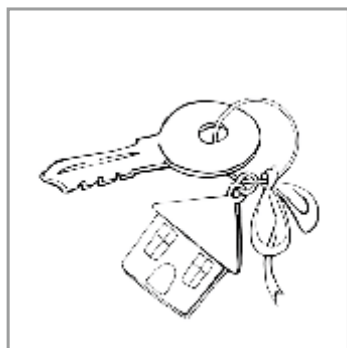
Святці – церковна книга зі списком святих і свят у календарному порядку

Серед багатьох свят особливо виокремлюються ті, які відзначають члени тільки однієї родини або група родичів, – це родинні свята. Вони пов'язані з якимись великими подіями, що відбуваються в родині, – народження дитини, весілля тощо, – або з пам'ятними датами. Наприклад, дата весілля твоїх батьків – це день народження нової родини, урочиста й радісна подія в житті будь-якої людини. У деяких сім'ях її, як і день народження людини, прийнято святкувати щорічно. У багатьох родинах урочисто відзначають не тільки подію, пов'язану з народженням дитини, а і її ім'янарікання, пострижини, хрестини тощо. У давнину батьки намагалися давати дітям імена святих або відомих людей, щоб вони допомагали їм і захищали. Коли людина може святкувати свої іменини, визначали за святцями. Наприклад, Миколи святкують іменини 19 грудня та 22 травня, Марини – 30 червня тощо. Деякі жителі Хмельниччини й сьогодні святкують свої іменини, тобто день імені, який рідко збігається з днем народження.

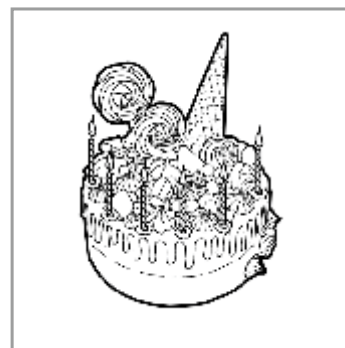
Художник переплутав підписи до малюнків. Проведи стрілочку від малюнка до назви свята.

ДЕНЬ
НАРОДЖЕННЯ

ВХОДИНИ

ВЕСІЛЛЯ

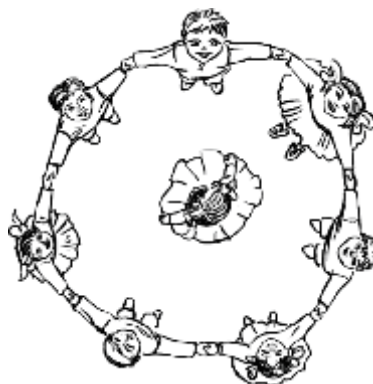
Принеси фотокартки якого-небудь родинного свята. Розкажи про те, як ви його святкуєте. Для того щоб твоя розповідь була цікавою, докладно розпитай своїх рідних про те, як проходить свято.

Прочитай приспів до народної гри «Коровай». Цим приспівом як у давнину, так і сьогодні вітають іменинників/іменинниць. Так само ти можеш привітати своїх однокласників/однокласниць із днем імені або з днем народження.

КОРОВАЙ

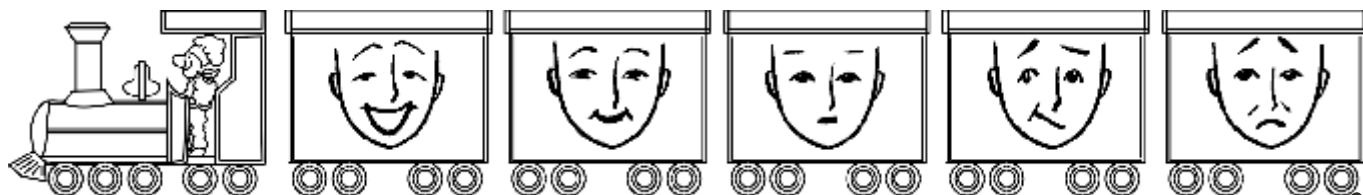
Як на (*ім'я дитини*) іменини
Випікали коровай.
Ось такий високий!
Ось такий низенький!
Ось такий широкий!
Ось такий вузенький!
Коровай! Коровай!
Кого любиш – вибирай!

Напиши, які свята відзначаються у твоїй родині. Заручившись допомогою батьків, випиши їхні дати.

Намалюй подарунок або красивий святковий торт чи тістечка, які ти хочеш подарувати своїй родині в якийсь урочистий день.

ВИГАДАЄМО Й ПРОВЕДЕМО СВЯТО НАШОГО КЛАСУ

Прочитай вірш кримськотатарського поета Нузета Умерова в поетичному перекладі Ольги Тимохіної.

До побачення, школо!
До побачення, клас!
До розваг, до футболу
Кличе літечко нас.
Вже дверей твоїх крила
Не тріпочуть щораз,
Відпочинь, школо мила,
Від бешкетників – нас!
Нас канікули кличуть,
Ми рушаєм в похід.
В школі тиша незвична,
Стіни наче глухі...

Вже не дряпає дошку
Крейда і не мастить.
Засинає потрошку
Наша школа і спить.
Сплять потомлені парти,
Крейди білий горох.
Тільки глобус і карта
Розмовляють удвох.
Спить до вересня дзвоник,
Щоб хлоп'ят і дівчат
Голосним своїм дзвоном
Восени зустрічать.

Згадай, яким/якою ти прийшов/прийшла в перший клас. Що тобі сподобалося в школі, а що ні? Чого ти навчився/навчилася під час подорожей зі мною?

Напиши про свої досягнення за цей навчальний рік.

Обери те, що тобі допомогло познайомитися з однокласниками й однокласницями, коли ти вперше прийшов/прийшла до школи.

ГРУБІСТЬ

ПОГАНІЙ НАСТРІЙ

ДОБРОЗІЧЛИВІСТЬ

УСМІШКА

ЗЛІСТЬ

УВІЧЛИВІ СЛОВА

Згадай мультфільм про Крихітку-Єнота й заспівай разом зі своїми однокласниками й однокласницями пісеньку на слова Михайла Пляцковського про усмішку.

Досягнення – успіх,
гарний результат
роботи або
будь-яких зусиль

ПІСНЯ ПРО УСМІШКУ

Від усмішки хмарний день ясніш,
Від усмішки засія веселка в небі...
Поділись усмішкою щедріш,
І вона не раз повернеться до тебе.

Приспів:

І тоді хмарок склика
В танець музика дзвінка
І на скрипці грає коник найніжніше...
Із блакитного струмка починається ріка,
Ну а дружба починається з усмішки.

Від усмішки сонячної вмиють
Найсумніший дощик плакати перестане,
Сонний ліс ураз загомонить
І заплеще, мов долоньками, листками.

Приспів.

Від усмішки йде до всіх тепло –
До слона і навіть до малої мишки...
То нехай, щоб добре всім було,
Ніби лампочки, вмикаються усмішки!

Поміркуй, чи може людина жити одна. Навіщо людині потрібний/потрібна друг або подруга?

Прочитай вірш Володимира Орлова «Якщо ми разом» у перекладі Данила Кононенка. Чи згоден/згодна ти з автором?

Слів багато є на світі,
Як сніжинок у зими.
Та у мене на прикметі
Слово «Я» і слово «Ми».
«Я» – самотнє, одиноке,
З «Я» трапляється морока.

Одному а чи одній
Дошкуляє лиходій.
Слово «Ми» сильніш, ніж «Я».
Ми – і друзі, ми – сім'я,
Ми – народ, і ми єдині,
Ми всі разом – незборимі!

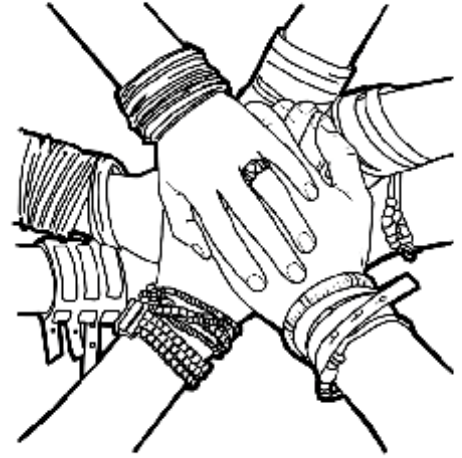

Напиши імена однокласників/однокласниць і сусідів/сусідок, з якими ти потоваришував/потоваришувала цього навчального року.

Прочитай слова пісеньки «Дружба» донеччанина Михайла Пляцковського і розкажи, який має бути твій справжній друг або подруга. Послухай за QR-кодами інші пісні про дружбу та проспівай ту, яка тобі сподобається, разом з однолітками.

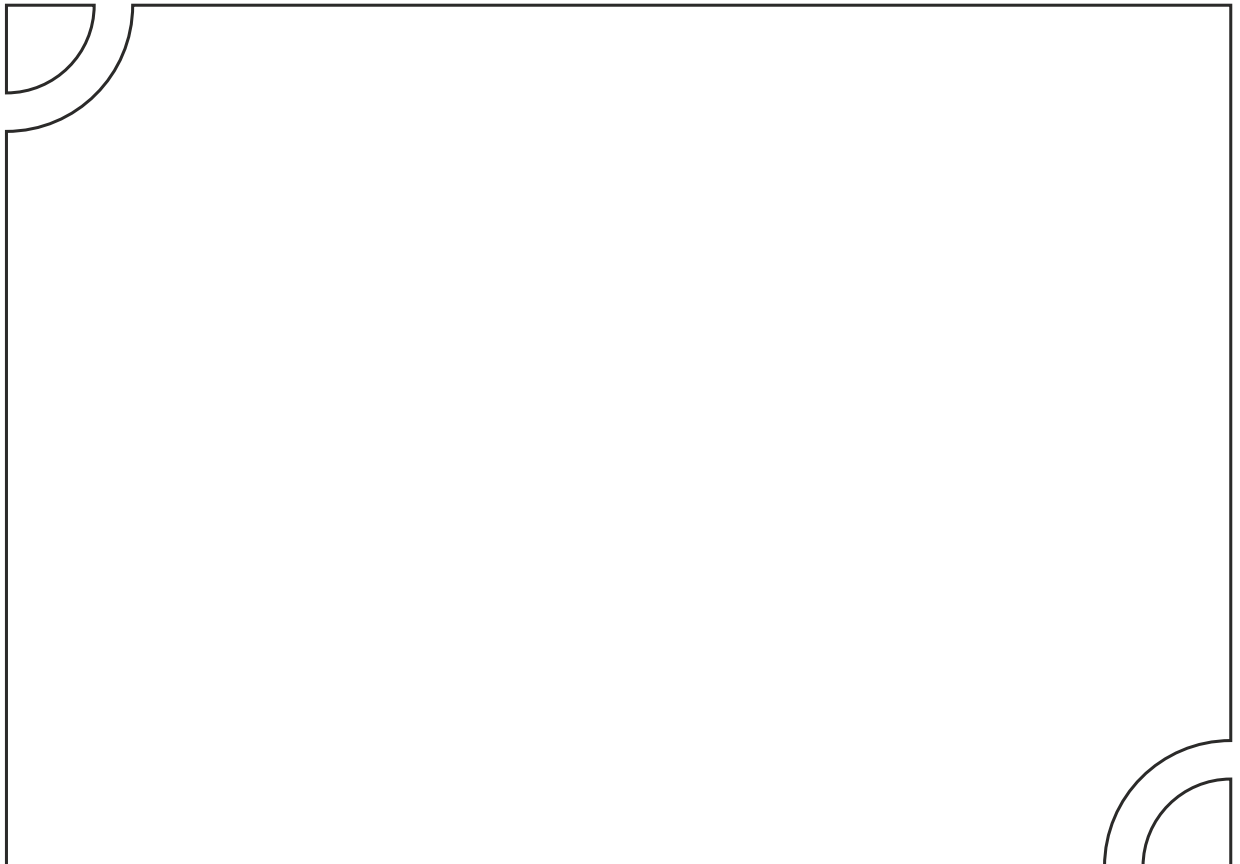
Дружба віддана не зламається,
Не розклеїться від дощу і хуг.
Друг в біді не лишить,
Щирим словом втішить –
Отакий він незрадливий, справжній друг!
Ми посваримось – і помиримось,
«Нерозливвода», – кажуть всі навкруг.
В день чи в ніч негожу
Друг мені допоможе –
Отакий він незрадливий,
Справжній друг!

Друг завжди мене прийде виручить,
Він не жде подяк і не жде послуг.
Буть комусь в пригоді
В будь-якій негоді –
Отакий він незрадливий, справжній друг!

У багатьох країнах світу 9 червня відзначають Міжнародний день друзів, а 30 липня – Міжнародний день дружби. Намалюй листівку в подарунок своїм друзям і подругам.

Розкажи, як ти розумієш ці українські прислів'я. Згадай прислів'я про дружбу твоєю рідною мовою або мовами твоїх сусідів/сусідок.

Друга шукай, а знайдеш – тримай.
Для приятеля нового не втрачай старого.
Вірний приятель – то найбільший скарб.
У лиху годину визнаєш вірну людину.

Напиши свої побажання друзям і подругам.

Розкажи, що ти очікуєш від літа й канікул. Як ти їх проведеш?

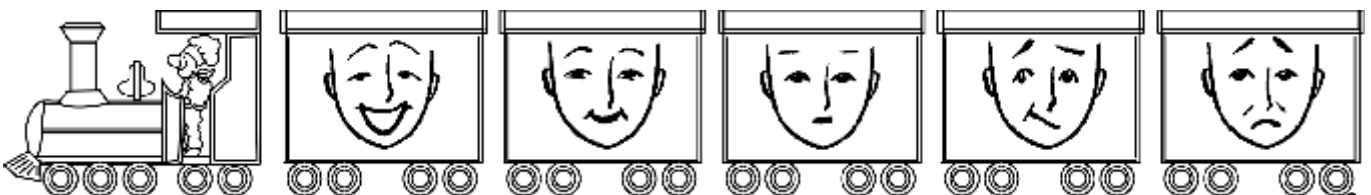

Я дуже подружилася з тобою за цей рік, і мені буде сумно, якщо не зможу побачити тебе під час довгих канікул! Якщо влітку ти скучиш за мною, розгорни цей зошит, і ми знову зустрінемося! Не забувай моїх добрих порад тоді, коли підеш у гості до друзів/подруг, сусідів/сусідок або вирушиш у цікаву подорож. І тоді ти обов'язково відчуєш, що я поруч! Із нетерпінням буду чекати наступної зустрічі з тобою.

Сподіваюся, що ти зможеш розповісти мені багато цікавого про те, як пройшли канікули, що нового ти дізнався/дізналася, з ким ще встиг/встигла познайомитися й заприятелювати.

Напиши свої побажання мені – добрій бджілці Мелісі.

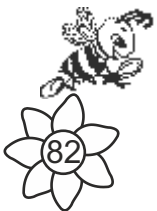
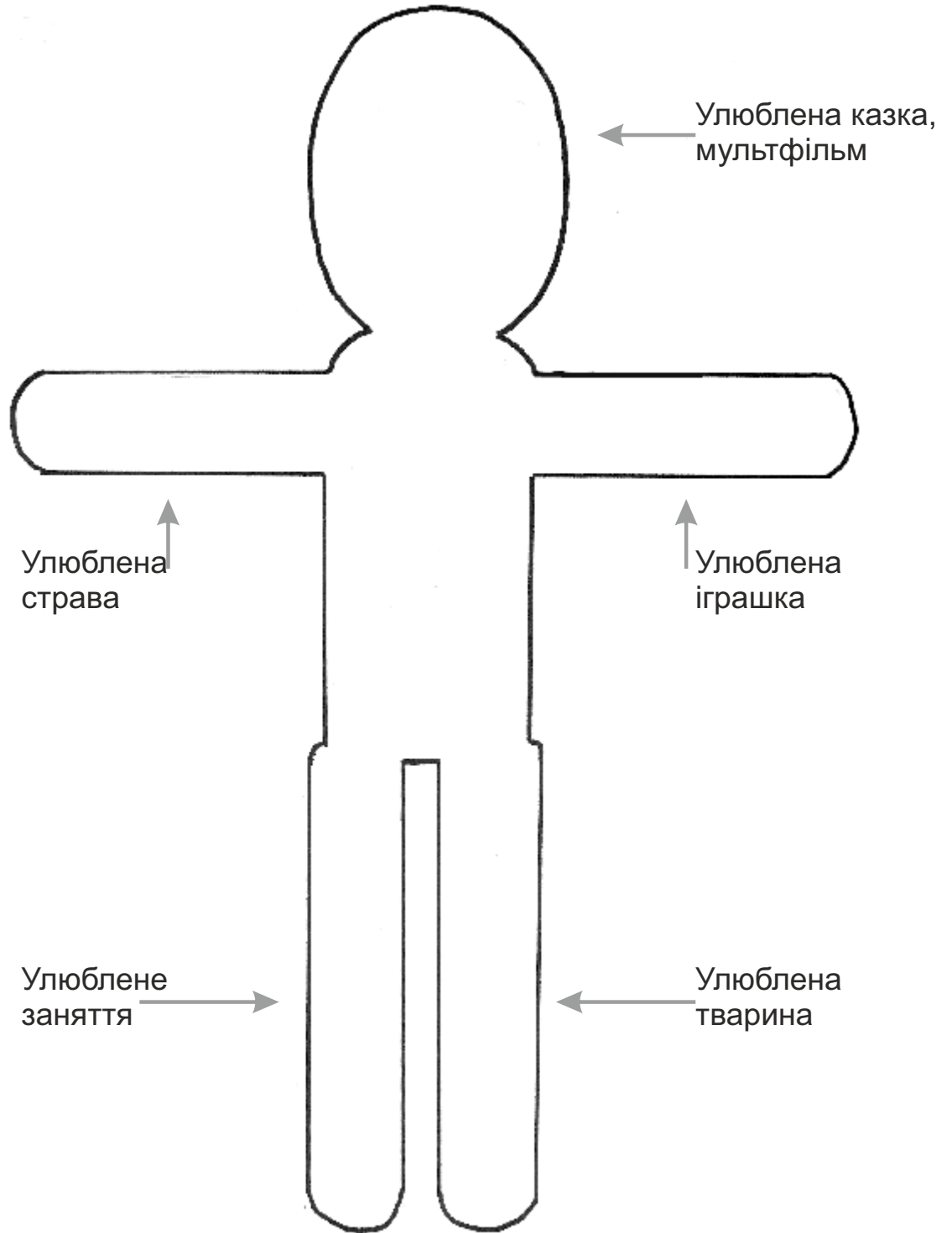

ДОДАТОК ДО ПОДОРОЖІ № 2 (сторінки 4–5)

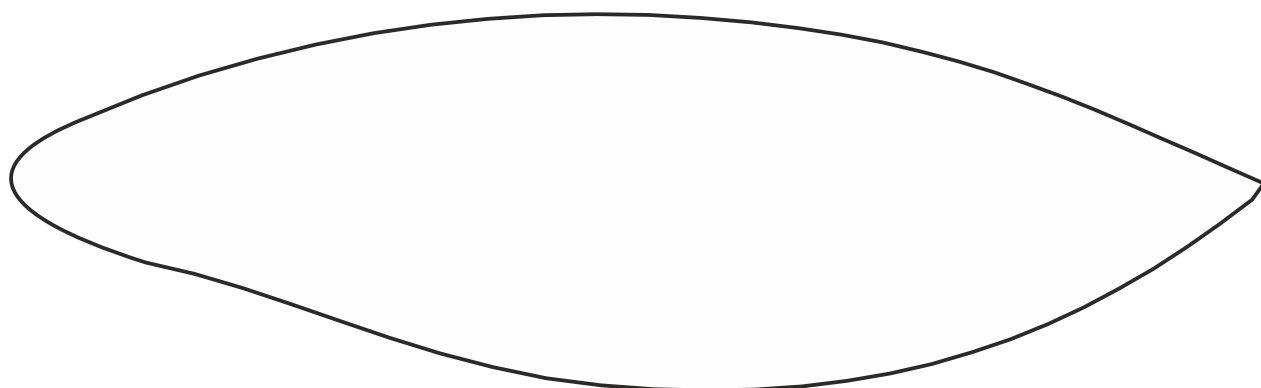
Виріж розміщені на сторінці картинки із зображенням іграшки, героя мультфільму чи казки, тваринки, заняття, страви, які є твоїми улюбленими.

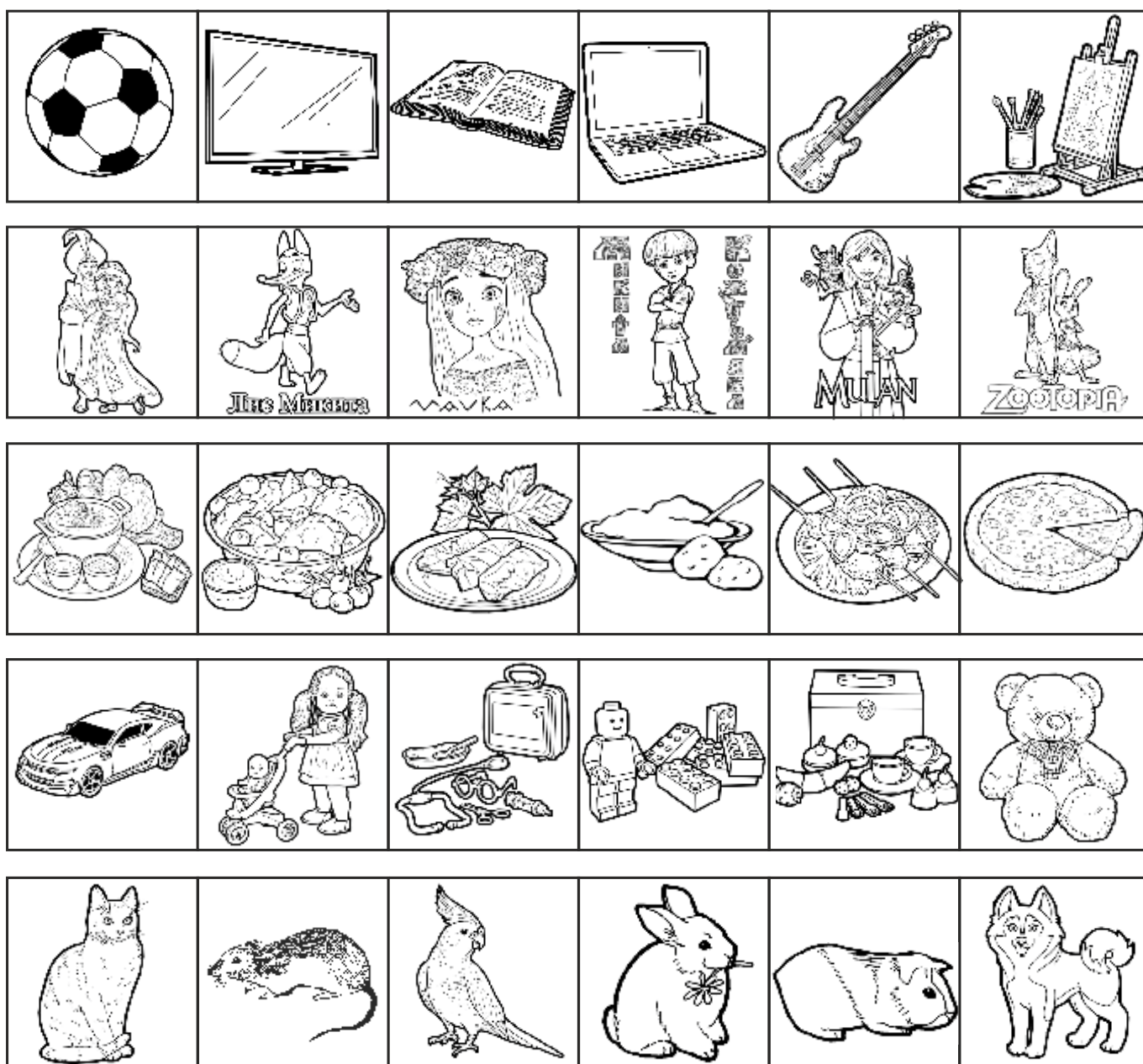
Порівняй своє зображення людини із зображеннями, що вийшли у твоїх однокласників і однокласниць.

ДОДАТОК ДО ПОДОРОЖІ № 1 (сторінка 3)

ДОДАТОК ДО ПОДОРОЖІ № 2 (наклей на сторінку 82)

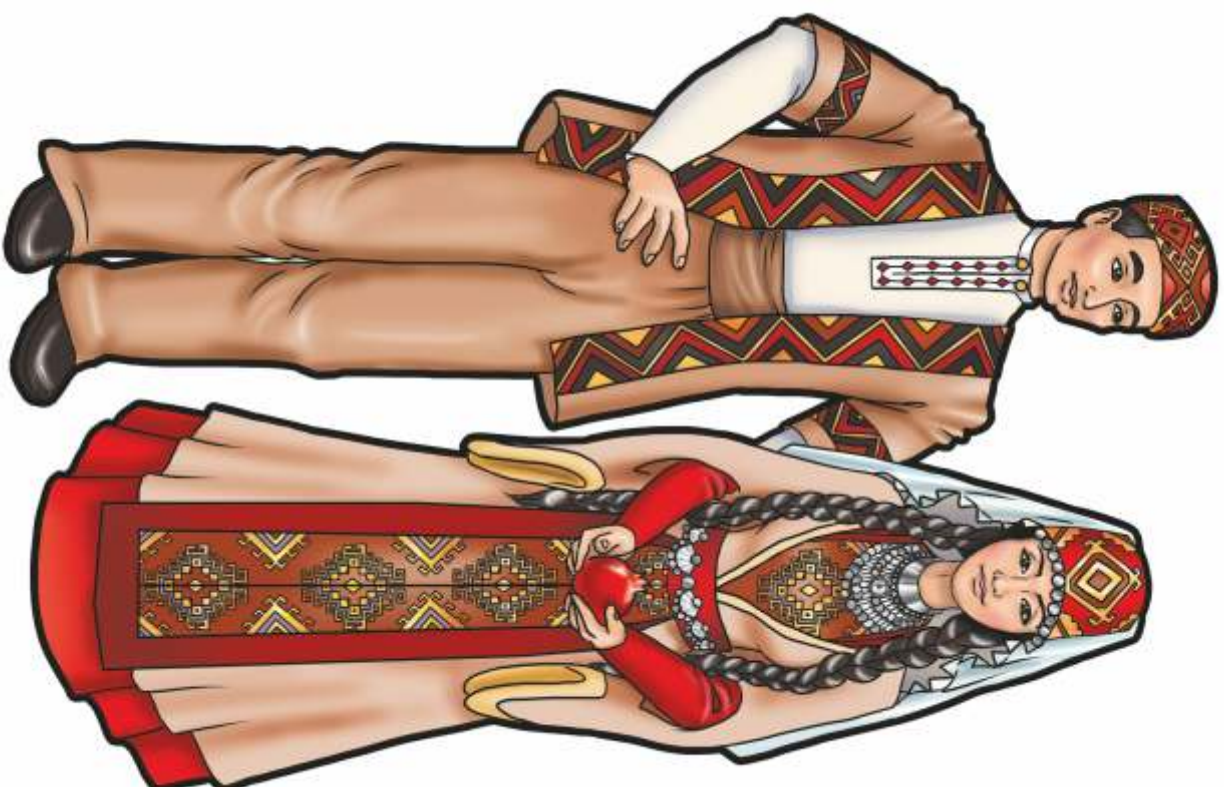

ПОЛЯКИ

ВІРМЕНИ

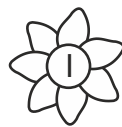

УКРАЇНЦІ

МОЛДОВАНИ

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

- Азбука грошей. Мультфільм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=qNegPEZckA4>
- Баштенко Т. Мій родовід / Т. Баштенко // Моя Батьківщина: Україна очима дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukraine.pedagog.org.ua/databank/item_949.
- Васіна З. Український літопис вбрання: Т. 2. – Київ : Мистецтво, 2006. – 357 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/ru/Search/uk-uk?searchMode=Interpretations&fromSlovyk=1>
- Верховень В. Кольорові міста / В. Верховень // Пізнайко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://posnayko.com.ua/reader/knizhnaya-polka/stihotvoreniya-ob-ukraine/kolyorovi-mista-589.html>
- Весела дитяча пісня «Дружба» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/QuMQdMS>
- Веснянки, 1 частина | Древо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/quHkiy4>
- Веснянки, 2 частина | Древо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/CuH3KO>
- Вірші про літо // Дошкольнок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doshkolenok.kiev.ua/skazki-legendy/437-virshi-pro-lito.html>.
- Вірші про мову [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/nlnX6V8>
- Дитячі загадки про все на світі // Мама-тата [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mama-tato.com.ua/article/a-438.html>.
- Довідник цікавих фактів та корисних знань. Вірш про картоплю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/AuHDTEU>
- Довідник цікавих фактів та корисних знань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dovidka.biz.ua/prisliv-ya-ta-prikazki-pro-susidiv/>
- Загадки про дерева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://doshkolenok.kiev.ua/zagadki/963-zagadky-pro-roslyny.html>
- Значення імені. Іменини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://today.org.ua/name/>
- Золотий колосок [Текст] : збірка фольклорних і літературних творів для роботи із дітьми у дошкільних закладах / упоряд. Н. Я. Дзюбишина-Мельник. – Київ : Освіта, 1994. – 623 с.
- Іваневич Л. До історії сакральних символів подільських вишитих рушників // Народна творчість та етнологія. – 2011. – № 6. – С. 73–81.
- Колядки Поділля. Хмельниччина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/OlnLPUt>
- Котигорошко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/yuMPoPf>
- Красоткіна Н. Свято рідної мови / Н. Красоткіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://krasotkina.com/conte>.
- Культура добросусідства. Частина 1 : Я, моя сім'я і мої сусіди. Тернопільщина : Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів закладів загальної середньої освіти Тернопільської області / [автори-укладачі: М. А. Араджіоні, М. Я. Голуб, О. І. Когут, О. М. Петровський]. – К. : ТОВ «Прометей», 2020. – 84 + IV с.
- Лети, лети сонечко! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/jln7n6R>
- Літопис Хмельниччини-2015: краєзнавчий збірник. – Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2015. – 332 с. : іл. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/mln9D3a>
- Мій ліпший друг. Українські дитячі пісні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/8uMmYsr>
- Мій краю рідний : збірник художніх творів про природу. – Київ : Радянська школа, 1986. – 186 с.
- Народні дитячі ігри і забави пастухів Поділля та околиць / Упорядник Валерій Щегельський. – Кам'янець-Подільський, 2011.
- Народні пісні Хмельниччини (з колекції збирачів фольклору) / Упорядкув. та вступ. статті М. К. Дмитренко, Л. О. Єфремової. – К. : Наук. думка, 2014. – 720 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/Fln3tm2>
- Низовий І. Блакитні вени України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://abetka.ukrlife.org/nuzovyi_veny.html
- Орлов В. Чарівна парасолька [Текст] / В. Орлов; пер. з рос. О. Г. Тимохіної. – Донецьк : Стакер, 1998. – 320 с.
- Орлов В. 300 забавок, віршів, головоломок [Текст] / В. Орлов; пер. з рос. О. Г. Тимохіної. – Донецьк : Стакер, 1999. – 320 с.
- Популярні прізвища та імена України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/auF51Xl>
- Пословиці и поговорки народов мира / [сост. М. П. Филипченко]. – Москва : АСТ. Хранитель; СПб. : Сова, 2008. – 381 с.
- Путівник. Хмельницька область. – К. : Богдана, 2010. – 320 с.
- Рідні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ridni.org/>
- Рибальченко І. М. Взаємодія з батьками / І. М. Рибальченко. – Харків : Основа, 2007. – 208 с.
- Різдвяні пісні різними мовами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mediavista.com.ua/archives/2821>
- Річки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/OiVjL28>
- Секрети подільської кухні: борщ з рибою та коцюроби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/4ln4h6b>
- Скарбниця народної мудрості / [упоряд. Т. М. Панасенко]. – Харків : Фоліо, 2009. – 286 с.
- Спадок. Хмельницька область. Новоушицький район [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/by8wX7>
- Торчинська Т. Активізація пізнавального інтересу учнів початкових класів до уроків української мови на основі етимологічних знань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/luGeLzN>
- Турчина Ю. Загадки та лічилки / Ю. Турчина // Світ дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.abetka-logopedka.org/zagadki.htm>
- Умеров Н. Золота осінь [Текст] : вірші і казки / Н. Умеров; пер. укр. мовою Д. Кононенка й О. Тимохіної. – Сімферополь : Кримнавч-держпедвидав, 2006. – 128 с.
- Умеров Н. Моя Батьківщина [Текст] : вірші / Н. Умеров; переклад українською мовою О. Г. Тимохіної. – Сімферополь : ДОЛЯ, 2002. – 128 с.
- Хмельницький з висоти пташиного польоту 4k / UKRAINE by DRONE [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/olmqvRp>
- Хмельниччина моя – зоря ясна! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/7lnZAaG>
- Чому річки звивисті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/JoyrFBE>
- Українер. Україна з неба [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/1ln5hrG>

Навчальний посібник

Культура добросусідства. Частина 1. Я, моя сім'я і мої сусіди. Хмельниччина

Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів

Автори-укладачі видання:

М. А. Араджіоні, А. В. Галас, Г. Т. Гільберг

Художники: С. М. Землянкін, І. С. Зіновкіна, М. П. Михалюк, І. А. Наумова, В. П. Чипурко, В. Я. Шиллер

Дизайн: М. Г. Козлова. Редактор: М. А. Араджіоні. Коректор: Н. М. Овчарук

Формат: 60x84¹⁸. Папір офсетний.

Друк офсетний. Гарнітура Arial. Ум. друк. арк. 9,77.

Видавництво ТОВ «Прометей»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 5212 від 19.09.2016 р.

Видання адаптованого посібника здійснене в рамках виконання проєкту «Promoting the development of active citizenship, tolerance and understanding in educational institutions and communities of Ukraine» Інформаційно-дослідного центру «Інтеграція та розвиток» за фінансової підтримки Посольства Королівства Норвегії в Україні (проєкт UKR-20/0003)

Norwegian Embassy